

קונטרס

הל' תקיעת שופר

קיצור הלכות תקיעת שופר
עם ציון המקורות וביאורים
וסדר התקיעות למעשה

קונטרס

הל' תקיעת שופר

קיצור הלכות תקיעת שופר
עם ציון המקורות וביאורים
וסדר התקיעות למעשה

חובר בעזהי"ת החונן לאדם דעת ע"י
מנחם בן הר"ר ישעיהו הכהן ז"ל מושיקוביץ

מהדורה חמישית מתוקנת עם הוספות רבות
אין להורות הלכה למעשה מתוך חיבור זה

בני ברק
אלול ה'תשע"ז

תודה מיוחדת לרבנים הגאונים:

רבי אדיר אליעזר אורבך שליט"א

רבי ישעיהו כהן שליט"א

רבי מנחם מנדל לובין שליט"א

רבי יהודה לייב רוזנטל שליט"א

רבי משה יחיאל הכהן רוט שליט"א

שעברו על הקונטרס והעירו הערותיהם

וכן לכל מי שטרח להעיר הערותיו על הקונטרס בהוצאות הקודמות

כל הזכויות שמורות

להערות והארות וכן להשגת הקונטרס:

משפ' מושקוביץ

רח' ר' אסי 12 בני ברק

טל' 03-6194383

050-4142100

חלק א: קיצור הלכות תקיעת שופר

- א) מניין התקיעות שחייבים לשמוע מהתורה א
- ב) המנהג לתקוע שלושים קולות והתקיעות לחולה וכיו"ב א
- ב.א) טעם התקנה לתקוע שלושים קולות א
- ב.ב) התקיעות לחולה ב
- ב.ג) התקיעות מעכבות זו לזו ב
- ג) צורת הקול של תרועה ושברים ותקיעה ב
- ד) שיעור אורך הקולות בתקיעה, שברים ותרועה ד
- ד.א) אורך התרועה ד
- ד.ב) אורך השבר ומספר השברים ד
- ד.ג) אורך התקיעה ה
- ד.ד) סיכום שיטות הפוסקים העיקריות ז
- ד.ה) הדין להלכה ח
- ד.ו) שיעור הכוחות [טרומיטין] ט
- ה) שיעור ההפסק בין התקיעה והשברים או התרועה, בין השברים, התרועה והשברים תרועה והמסתעף לכוונה הנדרשת לצאת יד"ח י
- ה.א) בשיעור ההפסק י
- ה.ב) המסתעף לכוונה לצאת יד"ח יב
- ה.ג) כוונה בסדר עצמו יב
- ו) הוספת תקיעות לחומרא יג
- ו.א) בענין נשימה אחת וב' נשימות יג
- ו.ב) בענין סוגי שברים ותרועות יד
- ו.ג) הפרדה בין התקיעות לחומרא והתקיעות המחויבות יד
- ז) טעויות בסדר התקיעות יד
- ז.א) טעויות בתשר"ת [הוספת קול לשם מצוה או החסרת קול או שינוי סדר הש"ת] . . טו
- ז.ב) טעויות בתש"ת [הוספת קול לשם מצוה] טז
- ז.ג) טעויות בתר"ת [הוספת קול לשם מצוה] טז
- ז.ד) תקע תקיעה כמתעסק, ושמיעת תקיעות מבית כנסת אחר יז
- ז.ה) אופן התחלת וסוף התרועה יז

- ז.ו) התחיל לתקוע ואין הקול עולה יפה יז
 ז.ז) הפסיד תקיעה ראשונה וכבר תקע תקיעה אחרונה יט
 ז.ח) נזכר בטעות כשעומד בסימן אחר יט
 ז.ט) טעה בסימן האחרון מתוך השלשה יט
 ז.י) בטעות בתקיעות דמיושב אין סומכין על התקיעות במעומד וכן להפך יט
 ז.יא) מסתפק אם שמע קול שופר כ

ח) הערות קצרות לבעל תוקע ומקריא ולשומע כ

- ח.א) הערות לבעל תוקע כ
 ח.ב) הערות למקריא כב
 ח.ג) הערות לשומע [וגם לתוקע ולמקריא] לענין הפסק בדיבור כד

ט) סדר התקיעות למעשה כח

- ט.א) תקיעות דמיושב קודם מוסף כט
 ט.ב) תקיעות דמעומד ל
 ט.ג) תקיעות לאחר קדיש תתקבל בסוף התפילה [ויש התוקעים באמצע הקדיש] ל
 ט.ד) תקיעות בסוף התפילה לא

י) נספח א': הוראות והנהגות בעניני תקיעת שופר ממרן הגאון רבי אי"ל שטיינמן . לד

חלק ב: ביאור הלכות תקיעת שופר

תוכן הענינים המפורט מובא בעמ' לט.

ציון המקורות לחלק א': לשו"ע הוא סימן תק"צ אא"כ צוין אחרת, ובסוגרים מרובעות מבואר היכן נתבאר ענין זה באריכות בביאור הלכות תקיעות שופר שמובא לקמן לאחר קיצור ההלכות.

קיצור הלכות תקיעת שופר

א) מנין התקיעות שחייבים לשמוע מהתורה

מהתורה חייב אדם לשמוע ברה"ש תשע תקיעות שהם ג' פעמים תר"ת [תקיעה, תרועה, תקיעה]^א.

ב) המנהג לתקוע שלושים קולות והתקיעות לחולה וכיו"ב

ב.א) טעם התקנה לתקוע שלושים קולות ר' אבהו התקין בקיסרי לתקוע ג"פ תשר"ת, ג"פ תש"ת, ג"פ תר"ת, ונחלקו הראשונים בטעם התקנה, שיטת רב האי גאון דבין בג"פ תשר"ת, ובין בג"פ תש"ת ובין בג"פ תר"ת בכ"א בפני עצמו יוצאים ידי חובה מדאו', ועד ר' אבהו היו בכלל ישראל ג' מנהגים, יש שנהגו לעשות תר"ת, ויש שנהגו תש"ת ויש שנהגו תשר"ת, ונתן

ר' אבהו דעתו לתקן התרועה בכל מיני הקולות שנהגו.

ודעת הרמב"ם דנסתפק לנו בתרועה ספק לפי אורך השנים ורוב הגלות ואין אנו יודעים מהי התרועה מדאו' [אי הוי מה שאנו קוראים תרועה, או שברים, או שברים תרועה] וע"כ תוקעים שלשים תקיעות להסתלק מן הספק^ב, וכן סבר הריטב"א אלא דביאר טעם אחר אמאי נוצר הספק^ג, ומה שנהגים לתקוע יותר מל' קולות עי' בהערה^ה.

ולהלכה השו"ע נראה דפסק כרמב"ם, אך במקום אחר נראה דפסק כרב האי גאון, ושם ס"ל לפסוק כב' הדעות לחומרה^ו, ובמ"ב נראה בב' מקומות דפסק כרב האי גאון דכתב דמעיקר הדין סגי בעשר קולות דהיינו תשר"ת, תש"ת, תר"ת.

א. שו"ע ס"א, [ס"א]. לשון השו"ע הוא כלשון רמב"ם (פ"ג משופר ה"א), וכבר כתב הצ"צ החדש (חי' לר"ה פ"ד מ"ט) שמשמע ברמב"ם שכל הט' תקיעות הם מהתורה, וכן ס"ל בסוכה רש"י (נ"ד א' ד"ה תשע תקיעות) והרמב"ן במלחמות (כ"א א' מדפי הרי"ף) ועוד ראשונים, וכ"ז דלא כשיטת בעל המאור (שם), וע"ע בתוס' (ראה"ש ל"ג ב' ד"ה שיעור) בשם ר"ת. ב. מובא באוצר הגאונים (כ"ה), רא"ש (פ"ג ס"י י') ועוד הרבה ראשונים, [ס"ב ס"ק א.ב. א.א. א']. ומש"כ שלפני ר' אבהו יש שנהגו לעשות תשר"ת, הוא ביאור הריטב"א והר"ח ברה"ג, ויש שכתבו שלא היה מנהג לעשות תשר"ת ולכן ביאור הטעם שתיקן תשר"ת באופן אחר, עי' בביאורים שם.

ג. פ"ג מהל' שופר ה"ב - ג'.

ד. ל"ד א' ד"ה ונשאל, [שם אות ב'].

ה. מה שנהגים לתקוע בתקיעות דמיושב [עי' לקמן] ל' קולות וכן חזורים ותוקעים בתקיעות על סדר הברכות בתפילה דמקרי תקיעות דמעומד מקורו בגמ' בדף ט"ז, והשל"ה והביאו המ"ב (סי' תקצ"ב סק"ד) כתב להשלים התקיעות כדי שיהיה בסה"כ ק' קולות, והארכנו בזה לקמן בביאורים (סי"ב סק"ב).

ו. ס"ב, ג', [שם ס"ק א.ג.].

ז. סי' תקפ"ו סק"ב, סי' ת"ר סק"ז, וצ"ע אמאי לא סגי בט' קולות [דהא לשיטה זו סגי גם בג"פ תש"ת או ג"פ תר"ת וכמשנ"ת], ובכף החיים והביאו השו"ע הלכות צידד להגיה במ"ב דמעיקר הדין בעינן ל' קולות [וכן

ב.ב) התקיעות לחולה

לכן לחולה וכיו"ב, יש לתקוע לכתחילה ל' קולות [ג"פ תשר"ת, ג"פ תש"ת, ג"פ תר"ת],^ה ואם אין אפשרות לעשות כן יתקע " קולות [תשר"ת, תש"ת, תר"ת], וי"א שבאופן זה [שתוקע רק י' קולות] לא יברך על התקיעות^ו ויש אומרים שיברך.^ז

ואם יש אפשרות לתקוע למספר קטן של חולים ל' קולות לכ"א, או לתקוע למספר רב יותר של חולים עשר קולות לכ"א, עדיף לתקוע למספר רב של חולים " קולות^ח.

ב.ג) התקיעות מעכבות זו לזו

התקיעות מעכבות זו את זו, ואם אינו יודע [או יכול] לתקוע אלא מקצת הסימן, שלא יעשה אותו מקצת סימן שידוע^י.

אבל תשר"ת, תש"ת תר"ת אין מעכבין זה את זה, ואם יודע לעשות אחד מהן או שנים, יעשה למה שידוע^י, אבל לא יברך על התקיעה עד שיוכל לתקוע לכל הסדרים בעצמו או בצרוף עם אחרים^י.

ג) צורת הקול של תרועה ושברים ותקיעה

קול השופר, בין אם קולו עב מאוד או דק מאוד או צרוד ויבש כשר, שכל הקולות כשרים בשופר^י.

בצורת התרועה מצינו ב' שיטות, שיטת רש"י ורוב הראשונים דהוי קולות קצרים פשוטים הסמוכין זה לזה [טו - טו], ויש בראשונים שהרעו בקול אחד המתרעש כקול רועד כעין מה שמכונה היום תרועה "תימנית"^י.

ציידר השונה הלכות לומר מנפשיה], והוי קצת דוחק, [ס"ב ס"ק א.ד].

ח. בהליכות שלמה (תקיעת שופר פ"ב סי"ט) מובא דהגרש"א זצ"ל כתב דכשתוקעים עבור יחיד ל' קולות, טוב להדר שיכוונו התוקע והשומע שהתשר"ת הראשון הוא לשם מלכויות והשני לזכרונות והשלישי לשופרות, וכן בג"פ תש"ת וכן בתר"ת, ע"ש טעמו.

ט. לכאורה כן הוא פשוט הבה"ל סי' תקצ"ג ס"ב ד"ה ואם, [שם].

י. ומדייקים כן מדברי המ"ב סי' תקפ"ו סקכ"ב וסי' ת"ר סק"ז [שם].

יא. [ס"ב ס"ק א.ד].

יב. שו"ע סי' תקצ"ג ס"ב.

יג. שם, וביאר המ"ב סק"ג דכיון דמדאורייתא בסימן אחד סגי אלא דלא ידעינן איזהו, לכן יעשה האחד שידוע שמא יכוין לאמת, ודבריו הם לדעת הרמב"ם, אך לדעת רה"ג דברי השו"ע פשוטים.

יד. בה"ל ד"ה ואם.

טו. סי' תקפ"ו ס"ו, מ"ב סקכ"ה. ובהערות למסכת ראש השנה (ל"ב ב) מובא שהגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר דיש מצוה להדר שיהא קולו צלול ונאה מצד דין זה אלי ואנוהו.

ו. יש לדון שלעתים יוצא אויר מרובה שאין שומעין בו קול שופר, דנראה דזה לא בכלל קול שופר, אמנם אם יוצא קול שופר חלש אפשר דבכה"ג אף שנשמע יותר קול האויר הוי בכלל קול שופר.

ז. ובערוה"ש (ס"ג) כתב "נראה לי דעכ"ז דווקא קול רם, אבל אם הקול הוא קול לחש, לא יצא ידי חובתו, אפילו כשאחר הסמוך לו שומע, דלחש לאו קול הוא כלל, ואנן בעינן לשמוע קול שופר, וכן עיקר לשון תרועה הוא קול רם, כמו יריע אף יצריח, ולכן אמת שכל הקולות כשרים בשופר מיהו עכ"פ צריך קול".

טז. [ס"ג, סק"א], וע"ש דיש מקצת מיוצאי סוריה [מהעיר חלב] ובבלים יוצאי עירק שגם מריעים בקול מתרעש, אלא שעושים "לו - לו - לו" מתרעש ודלא כבתרועה ה"תימנית" שעושים "טו - טו - טו" מתרעש. וכן ע"ש

תרועה "תימנית" [בעיקר בעדות תימן או כנוהגים כמנהג יוצאי גרמניה], ויש הנוהגים לעשות תרועה "חלבית" [בעיקר מיוצאי העיר חלב בסוריה וחלק מיוצאי עירק].

וגבי שברים יש הנוהגים כשיטת רש"י והריטב"א, ויש הנוהגים כקול שבור ומצינו בזה כמה מנהגים, יש הנוהגים לעשות "טו - או - טו" [מנהג ליטא ורוסיה], ויש הנוהגים "או - טו" [מנהג הישיבות הליטאיות וכן הרבה בתי כנסיות אשכנזים], ויש הנוהגים "טו - או" [מנהג הרבה קהילות חסידיות], ויש מנהגים נוספים, וכ"א ינהג בזה לפי המסורת המקובלת אצלו מבית אבותיו^א.

ובענין צורת התקיעה מצינו ב' שיטות: יש קהילות שנוהגים להתחיל ולסיים את התקיעה בשינוי גובה הקול^ב, ומנהג הישיבות הליטאיות בארץ ישראל והרבה

וגבי צורת השברים מצינו ג' שיטות: א' שיטת רש"י והריטב"א ועוד ראשונים דהוי קול פשוט שארוך יותר מהקול של תרועה וקצר מתקיעה. ב' שיטת בעל העיטור שהקול הוא כמו בתרועה אלא שההפסק בין הקולות גדול מההפסק בין הקולות שבתרועה. ג' שיטת הרמב"ן דהוי קול שבור. ולפום ריהטא נראה מדברי הריטב"א שאם עשה לשברים כרמב"ן לא יצא לשיטתו הנ"ל יד"ח^ד, ובדעת הרמב"ן יש לדון בעשה השברים בקול פשוט אם יצא בדיעבד או לא^ה.

ולהלכה: השו"ע והמ"ב לא כתבו להדיא לצורת הקול של התרועה והשברים, אך ניתן לדקדק לענין שברים מדברי השו"ע דס"ל כשיטת רש"י והריטב"א^ז, ובדעת המ"ב עי' הערה^ח.

והמנהג למעשה, גבי תרועה רובא דעלמא נוהגים לעשות טו - טו, ויש הנוהגים לעשות

בהערות אם מי שלא נוהג בתרועה זו יש לו להדר לשמוע תרועה זו אחרי התפילה. יז. וכן נראה שלמד הגריש"א זצ"ל בהערות למסכת רה"ש, אמנם במקראי קודש (סי' י"ז עמוד ג') כתב מנפשיה דיד"ח ולא ציין לדברי הריטב"א, ובחוט שני (פ"ד ס"א סק"ב ד"ה ומה שלא חששו) כתב בדעת הריטב"א שאם עשה כרמב"ן יד"ח ודבריהם לכאורה צ"ע. יח. [שם].

יט. עי' היטב בשו"ע ס"ג בענין אורך השברים לשיטת רש"י ולדבריו יש מקום רק אם השברים הם קול ישר פשוט ולא קול שבור וכמו שדייקו האחרונים בדברי התוס', [ס"ג ס"ק א.א. ג.א.].

כ. המ"ב (סקל"א) כתב "ויש מקומות שדרכן לסיים בסוף התרועה בקול ארוך, ועי' בפמ"ג בסק"ב שמפקק בזה, דאולי נחשב זה לשברים, וכן יש מבעלי התקיעה שאינם מומחים במלאכה זו וכשעושין תרועה מתחילים בו בקול ארוך ונראה התחלתו כעין שברים, גם זה לא שפיר עבדי", ומשמע דס"ל כשו"ע דהעיקר כשיטת רש"י והריטב"א. ויש להוסיף לפ"ז שאין גם לעשות באמצע התרועה קול ארוך שיהיה בכלל ספק שבר אלא יקפיד לעשות קולות קצרים ופשוטים שכל קול יהיה במשך טרומיט אחד ולא יותר, [אמנם יש לדעת שלעתים לשמוע נראה כאילו אחד הטרומיטים של התרועה היה ארוך מדי, אמנם אם הבעל תוקע הוא מומחה כמעט שלא יתכן דבר זה במציאות ובשעת מעשה ניתן לשאול לבעל התוקע אם יתכן שארע מעשה כזה או לא].

כא. [שם], וע"ש בהערות גבי מי שנוהג בשבר שבור אם יש לו להדר לשמוע גם שברים ישרים ופשוטים. כב. ובריטב"א (ל"ג ב' סוד"ה אלא שהרמב"ם) כתב ע"ז "וכשעושין תקיעה ומשברין אותה בסופה אינו יפה, שהרי אותו קול שעושין בסופה אינו נדון מקול התקיעה שהיא פשוטה, והוא ליה שבר באפי נפשיה והוי הפסקה,

בתי כנסיות שעושים לכתחילה תקיעה ישרה וחלקה, ולענין דיעבד עי' בהערה כ"י. שהשיעור הוא פי שלש מזה והיינו תשע כוחות כ"י.

וכ"ז בשיעור כלפי מטה, אבל כלפי מעלה מעיקר הדין יכול להאריך התרועה כמה שרוצה כ"ה.

ד) שיעור אורך הקולות בתקיעה, שברים ותרועה

ד.א) אורך התרועה ד.ב) אורך השבר ומספר השברים

בשיעור אורך התרועה מצינו ב' שיטות, שיטת רש"י והר"ח ועוד ראשונים דהשיעור הוא ג' קולות בעלמא כל שהוא [טו - טו - טו], ושיטת הריב"א והריב"ם בשיעור אורך השבר מצינו ה' שיטות: א' שיטת רש"י דשברים ארוכים מתרועה ושיעור השבר הקטן ביותר הוא ב' כוחות, ובשיעור אורך השבר הגדול ביותר שעדיין כשר מצינו

וכן קיבלנו שיטה זו מרבינו נר"ו בשם רבו, וכן נהגו כל הרבנים והגדולים". כג. מצינו ב' שיטות לענין דיעבד כשהתקיעה לא היתה ישרה וחלקה אלא היה בה שינוי קול: המהרי"ל דיסקין היה מדקדק לשוב ולתקוע "אם היה איזה שינוי קול במשך התקיעה, אף בסוף" כמובא מתלמידו בשו"ת שאילת שלמה [לרש"א ורטהיימר] (ח"ב סי' נ"ה, הובא במועדים וזמנים ח"א סי' ה' אות ג') וכן נהג הגרי"מ חרל"פ ועי' במו"ז מה שהוסיף בזה.

ומאידך גיסא בלקט יושר (הל' רה"ש ד"ה טוב לעשות שבר, עמ' 125) משמע דאין קפידא בשינוי קול התקיעה, וכן באורחות רבינו (ח"ב עמ' קפ"ג) כתב שהחזו"א והקה"י לא הקפידו על שינוי קול [אבל אם הקול היה נשבר לגמרי שמעתי שכן הקפידו], וכן כתבו בחוט שני (רה"ש סי' תקפ"ו אות ח', עמ' ס"ב) ובהליכות שלמה (פ"ב ס"ט), והוסיף בהל"ש בדבר הלכה שהנהוג והמקובל שאם נשתנה הקול באמצע התקיעה ה"ז כשר, ומה שיש מקפידים שהתקיעה תהיה כל הזמן בקול אחד בשווה כדעת המהרי"ל דיסקין אין זה אלא הדור מצוה וחומרא בעלמא, ובאורחות הלכה (35) מובא דמ"מ לבעל תקיעה שהאריך בתקיעה יותר מהרגיל העיר הגרשז"א דעדיף לקצר כדי שלא יבוא לשינוי הקול דלכתחילה ודאי דהכי עדיף, ועי' גם בקונטרס מבקשי תורה לימים הנוראים מש"כ בדעת הגרשז"א אוירבך זצ"ל בענין זה, ועי' היטב בזה גם בלשון הריטב"א (ל"ג ב' סוד"ה אלא שהרמב"ם).

ונראה שהמנהג בהרבה מקומות שבעליה או ירידה מתונה של הקול אין מחזירין התקיעה, אבל בשינוי קול בולט מחזירים ותוקעים שנית, וכן אמר הגרי"ג אידלשטיין שליט"א שהרב מפוניבז' זצ"ל היה מחזיר רק אם הקול היה נשבר לגמרי, וכע"ז כתב בלוח הלכות ומנהגים בשם הגרא"י זלזניק זצ"ל, וכן בקונטרס קול מנחם כתב משם הגרא"מ ש"ך זצ"ל שאמר שהיה מחזיר רק במקום "שהתחלפות [של הקולות] נשמעת כמו שהתקיעה נגמרה והתחילה תקיעה אחרת, אבל עצם חילוק הקול אינו פוסל וע"ז אינו מחזיר את התקוע". ויש להוסיף שלמריעים בתרועה "תימנית" יש להזהר בתקיעה שלא תהיה בקול רועד כך שיהיה קרוב לקול התרועה, ובחוט שני (שם) כתב דגם למי שלא נהג בתרועה תימנית, מ"מ אם הקול משתנה בזמן התקיעות בעליות וירידות חזקות שנשמע כמו תרועה תימנית, צ"ע אם זה נחשב תקיעה [ודבריו צ"ע], דהא בתרועה תימנית אין הקול משתנה בעליות וירידות חזקות, וכן נראה דלא מצוי שקול התקיעה ישתנה בצורה זו]. ודע שיש מהדרים להתחיל ולסיים התקיעה בלא נקישת הלשון אלא בנשיפה לחוד, וזאת כדי שלא ישמע כעין טרומיט של תרועה בתחילת התקיעה או הסופה.

כד. [ס"ג, סק"ב].

כה. שו"ע ס"ג. ויש בעלי תקיעה שלכתחילה מאריכים בשיעור התרועה ולא מצמצמים לעשות ט' קולות, וזאת מחשש שמא ימעטו הקולות ולא ישימו לב לכך, וכן מחשש שהשומעים יחשבו שלא הריע ט' קולות, וע"ע בזה לקמן (ס"ג סק"ד).

אורך מהתרועה וע"כ השבר גדול מג' כוחות לכה"פ במשהו⁹¹. ג' שיטת הראב"ד והרמב"ם דשיעור שבר הוא ג' כוחות⁹². ד' שיטת העיטור דאורך השבר כאורך התרועה והיינו טרומיט אחד אלא חלוקים הם בשיעור ההפסק שביניהן⁹³. ה' שיטת הרשב"א דאין שיעור לשבר כלפי מעלה ובלבד שיאריך כנגדו בתקיעה⁹⁴.

ולענין מספר השברים אם עשה יותר מג' כשר⁹⁵, אך נכון לחוש לכתחילה שלא לעשות יותר מג' שברים⁹⁶.

ד.ג) אורך התקיעה

בשיעור אורך התקיעה מצינו ג' שיטות⁹⁷: א' שיטת רש"י ורוב הפוסקים

ב' שיטות, התוס' ודעימיה כתבו שלא יאריך בשבר כ-ג' כוחות משום דא"כ נעשה תקיעה ולא שבר דהא שיעור תקיעה של תר"ת הוא ג' כוחות וכמשי"ת בסמוך, והג"א ודעימיה ס"ל דאין צריך להזהר כן אלא בתש"ת שלא יאריך עד ו' כוחות שהוא שיעור התקיעה של תש"ת ובתשר"ת עד ט' כוחות שהוא שיעור התקיעה של תשר"ת⁹⁸. ב' שיטת הריב"א והריב"ם שהשיעור הגדול ביותר שכשר הוא בתש"ת עד ט' כוחות שהוא שיעור התקיעה של תש"ת, ובתשר"ת עד י"ח כוחות שהוא שיעור התקיעה של תשר"ת, ובשיעור הקטן ביותר מצינו ב' שיטות, הט"ז ס"ל דלא נחלקו בזה הראשונים דהוי ב' כוחות, ודעת הרבה פוסקים דלדעה זו בעינן ג"כ שבר

כו. [ס"ג, סק"ג].

כז. [שם], וצ"ע אמאי בדעת רש"י כתבו הפוסקים דכיון דאפקיחיה מכח אחד שבתרועה אוקמיה על ב' כוחות, ולשיטת ריב"א וריב"ם סגי בג' כוחות ומשהו ולא מוקמינן על ד' כוחות, [וע"ע בהא דבעינן לשיטת הריב"א והריב"ם כג' כוחות ומשהו ולא סגי בג' כוחות לקמן (ס"ד סק"ג)].

כח. [ס"ג, סק"ג].

כט. [שם].

ל. [שם].

לא. שו"ע ס"ג.

לב. מ"ב סק"א. יש מביאים שהגר"ח מבריסק לא חש לזה, אמנם עי' היטב לקמן (ס"ג סק"ג בהערה) שנראה שאין ללמוד כן מהנהגותיו של הגר"ח, וכן יש מביאים דברי אורחות רבינו (ח"ב עמ' קפ"ד) ודינים והנהגות (פרק כ) שהחזו"א לא חש לזה, והיה מקום לומר שכ"ז דוקא בתשר"ת כשעשו בנשימה אחת וחששו שמא כיון שהרעו מתוך השבר נקטע השבר ולא נגמר ושמא אין השבר השלישי כשר, ולכן עשו שבר נוסף, אך במקום שעשו התשר"ת בהפסק בין השברים והתרועה וכן כשעשו תש"ת אין ללמוד שהחזו"א לא הקפיד לעשות ג' שברים לכתחילה, אך עי' בדינים והנהגות ובאורחות רבינו דמשמע דבכ"ג לא הקפיד החזו"א שיעשו יותר מג' שברים ולא נתבאר שם טעם הדבר, ובחוט שני (פ"ד ס"ב סק"ג, עמ' ע') כתב דהחזו"א ביאר טעמו "כיון שישנם בעלי תקיעות שאינם עושים את השבר הראשון והאחרון כהוגן, לכן ראוי יותר לא להתחשב בהם שהם ממניין השברים אלא למנות רק השברים השלמים", והוסיף החוט שני "וכנראה לא חש בזה שיהיה חשש של קול פסול וממילא לא הוי חשש משום הפסק", אמנם אם הבעל תוקע יודע לעשות השברים כהוגן "יש לחוש לכתחילה שלא לעשות יותר מג' שברים וכמש"כ המ"ב, ומ"מ לא צריך לעבוד על זה שיהיה דוקא ג' שברים".

וע"ע בזה במהרי"ל, ב"ח (אות י"ב), מחצה"ש (סק"ב), בשם הפרישה ובספר שופר תרועה עמ' 93.

לג. כיון דצורת התקיעה היא קול ישר בלא הפסק, א"כ פשוט שאם הפסיק באמצע התקיעה ואח"כ המשיך ותקע להשלים השיעור [לכ"א לפי שיטתו] לא יצא ואפי' אם הפסיק בפחות מכדי נשימה.

ואם מאריך בשברים או בתרועה אי"צ להאריך התקיעה כנגד התוספת על עיקר הדין^ל, וכן אין צריך להאריך בתקיעה דתשר"ת במקום שמפסיקים בין הש"ת כנגד ההפסק^{לט}.

וצריך לשמוע את כל התקיעה מתחילתה עד סופה, ואם לא שמע לכל התקיעה, וכגון שנכנס באמצע התקיעה או שיצא מביה"כ באמצע התקיעה ושוב לא שמע, לא יצא אע"פ שהיה שיעור תקיעה במה ששמע, ועי' הערה^מ.

דהשיעור הוא לפי אורך התרועה באותו סדר, ולכן יש להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר משל תש"ת, ובשל תש"ת יותר משל תר"ת^{לז}, ב' שיטת הרמב"ם דשיעור התקיעה הוא כחצי משיעור התרועה שבאותו סדר^{לח}, ג' שיטת הראב"ד דלתקיעה יש שיעור בפנ"ע ואינו תלוי בתרועה והוא ט' כוחות^{לי}.

וכ"ז השיעור כלפי מטה, ואם מאריך בתקיעה הרבה אין לחוש שאין לה שיעור למעלה^{לי}.

לד. [ס"ד סק"ב], ובענין אורך השברים והתרועה עי' לעיל.

לה. [שם], ולא נתבאר ברמב"ם לשיעור השברים והתרועה אי הוי כשיטת רש"י וא"כ שיעור התקיעה הוא חצי מהשיעור התקיעה לרש"י או שהוא כשיטת הריב"א והריב"ם [ואז השיעור הוא חצי שיעור התקיעה לשיטה זו], וברמב"ן (דרשה לרה"ש סוד"ה הלכות התרועה, עמ' רמ"א) הק' על הרמב"ם דלדבריו "יהיה השבר קצר מאוד", ותירץ שהפרש וההבדלה שביניהם [בין התקיעה לשבר] בדמיון הקול [דזה קול שבור וזה קול ישר] לא בגדלם וקטנם, ועומק דבריו צ"ב, דמה בדיוק הוקשה לו, וכן בתירוץ מבואר החילוק בין שבר לתקיעה של תש"ת אך לא החילוק בין טרומיט של תרועה לתקיעה של תר"ת ודו"ק, ועכ"פ נראה דמבאר לרמב"ם כשיטת רש"י, וצ"ע קצת איך אפשר לעשות שבר בקול שבור בשני טרומיטין [שהוא אורך השבר לשיטת רש"י, ועי' בזה גם בבאור ההלכות (ס"ג ס"ק ג.ה) בהערה הנהגת הגר"ח לעשות יותר מג' שברים], וכן צ"ע דנמצא דאורך כל יבבה דתרועה הוא טרומיט אחד, ואורך התקיעה בתר"ת הוא טרומיט וחצי ואורך השבר הוא ב' טרומיטין, והוא דבר שנראה שכמעט אין בכח ילוד אשה לעשותו במדויק. לו. [שם].

לז. שו"ע ס"ג. ועכ"פ יש ממליצים שלא להאריך יותר ממה שנחזק שמא תתקלקל התקיעה, ובשם מרן הגר"א^ל שטיינמן שמעתי שאמר שיש בזה גם טרחה דציבורא [אמנם במעשה שעליו אמר כן מדובר בבעל תוקע שתקע תקיעות ארוכות במיוחד].

לח. עי' לעיל (ס"ק ד.ב) דלדעת הרשב"א אם מאריך בשברים צריך להאריך כנגד זה בתקיעה, ובאורחות חיים נראה לכאורה שלמד בדעתו שה"ה אם מוסיף ועושה יותר מ-ג' שברים או מאריך בתרועה, ואינו מוכרח, ועכ"פ בשפ"א כתב כן להדיא מנפשיה וכן משמע בסידור יעב"ץ (סדר התקיעות אות ר'), אך לא הובא כ"ז בפוסקים ובמ"ב [ס"ד ס"ק ג.ד].

לט. [שם ס"ק ג.ג], וע"ש שיש שמאריכים בתקיעה גם כנגד ההפסק, אך המ"ב לא פסק כן. ועכ"פ כידוע בתרועה משתנה שיעור ההפסק בין "טו" ל- "טו" בין בעלי התקיעה, ויש לדון אם כל בעל תוקע צריך להאריך התקיעה לפי אורך התרועה שהוא עושה, או שצריך להאריך לפי שיעור אורך התרועה באדם בינוני [ורק צ"ע מה בדיוק שיעור זה].

מ. מ"ב סי' תקפ"ז סק"ד, ויקפיד התוקע שתהיה כל התקיעה בקול רם, כי אם תחילתה או סופה חלש ומי שעומד רחוק לא שמע חלק מהתקיעה, הוא לא יצא ידי חובה [עי' כע"ז בלקט יושר עמ' 125 בשם רבו בעל תרועה ד"ד "זכורני שדרש צריך להתחיל בקול רם כדי שישמע תחילת התקיעה משום דאמרין (ר"ה כ"ח א) שומע מקצת התקיעה לא יצא, אבל כשמתחיל בקול נמוך, בקל יבוא שאין נשמע התקיעה כולה", וע"ע לעיל (ריש סק"ג) בהערה משם ערוה"ש], וכמו כן השומעים לא יתחילו באמירה הנהוגה לאחר התקיעה אלא לאחר

ד.ד) סיכום שיטות הפוסקים העיקריות בעוד משהו, ובשברים השיעור הוא של
הערה: סימן "+" מסמן שיש להאריך סה"כ הג' שברים.

שיטת רש"י:

הערות	האורך בכוחות	
לדעת התוס' ודעימיה לא יאריך בכל שבר כ- 3 אלא פחות מזה, ולדעת הג"א ודעימיה יכול להאריך עד 9.	9, 3, 6, 9	תשר"ת
לדעת התוס' ודעימיה לא יאריך בכל שבר כ- 3 אלא פחות מזה ולדעת הג"א ודעימיה יכול להאריך עד 6, ויש מדקדקים להאריך בתקיעה שתהיה לפחות ט' כוחות לצאת גם שיטת הראב"ד דלעולם שיעור תקיעה ט' כוחות.	6, 6, 6	תש"ת
יש מדקדקים להאריך התקיעה שתהיה לפחות ט' כוחות לצאת גם שיטת הראב"ד כנ"ל.	3, 3, 3	תר"ת

שיטת ריב"א וריב"ם:

האורך בכוחות	
+18, 9, +9, +18	תשר"ת
+9, +9, +9	תש"ת
9, 9, 9	תר"ת

שהסתיימה התקיעה, [ועי' עוד בענין אמירות בין התקיעות לקמן (ס"ק חג. אות ד.)].
וכמו כן התוקע לא יתחיל בתקיעה עד שהמקריא יגמור להקרות לפניו את סדר התקיעה [וכן המקריא לא יתחיל להקרות לפניו קודם שנגמרה התקיעה], ועי' במ"ב סי' תקצ"ב סק"י ויתבאר לקמן (ס"ק חג.).
[ושמעתי מהרב הגאון רבי ישעיהו כהן שליט"א שאמר לו הגר"ח קנייבסקי שליט"א שאם לא עשו כן [אלא התוקע התחיל לתקוע קודם שגמר המקריא להקרות לפניו] המקריא לא יצא ידי חובה, וציין מקור לזה לדברי המ"ב (סי' תקפ"ח סק"א) ושעה"צ (אות כ"א) דמבואר שם שאם אחד תקע בחצוצרה ובשעה זו תקעו בשופר, אפילו כיון התוקע בחצוצרה לצאת לא מהני דבוראי לא שמע היטב קול השופר, וציין בשעה"צ כמקור לדברים לדברי התוס' בסוטה (ל"ט ב' ד"ה עד) ומבואר שם שמדמים התוס' שמיעת קול שופר וקול חצוצרה לאמירת אמן וברכות בו זמנית, וה"נ י"ל גבי אמירת המקריא וקול השופר בו זמנית [אף דלא דמי ממש להתם דהוי ב' הקולות מאותו מין] והוא חידוש ונראה שיש הרבה מה לדון בזה, ושו"ר דבהליכות שלמה (תקיעת שופר סט"ו) שמוכא דהגרש"א זצ"ל נקט דיצא בכה"ג יד"ח בדיעבד, ובע"פ הורה לשואלים שנהגו מעולם שלא להקפיד אם איכא כן, וע"ש בדבר הלכה אות כ"ד מה שביאר בענין תקיעה בשופר וחצוצרה בו זמנית, ומה שהוסיפו שם משמו בארחות הלכה].

ד.ה) הדין להלכה

כוחות בתשר"ת], וכדעת י"א שניה כתב לשיטת הריב"א והריב"ם^{מא}.

והמ"ב נקט לדינא דהעיקר כשיטת הריב"א והריב"ם ובדיעבד ניתן לסמוך על שיטת רש"י וכפי שנקט הרמ"א בשיטה זו^{מב}, וכתב דלכתחילה:

השו"ע פסק כדעת י"א ראשונה לשיטת רש"י, ולענין אורך השבר הגדול ביותר כדעת התוס' ודעימיה [שלא יאריך כ-ג' כוחות], והרמ"א פסק לענין זה כהג"א [דיכול להאריך עד ו' כוחות בתש"ת ועד ט'

הערות ❖	האורך בכוחות	
טוב שלא יעשה בכל שבר רק כ- 3 כוחות ומעט יותר, ויזהר שלא יעשהו ארוך כ- 9 כוחות. ובדיעבד אינו נפסל אם עשה עד 18 כוחות. ואם עשה לכל הסימן כשיטת רש"י [9, 3, 6, 9] יצא בדיעבד ^{מג} .	+18, +9, +9, +18	תשר"ת
טוב שלא יעשה בכל שבר רק כ- 3 כוחות ומעט יותר, ולא יעשהו ארוך כ- 9 כוחות. ואם עשה לכל הסימן כשיטת רש"י [6, 6, 6] יצא בדיעבד, [ועי' מש"כ בהערה גבי תשר"ת בענין זה]. ויש מדקדקים לנוהגים לעשות השברים בקול פשוט שלא לעשות השבר יותר מ- 4 וחצי כוחות שהוא שיעור התקיעה אליבא דהרמב"ם, אמנם לנוהגים לעשות השברים בקול שבור [או-טו, טו-או, טו-או-טו] אי"צ ליזהר בזה ^{מד} .	+9, +9, +9	תש"ת
אם עשה לכל הסימן כשיטת רש"י [3, 3, 3] יצא בדיעבד, [ועי' מש"כ בהערה גבי תשר"ת בענין זה].	9, 9, 9	תר"ת

וכן יחמירו בכ"ז גם בתרועה, דאמנם בריטב"א (כ"ז א') כתב בשם הרמב"ן דלדעת הבבלי לא אכפת לן אם לא שמע לתחילת או סוף התרועה, מ"מ הריטב"א מצדד להחמיר בזה כמו בתקיעה, ע"ש בטעם המחלוקת, וכן מביאים שהורה הגר"ש אלישיב זצ"ל [להחמיר כמו בתקיעה].

מא. ס"ג, וכידוע לפי כללי הפסיקה שדעת הי"א בתרא היא העיקרית לדינא.

מב. והגר"ח מבריסק נהג לצאת יד"ח של שיטות אלו [מלבד מה שנהג לעשות השברים בקול שבור] ע"י שקצרו כל שבר ל- ב' כוחות, והיו מוסיפים ועושים ד' - ה' שברים כך שבסה"כ היו ט' כוחות, ועי' בזה [ס"ג ס"ק ג.ה בהערה].

מג. ובמקרה זה יזהר שגם התש"ת יהיה כשר לשיטת רש"י ועי' לעיל מש"כ בשיטת רש"י, ועכ"פ אין הדבר שכיח [שעשה הסימן כשר רק לשיטת רש"י].

מד. ועי' בסמוך (ס"ק ד.ו.) מש"כ ב'הערה חשובה' בענין אם יש להזהר באורך השבר לנוהגים לעשות השברים בקול שבור.

ד.ו) שיעור הכוחות [טרומיטין]^מ בשניות

יש בזה כמה שיטות: א' י"א שבכל שניה יש כ- 3 כוחות, ומסייעים לדבריהם מהא דבשעון מכני קופץ מחוג השניות ג"פ בשניה, וכן שכתב הח"ח (תורת הבית פ"ב) גבי מצות ת"ת שאדם יכול לומר בדקה היינו ב- 60 שניות עד מאתים תיבות [הברות] וכבר כתב הריטב"א דשיעור קריאת אות אחת חשיב כוח אחד, ולפ"ז שיעור תקיעה של תשר"ת [שהוא 18+ כוחות] הוא קצת פחות מ-6 שניות^מ. ב' בשם מרן הגר"א^ל שטיינמן שליט"א כתבו שאמר בשם הדיין דבריסק ר' שמחה זליג ריגר זצ"ל גבי אורך התקיעה בתשר"ת, שחמש שניות הוא "ודאי טוב", ומבואר שבכל שניה יש בין 3 ל- 4 כוחות, ועי' הערה^מ. ג' רבים מבעלי התקיעה הותיקים

אומרים דבתקיעה של תשר"ת סגי בשלוש וחצי עד ארבע שניות [ובארבע שניות יש גם כדי ההפסק בין השברים והתרועה], ולתקיעה של תש"ת ותר"ת סגי באורך של כשתי שניות. וי"א דסגי אף בפחות מזה, ועי' הערה^מ.

הערה חשובה: נראה שיש להחמיר בשיעורים לכאן ולכאן, דבמקום שהחומרה היא להאריך לחשב לפי השיעור הגדול של הטרומיטין, ובמקום שהחומרה היא לקצר לשער בשיעור הקטן של הטרומיטין.

והיינו לענין אורך התקיעה הנדרש, נראה דיש להחמיר להאריך שודאי תקע לשיעור הנדרש [כגון בתקיעה של תשר"ת האריך כ- 18+ טרומיטין], וזהו לדברי הרבה מבעל התקיעה כ- 4 - 3.5 שניות, ולענין אורך השבר בתש"ת נראה דיש להחמיר שודאי לא

מה. לשון כוח מובא בדברי התוס' (ל"ג ב') [ע"ש דנקטו לשון קולות וכוחות לחילופין וש"מ חד הוא] ובעוד ראשונים, ולשון טרומיט מקורו בירושלמי (רה"ש פ"ד ה"י) והובאו הדברים בראשונים. מו. יש הטוענים ע"ז שמה שכתב הח"ח שיש בדקה עד מאתים תבות, אין כוונתו למאתים הברות אלא למאתים מילים, וראיתם לזה, דאמר הח"ח דיכול בדקה לקיים 200 מצות של ת"ת, ומסתברא דקיום המצוה הוא במילה ולא בהברה של מילה, וא"כ אי נימא שבמלה ממוצעת יש ג' הברות, נמצא שיש בדקה 600 הברות, ולפ"ז שיעור התקיעה של תשר"ת הוא קצת פחות מ-2 שניות, [ויש להוסיף, שכ"ז בקריאה במהירות בינונית, אך בקריאה מהירה נתברר לי בבדיקה שעשיתי שניתן לקרוא מאתים מילים בכ- 45 שניות]. מז. מהרב הגאון ישעיהו כהן שליט"א שמעתי שהגר"א^ל שטיינמן הכחיש שאמר כ"ז, ואולי הכותב שמע כן ממקור אחר.

מח. הג"ר רפאל שמואלביץ (דפי הל' תקיעות) בדק ש-ט' טרומיטין הם כ-1 עד 1.2 שניות, וכע"ז עלה בבדיקות ממוחשבות שנעשו בבני ברק ובמקומות נוספים, ובקונטרס סדר התקיעות לגר"י עדס (עמ' י"ח) שיער קצת יותר מזה ולמעשה החמיר דצריך 1.5 שניות [לט' טרומיטין], ואפשר שההבדל בבדיקות תלוי ביכולתו וזימנויותו של הבעל תוקע [דכידוע יש מריעים תרועות קצרות ומהירות ויש שמריעים באופן ארוך יותר], וא"כ א"א לתת בזה כלל ברור.

ודע שמדידת משך הזמן של ה' טרומיטין נעשית ע"י הזמן הנדרש להריע ט' קולות, ולא נתבאר בפוסקים אם מדידת הזמן היא בכל תוקע בפנ"ע או דתליא באדם בינוני, ונפק"מ לבעל תוקע שמיעה מהר מאדם בינוני ומסים תרועה של ט' כוחות קודם הזמן שנצרך לאדם בינוני להריע ט' כוחות, ד"ל דיצטרך להריע יותר מט' כוחות כדי להגיע לט' טרומיטין, ובחוט שני (פ"ד ס"א סק"ב) כתב דמסתברא דמשערין באדם בינוני וכמו בכל הענינים, וכן אמר לי הגר"מ גרוס שליט"א, והוסיף בחוט שני דאדם בינוני היינו אדם שיודע את מלאכת התקיעות, דאם אינו יודע את מלאכת התקיעה ומחמת זה תוקע לאט אינו נכנס בחשבון התוקעים.

להאריך בשיעור תקיעה [שהוא 9 טרומיטין], ולכן יש לקצר בשברים ככל האפשר ולא להאריך בכל שבר יותר מ- 1.2 - 1 שניות.

ועי' לקמן בביאורים (ס"ג ס"ק ג.א, סס"ק ג.ה) דלרוב האחרונים הזהירות שלא להאריך בשברים היא רק לעושים שבר בקול ישר ופשוט משא"כ למי שעושה השבר בקול שבור, אמנם משם הגר"ח מובא דגם לעושים השבר בקול שבור יש להזהר שלא להאריכו כשיעור תקיעה, ועי' לקמן (ס"י אות י') דנראה דגם בעל אילת השחר חשש לשיטה זו.

ה) שיעור ההפסק בין התקיעה והשברים או התרועה, בין השברים, התרועה והשברים תרועה והמסתעף לכוונה הנדרשת לצאת יד"ח

ה.א) בשיעור ההפסק

אם תקע תר"ת [או תשר"ת או תש"ת] בנשימה אחת יצא, ויש מי שאומר שלא יצא, והגר"א הסכים לדעה הראשונה^{מט}.

ובתרועה בפני עצמה שיטת כל הראשונים שצריך לעשות בנשימה אחת וכן קי"ל לדינא^{נא}.

ובשברים י"א שנוהגים להפסיק כדי נשימה בין שבר לשבר^{נב}, אך רוב הראשונים כתבו שצריך לעשות בנשימה אחת^{נג}, וכן קי"ל לדינא והוא לעיכובא אפילו בדיעבד^{נד}. ולנוהגים לעשות שבר בקול שבור וכגון "או - טו" וכיו"ב, יש המקפידים שיהיה הפסק בין שבר לשבר כדי שישמע שאין השבר השני המשך של השבר הראשון והשלישי המשך של השני, קול אחד משוך מג' קולות אלא ג' שברים, ויש שאין מפסיקים בין השברים כלל ועושים לשלושתם ברצף אחד, ולנוהגים לעשות שבר בקול שבור "טו - או" תמיד יש הפסקה בין השברים, ולנוהגים שהשבר קול שבור "טו - או - טו" ודאי שצריך להפסיק בין השברים וכן הוא לנוהגים בקול ישר ופשוט דאל"כ תקיעה הוי^{נז}.

ובשברים תרועה, דעת הרמב"ן ועוד ראשונים דיש לעשותם בנשימה אחת, ודעת ר"ת ודעימיה דיש לעשותם בב' נשימות, ובדיעבד, לסוברים דבעינן בנשימה אחת לדעת הב"ח אם עשה בב' נשימות יצא, אך דעת תרוה"ד והב"י ורוב

מט. ס"ה, מ"ב סקכ"ב, וגם לדעה ראשונה לכתחילה צריך להפסיק בין התקיעה למה שאחריה [שברים, תרועה, שברים תרועה], וכן בין מה שלפני התקיעה האחרונה לתקיעה, ובשיעור ההפסק עי' בפמ"ג (א"א אות ד') וגר"ז (ט"ט) ולא הביאם המ"ב.

וכמדומה שהמנהג הוא לנשום בין התקיעה הראשונה למה שאחריה ובין כ"ז לתקיעה בתרא, ושמעתי שכן אמר הגרי"ש אלישיב לעשות לכתחילה ובדיעבד מהני הפסק כדי נשימה אף אם לא נשם בפועל, וסיוע לזה מצאנו בפמ"ג (שם) עי' היטב.

נ. [ס"ה סק"ב].

נא. המאירי במגן אבות (ענין שני), [שם].

נב. [שם].

נג. [שם].

נד. [שם ס"ק בב].

חשיב בנשימה אחת אף בדיעבד, כן אמרו לי הגר"מ גרוס והגר"מ לובין שליט"א^נ, ובשתי נשימות היינו בשיעור של פחות מכדי נשימה^ס.

ובענין מהו השיעור של כדי נשימה, מבואר בפוסקים דאמירת המילה "תרועה" ע"י המקריא הוא סמוך לשיעור של כדי נשימה מלמטה, ובספר אש דת כתב שהוא כ-ו' כוחות, ולפי הריטב"א שהבאנו לעיל (ס"ק ד.ו.) נראה שהוא כ- ג' כוחות^{סא}, וכ"ז כשלא נשם בפועל, אך אם נשם בפועל, י"א דבכל נשימה אפילו קצרה חשיב כב' נשימות, ולכתחילה יש לנשום, ומוסיפים גדולי פוסקי זמנינו לעשות נשימה קצרה [ואפשר לנשום גם דרך האף], ויש אומרים לעשות הנשימה קצרה ככל האפשר, ונראה שהרבה בעלי תקיעה נוהגים לנשום נשימה קצרה ומכניסים אויר ואינם מוציאים אותו שצריכים הם את האויר לצורך התרועה, ומ"מ לא עושים הנשימה הקצרה ביותר שיכולים. ולכאורה יש לדון שגם אם נושם יש לו להפסיק בשיעור של כדי הקראת המילה "תרועה" ועי' הערה^{סב}.

הפוסקים דאם עשה בב' נשימות לא יצא בדיעבד וכן פסק במ"ב, ולסוברים דבעינן בב' נשימות ס"ל לתרוה"ד דאם עשה בנשימה אחת לא יצא אפי' בדיעבד, אך המ"מ ועוד פוסקים וכן הב"י ס"ל דאם עשה בנשימה אחת יצא בדיעבד וכן פסק המ"ב. והשיטה העיקרית לדינא היא לעשות בנשימה אחת דבזה יוצא לדעת רוב הפוסקים לכה"פ בדיעבד^נ.

ולדעת המ"ב ועוד פוסקים נשימה אחת היינו פחות משיעור של כדי נשימה, ומ"מ לא יתקע ש"ת בכח אחד בלי שום הפסק, דבכה"ג לא מיקרי נשימה אחת, אלא יפסיק מעט, וב' נשימות היינו עם הפסק של כדי נשימה בין הקולות^נ.

והחזו"א סובר דבנשימה אחת היינו להריע מתוך השבר [וכן צידד האבנ"ז אלא דלמעשה לא נקט כן לדינא], ונחלקו הדעות אם כוונת החזו"א היתה להריע מתוך השבר ממש וא"כ מקצר מעט את השבר האחרון הסמוך לתרועה^נ או להפסיק מעט ביניהם אלא דמקרבן זל"ז כמה שיותר^נ, ולדעת המ"ב אם עשה כן לא

נה. [ס"ג].

נו. [ס"ה, ס"ק ג.ד, ג"ה], וע"ש מנהג חלק מגדולי הדור בזה הזמן.

נז. ולנוהגים כן יש העושים ג' שברים ויש העושים ד' שברים ומריעים מתוך השבר הרביעי, [שם ס"ק ז.ז].

נח. וכן הוא דעת רוב הנוהגים כחזו"א, [שם].

נט. במקראי קודש (סי' י"ז סק"א) כתב מנפשיה דבדיעבד יצא לדעת המ"ב גם אם לא הפסיק כלל, ולכאורה לא משמע כן במ"ב וצ"ע.

ס. [שם].

סא. ובבדיקות מדויקות נראה לכאורה יותר כאש דת, ותלוי כמובן גם במהירות ההקראה.

סב. עי' היטב שם ס"ק ג.ה.

ולמעשה, דעת השו"ע דבתקיעת במיזב יש לעשות בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד יעשה בב' נשימות, והרמ"א כתב דהמנהג הפשוט לעשות הכל בב' נשימות ואין לשנות, ובשעה"צ כתב שהחיי אדם כתב דהכרעת השו"ע טובה מאוד³⁵.

ה.ב) המסתעף לכוונה לצאת יד"ח

מכיון שנחלקו הפוסקים איזה תקיעות הם העיקר³⁶, יש אומרים שהטוב ביותר הוא שלא לכוין לצאת יד"ח באחד הסדרים דוקא, אלא ביום הראשון יכוין בסתמא שבתקיעות שהם העיקר אליבא דהילכתא, בזה כוונתי לצאת יד"ח מדאו', וכן התוקע יכוין להוציא יד"ח מדאו' עפ"י הנ"ל³⁷, וכן יכוין בנוסף להוציא יד"ח בתקיעות דמעומד גם אם כבר יצא יד"ח בתקיעות דמיושב משום אותם נשים וכיו"ב שלא שמעו לתקיעות דמיושב

אלא רק לתקיעות דמעומד³⁸, ועכ"פ זה פשוט שמי ששומע רק לתקיעות דמיושב או רק לתקיעות דמעומד יכוין לצאת יד"ח מדאו' בתקיעות אלו³⁹.

וכע"ז יעשה גם ביום השני אלא דיכוין לצאת יד"ח מדרבנן ולא מדאו'.

ומובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דסגי שיכוונו לצאת ולהוציא יד"ח כפי הדין הנצרך⁴⁰, ושמעתי שכע"ז אמר החזו"א לגר"ג אידלשטיין⁴¹.

[וכ"ז לענין הכוונה לצאת יד"ח בתקיעות, וה"ה צריך כוונה לצאת ולהוציא בברכות, ועי' בסמוך לענין הכוונה בסדר עצמון].

ה.ג) כוונה בסדר עצמון

יש על התוקע והשומע לכוון שהתקיעה תעלה לסדר אותו תוקעים, עי' הערה⁴².

סג. [שם ס"ק ג.ו.], וראיתי שהגר"ח פינשטיין אמר שהגר"ז נהג לפעמים בהיפוך מכמה טעמים, ועי' בקונטרס הערות נחוצות לדינא במצות תקיעת שופר הערה 36, וע"ע במקראי קודש (סוכות ח"ב סי' ט') והררי קודש (הערה ר'). והרה"ג ר' שלמה שמחה לוי שליט"א שהיה תוקע לפני הגרי"ש אלישיב זצ"ל העיד שהיה תוקע לכל התשר"ת בהפסק מועט [והיינו רק בנשימה אחת] ויש לדון בטעם הדבר.

סד. והאריכו בזה ולכן קצתי בזה, ועי' בדעת המ"ב בזה בסקל"ה וסי' תרצ"ב סק"ג.

סה. אם התוקע נתכוין להוציא את עצמו או את השומעים במקום בו הוא נמצא בלבד, מי שהיה סמוך למקום ושמע התקיעות, אף שנתכוין לצאת יד"ח לא מהני כמבואר בשו"ע סי' תקפ"ט ס"ט, ועי' בחזו"א סי' כ"ט סק"ד מה שביאר בזה.

סו. כ"ז במקום שנוהגים כמנהג רוב העולם לתקוע בכל ברכה לכל ה' קולות [תשר"ת, תש"ת, תר"ת], אמנם במקומות הבודדים שלא עושים כן עיקר התקיעות הם התקיעות דמיושב.

סז. ודו"ק דנפק"מ במחלוקת הנ"ל [איזה תקיעות הם עיקר] הוא גם איזה תקיעות עדיף לשמוע למי שיכול לשמוע רק תקיעות דמיושב או תקיעות דמעומד.

סח. קונטרס הערות נחוצות לדינא במצות תקיעת שופר.

סט. מפי הרב הגאון ישעיהו כהן שליט"א.

ע. במ"ב (סקכ"ו) ובשעה"צ (אות כ"ג) מבואר דבתקיעה בלא כוונה לסדר אותו תוקעים [וכגון בתקיעה אחרונה של תשר"ת כיון לתקיעה ראשונה של תר"ת] לא יצא יד"ח, [ומשמע דכ"ז אף אי נימא דבעשה מצוה בלא כוונה יד"ח לכה"פ במצוה דרבנן], והמ"ב איירי גבי התוקע, ונראה שאין חילוק בזה בין התוקע לשומע [דגם

ו) הוספת תקיעות לחומרא

ו.א) בענין נשימה אחת וב' נשימות

בין הנוהגים כמ"ב דנשימה אחת הוי עד כדי נשימה וב' נשימות הוי עם הפסק של כדי נשימה, יש המחמירים להוסיף בסוף התקיעות לחוש לדעת החזו"א דנשימה אחת הוי להריע מתוך השבר ולכן עושים ג"פ תשר"ת באופן זה [וכאמור יש מריעים בלא הפסקה כלל בין התרועה לשברים ויש עם הפסקה מועטת]. ויש מקומות מועטים דנוהגים לכתחילה לעשות התקיעות במיושב ומעומד כחזו"א, ובסוף התקיעות נוהגים לעשות גם בב' נשימות כמ"ב.

ועל כן, אם התקיעה האחרונה של תשר"ת או תש"ת או תר"ת לא היתה כראוי באופן שמצריך לחזור מתחילת הסימן, מקובל שהמקריא או התוקע דופק על הבימה לסמן שחוזרים לתקיעה ראשונה של תחילת הסימן וכן המקריא קורא שנית "תקיעה", ואם חוזרים רק על תקיעה באותו סימן [כגון רק על תקיעה אחרונה בסימן] אין דופקים על הבימה וכן אין המקריא קורא לפני תקיעה זו [ויש בעלי תקיעה שמסמנים בידים וכיו"ב על חזרה בתקיעה], וע"י כן ידעו השומעים מה לכוון.

ויש המכוונים לצאת יד"ח לפי כוונת התוקע וע"י הערה"ע, ויש מקומות שמכריזים לפני תחילת התקיעות לעשות כן"ע.

אם התוקע כיון כראוי אך השומע לא כיון לא יצא השומע יד"ח, וכן שמעתי מהרב הגאון בן ציון קוק משם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ומיהו בחוט שני (פ"ד ס"ד סק"ה) הניח בצ"ע דין זה [שהתוקע כיון והשומע לא כיון] אם לא יד"ח.

ויש להעיר דבמ"ב (סק"ה) כתב דאם טעה בשברים באופן שצריך לחזור לתחילת הסימן והוסיף ותקע תקיעה אחרונה, אותה תקיעה עולה לו במקום תקיעה ראשונה וגומר משם ואילך על הסדר וזאת אף שלא כיון בתקיעה זו שתעלה לו כתקיעה ראשונה אלא כתקיעה אחרונה [וכ"ז דלא ככפה"ח (סי' תקפ"ח אות כ"ו) דנראה דס"ל דגם בכה"ג הוי כתוקע בלא כוונה דלא מהני], ובפרישה (אות ר') חילק בין ב' המקרים דהכא עולה התקיעה כיון שאין הקולות הראשונים נחשבים לכלום מה שאין כן לעיל, ולכאורה יש מקום לחלק באופן אחר, דהכא שאני כי התקיעה שייכת לסדר זה משא"כ לעיל התקיעה שייכת לסדר אחר וכל הקפידא לדעת באיזה תקיעה נמצאים הוא בב' סדרים אך באותו סדר עצמו אין מעכב אם חשב בתקיעה ראשונה לשם תקיעה אחרונה ולהפך, [ולפ"ז יש מקום לדון במקום שטעה וכוון בתקיעה אחרונה של תר"ת ראשון שתעלה כתקיעה ראשונה של תר"ת שני אי דמי לטעות באותו סדר עצמו או לטעות בין ב' סדרים ודו"ק], וע"ע הערה בסמוך. וע"י בשו"ע (סי' תקפ"ח ס"ד) דאם היה זה צריך תקיעה ראשונה וזה צריך תקיעה אחרונה, תקיעה אחת מוציאה לשניהם, ומש"כ בזה המ"ב ובבה"ל, ושור"ר שהאריכו בזה בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' ק"ט) ובקונטרס סדר התקיעות עפ"י הגר"י עדס (עמ' ל' ואילך) ע"ש.

עא. בחוט שני (פ"ד ס"ד סק"ה, עמ' ע"ג) משמע דסגי לשומע לכוון לצאת בכל הקולות כפי כוונת השומע, ולפ"ז במקרה שהתקיעה לא עלתה יפה והתוקע חוזר על התקיעה או על כל הסימן, גם אם השומע לא ידע מכ"ז וחשב שהתקיעה שייכת לסימן אחר הוא יד"ח, וכע"ז מובא גם משם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (תורת המועדים עמ' רצ"ו), וכן שמעתי מהרב הגאון בן ציון קוק, ובבאר ישראל (עמ' נ"ב) הביא משם הגרי"ש"א בנוסח קצת אחר דאם מכיון לצאת בכל תקיעה לפי מה שהיא יוצא בכה"ג יד"ח אפי' אינו יודע באיזה סדר עומדים, וע"ע בזה במועדים וזמנים (ח"א סי' ה').

עב. שמעתי שכן נהג הגה"צ רבי אליהו לופיאן, דכשהיה מקריא הוי מכריזין שהשומעים יכונו שאם חוזרים על התקיעות כוונתם אדעתו של הבעל תוקע, אמנם יש שלא הקפידו ע"ז, ואפשר דסוברים שהשומעים מתכוונים בסתמא על כל מה שיתכוין התוקע.

ו.ב) בענין סוגי שברים והתרועות

במקומות שנוהגים לעשות השברים "או טו" [מנהג הישיבות הליטאיות והרבה בתי כנסיות], יש הנוהגים בסוף התפילה לעשות גם שברים ישרים כריטב"א והיינו ג"פ תשר"ת עם שברים אלו וג"פ תש"ת עם שברים אלו. וכן יש הנוהגים לעשות כנ"ל גם בשברים "טו - או" [כמנהג החסידים].

כמו כן יש מחמירים לעשות התרועה בקול רועד המכונה תרועה "תימנית" והיינו ג"פ תשר"ת עם תרועה זו וג"פ תר"ת עם תרועה זו [ולענין סוג השברים יש בזה ג' מנהגים, יש הנוהגים בשברים כמנהג המקום, ויש בשברים ישרים וכריטב"א שכן משמע שהיא שיטת השו"ע, ויש בקול שבור כמנהג תימן].

וכן יש מחמירים לעשות לשיטת רש"י שהשברים בשיעור של ב' כוחות כל אחד [ובתרועה בגי בשיעור של ג' כוחות], והיינו דעושים ג"פ תשר"ת וג"פ תש"ת עם שברים אלו [ותרועה בשיעור של לכה"פ ג' כוחות], אך אין צריך לעשות ג"פ תר"ת משום דגם לשיטה זו אם עשה יותר מג' תרועות כשר וא"כ יצא בתר"ת דמיושב ומעומד שנוהגים

לעשות התרועה בט' כוחות, [אבל גבי שברים י"א שבג' כוחות פסול וע"כ יש לעשות עם שברים של ב' כוחות וכמשנ"ת].

ולמחמירים בכ"ז די לעשות לתשר"ת בנשימה אחת שהיא השיטה העיקרית לדינא שבה יוצאים לכתחילה או בדיעבד כמעט לכל הפוסקים, ומ"מ יש מדקדקים לעשות לכל הספיקות בתשר"ת גם בב' נשימות, ויש המדקדקים לעשות בנשימה אחת לפי החזו"א והיינו להריע מתוך השבר.

ו.ג) הפרדה בין התקיעות לחומרא והתקיעות המחויבות

יש הנוהגין עפ"י מה שהורה מרן הגרא"מ ש"ך זצ"ל שאת התקיעות הנוספות לחומרא עושים בחדר אחר או שמפסיקים כמה דקות לאחר סוף התפילה לפני עשיית התקיעות כדי שלא להכלילם בתוך סדר התקיעות המחויבות^ע.

ויש שעושים לחלק מהתקיעות הנוספות לאחר סוף התפילה ולחלקם בחדר אחר^ע.

ז) טעויות בסדר התקיעות

יש מקרים שהתוקע טעה והוסיף על סדר התקיעות לשם מצוה או כמתעסק קולות

עג. ובעל תוקע במקום שמחמירים לעשות כן צריך להתאמן לעשות שברים בשיעור ב' כוחות משום שקשה לצמצם, ועכ"פ אם קיצר השבר מב' כוחות עדיין חשוב שבר לדעה זו כדמשמע במ"ב (סקי"ג), ומקור דבריו במט"א (אלף למטה סוף אות ו') שהביא בשעה"צ (אות ח') דכיון דאפיקתיה מכח אחד אתי לכלל שבר, ואם האריך בשבר יותר מב' כוחות, כל שלא עשה ג' כוחות עדיין כשר לכו"ע כמבואר בתוס' ובריטב"א (ד"ה הרי למדנו). עד. קונטרס סדר תקיעתנו, ובענין ההנהגה להוסיף תקיעות לחומרא ע"י הערה לקמן בביאור ההלכות (ס"א).

ס"ק א.א).

עה. וכגון במקומות שנוהגים לעשות שברים "או - טו", יש הנוהגים בסוף התפילה לעשות שברים ישרים כריטב"א [ג"פ תשר"ת וג"פ תש"ת עם שברים אלו], ושאר התקיעות הנוספות שהם חומרות יותר רחוקות עושים בחדר אחר.

ואם נזכר מיד קודם שגמר התרועה, לא הפסיד גם הב' שברים ויתקע שבר נוסף [ומריע] ודי בזה ואין צריך לחזור ולתקוע ג' שברים, וכ"ז דוקא כשהיה בנשימה אחת [היינו שבין השבר השני והשלישי לא היה הפסק כדי נשימה], אבל אם היה הפסק כדי נשימה אחת, צריך לחזור ולתקוע ג' שברים ותרועה. ויש מחמירים שאפילו אם השבר השלישי היה בנשימה אחת עם השבר שלפניו, צריך לחזור ולתקוע ג' שברים ותרועה ולגמור הסדר, וראוי לחוש לכתחילה להחמיר כדבריהם^{טו}.

ב' הריע קודם השברים: הפסיד גם תקיעה ראשונה, ויש מקילים בזה שא"צ לחזור לתקיעה ראשונה אלא גומר שברים תרועה כדרכו תמיד ודיו, וזאת כיון שתרועה שייכת בזה הסימן^{טז}.

ג' עשה שברים והפסיק כדי נשימה ועשה ש"ת: יש לדון אם הדין כמו באות ב' או בזה לכו"ע הפסיד גם תקיעה ראשונה^{טז}. **ד' תקע שברים תרועה וחזר ועשה שברים:** חוזר לתחילת הסימן ותוקע תשר"ת^{טז}.

כשרים או פסולים בין הקולות שנדרש היה לתקוע, או שהחסיר לאחד הקולות או ששינה הסדר של הש"ת בתשר"ת, וכן שהתקוע לא טעה כלל אלא התחיל לתקוע לקול שהיה צריך ולא עלה בידו לתקוע הקול כראוי ויצא קול אחר מהקול שהיה צריך לתקוע. בחלק מהמקרים הקול הנוסף או החסר גורם שצריך לחזור על כל הסימן, ובחלק מהמקרים אין הקול הנוסף חשוב הפסק וא"צ לחזור אלא רק לתקוע הקול שנדרש כעת על הסדר, ונבאר המקרים^{טז}.

ז.א) טעויות בתשר"ת [הוספת קול לשם מצוה או החסרת קול או שינוי סדר הש"ת]

א' תקע תקיעה ראשונה, ואח"כ תקע ב' שברים, וטעה ובמקום לתקוע שבר נוסף התחיל להריע: יש בזה ב' מקרים, אם לא נזכר עד שגמר התרועה [דהיינו שעשה ג' כוחות דהוי תרועה לשיטת רש"י], לא הפסיד רק התקיעה הראשונה וחוזר ותוקע ג' שברים ומריע.

עו. יש לעורר דברא"ש (ס"י י"א) ובעוד ראשונים מבואר גבי מעשה דמגנצא דבמקום שחוזר על התקיעות שלא לצורך עובר של שבות דרבנן, ואמנם דעת הט"ז (ס"י תקצ"ו) דיו"ט של רה"ש אינו דומה לשאר יו"ט בזה ואינו עובר על שבות, מ"מ כתב המ"ב (סק"ג) דרוב האחרונים הסכימו לאסור בזה וזכרמ"א ודלא כט"ז, ובחיי"א (כלל קמ"ב ס"ג) כתב דמ"מ "במקום ספק נראה לי דבודאי ליכא איסור שהרי כתבו האחרונים לתקוע ק' קולות, וצריך לומר מאחר שעושין לשם מצוה אין איסור". וע"ע בענין רבוי תקיעות בפנ"י (ר"ה דף ל'), מו"ק (סס"י תרצ"ו), לבוש (ס"י תקפ"ה ס"ג), מנח"ח (תני"ד אות ד') ומה שמובא בהנהגות המהרי"ל דיסקין בכ"ז.

עז. שו"ע ס"ז, מ"ב סק"ז, [ס"ו ס"ק ג.ב]. וטעם החילוק בין גמר התרועה [שצריך לחזור על כל השברים] ובין לא גמר [די"א דסגי שיתקע שבר אחד ועכ"פ אם היה בנשימה אחת] ע"י לקמן (שם). ובענין בנשימה אחת ע"י בסימן הבא (ס"ה ס"ק ב.ב).

עח. מ"ב סק"ל, בה"ל ד"ה או, [ס"ו ס"ק א.ה, אות א'].

עט. [שם אות ב'].

פ. שם, [שם אות ב'].

פא. [שם].
פב. שהרי על צד שהש"ת הראשונים כשרים, כשחזור צריך לחזור לתחילת הסימן כמבואר לעיל באות א', ולענין תקיעות מספק עי' לקמן (ס"ק ז.י. ז.יא).
פג. שו"ע ס"ח, מ"ב סקל"ד, [שם אות ד'].
פד. שו"ע ס"ז, מ"ב סקכ"ט.
פה. מ"ב סקכ"ט, סק"ל, ועי' בבה"ל (סי' תקפ"ח ס"ב ד"ה ויש אומרים) מש"כ גבי דין זה.
פו. עי' ס"ק ז.א אות א'.
פז. שהרי על צד שהשבר הראשון כשר, כשחזור צריך לחזור לתחילת הסימן כמבואר לעיל באות א', ולענין תקיעות מספק עי' לקמן (ס"ק ז.י. ז.יא).
פח. שו"ע ס"ח, מ"ב סקל"ב, [ס"ו ס"ק א.ה אות ג'].
פט. וע"ע בענין נתקל בסמוך (ס"ק ז.י.), וכן במנחת יצחק (ח"ז סי' ל"ח אות א') ובלוח ארץ ישראל לגרי"מ טוקצינסקי, [ס"ו ס"ק א.ה אות ג']. ועי' בביאור ההלכות דיש שהציעו שיתנה קודם התקיעות שאינו רוצה לצאת יד"ח אלא בתרועה של ט' כוחות, ואז לכו"ע לא יצטרך לחזור לתקיעה ראשונה אף ביום השני. ועכ"פ אם נוהג לאחר מוסף להריע כשיטת רש"י, יש עליו לכוון בשעת התנאי שאין תנאו קאי על תרועות אלו. אמנם כידוע האחרונים האריכו אם מועיל תנאי במצות בכלל ובתקיעת שופר בפרט, וכגון בספר ברכת מרדכי על ימים הנוראים ועוד ספרים.

עד שיגמרו באחר כדי שלא ישמעו קול אחר בנתיים ואז לדעת המחבר אפי' ששמע כמתעסק הפסיד התקיעות ששמע^{צד}.

ז.ה) אופן התחלת וסוף התרועה

יש מקומות שדרכן לסיים בסוף התרועה בקול ארוך, והפמ"ג מפקפק ע"ז דאולי זה נחשב לשברים. וכן יש מבעלי התקיעה שאינן מומחין וכשעושין תרועה מתחיל בו בקול ארוך ונראה התחלתו כעין שברים, ולא יפה עושין^{זה}.

ז.ו) התחיל לתקוע ואין הקול עולה יפה

אם התחיל לתקוע ואין הקול עולה יפה ומתחיל לתקוע שנית, נחשב הכל כתקיעה אחת^{צו}.

ויש בכלל זה כמה אופנים:

נתקל בתקיעה ראשונה של הסימן

אם התחיל לתקוע תקיעה ראשונה של הסימן, ואין קולו עולה לו יפה ותקע

ב' התחיל בתרועה ובאמצע הפסיק והתחיל לעשות שבר אחד, וכ"ש אם עשה כל התרועה ואח"כ הפסיק ועשה שברים: הפסיד גם תקיעה ראשונה^{צא}.

ג' עשה שברים לפני או אחרי התרועה: הפסיד גם תקיעה ראשונה, וזאת אפי' לא גמר את כל הג' שברים^{צא}.

ד' אם מסתפק אם חלק מהתרועה או כולה כשר או פסול ורוצה לחזור ולתקוע: צריך לחזור לתחילת הסימן^{צב}.

ז.ד) תקע תקיעה כמתעסק, ושמיעת תקיעות מבית כנסת אחר

אם תקע כמתעסק וכגון בתר"ת תקע אחר התרועה [או השברים בתש"ת] תקיעה כמתעסק והפסיק בה בין תרועה לתקיעה: המג"א מצדד שיש להקל במתעסק דלא הוי תקיעה כלל ואין נחשב הפסק, ומ"מ לכתחילה טוב לחוש לדעת המחמירין^{צג}.

ולכן צריך ליוזר במקום שבתי כנסיות סמוכין זה לזה, שלא יתקעו בהכ"נ אחד

צ. שו"ע ס"ז, מ"ב סקכ"ט.

צא. מ"ב סקכ"ט, סקל"א, והוסיף המ"ב "ויש מקומות שדרכן לסיים בסוף התרועה בקול ארוך, ועיין פמ"ג בסק"ב שמפקפק בזה דאולי נחשב זה לשברים, וכן יש מבעלי התקיעה שאינם מומחים במלאכה זו וכשעושין תרועה מתחילין בו בקול ארוך ונראה התחלתן כעין שברים, גם זה לאו שפיר עבד", ועי' מה שנתבאר בזה לקמן (ס"ו ס"ק אה אות ב').

צב. שהרי על צד שהתרועה הראשונה היתה כשרה, כשחוזר צריך לחזור לתחילת הסימן כמבואר לעיל באות א', ולענין תקיעות מספק עי' לקמן (ס"ק זי, זיא).

צג. מ"ב סקל"ג, בה"ל ד"ה כמתעסק, [ס"ו ריש ס"ק אה].

צד. בה"ל שם, [שם].

צה. מ"ב סקל"א, ובמ"ב איירי בתר"ת, ולכאורה ה"ה בכ"ז גם בעומד בתשר"ת, ועכ"פ משמע שכל דין זה הוא לכתחילה ולא לעיכובא.

צו. מ"ב סקל"ד. ומשמע במ"ב דלא אכפת לן אם הקול שעלה הוא מענין התקיעה או אפילו הקול הוא כשבר או אחר, אמנם ברא"ש והביאו בטור שהוא מקור הדברים משמע שדוקא אם הקול שעלה בטעות הוא מענין התקיעה לא מקרי הפסק ונחשב הכל לתקיעה אחת, [ס"ו ס"ק אה אות ד'].

וקול שאינו מעין התקיעה היינו שעשה קול שבור כעין שבר לשיטת הרמב"ן וכיו"ב.

וכבר ציינו בביאורים שכן הוא שיטת הרא"ש והטור, אך מצינו בזה עוד ב' מנהגים, דיש הנוהגים שאף אם הקול הוא כעין התקיעה מ"מ כל שיש לו שם שבר או תרועה לאחת משיטות הראשונים הוי הפסק ופסול, ולפ"ז אם נתקל ועשה ב' טרומיטין או יותר [שיש לזה שם שבר] או נתקל ג' פעמים כל פעם בטרומיט אחד ועשה שלוששתן בכדי נשימה [שיש לזה שם תרועה לשיטת רש"י] צריך לחזור לתחילת הסימן.

ויש מחמירים יותר מזה וכדעולה מדברי המ"ב^{קא} משם האחרונים כפשוטו, דנראה במ"ב דנתקל כשר דוקא אם לא הפסיק בכדי נשימה ונחשב הכל לתקיעה אחת, אך אם הפסיק הוי הפסק וצריך לחזור לתחילת הסימן, ולפ"ז אפי' אם נתקל ועשה טרומיט אחד קודם שחזר ותקע כדין, אם לא היה הקול הנוסף בנשימה אחת עם התקיעה הכשרה כך שניתן לומר שנחשב הכל לתקיעה אחת, הוי הפסק וחזור לתקיעה הראשונה [אך אם היה בנשימה אחת עם התקיעה הכשרה שפיר דמי]^{קב}.

שנית, אם הקול מעין התקיעה אלא שלא היה כשיעור, והיינו טרומיט אחד או יותר ואפי' נתקל כמה פעמים ועשה כמה טרומיטין בודדים זא"ז, התקיעה השניה כשרה, אפי' אם חזר ותקע מיד ולא הפסיק כדי נשימה בין הקולות^{צז}.

ואם הקול שנתקל בו אינו מעין התקיעה, והיינו שעשה קול שבור כעין שבר לשיטת הרמב"ן וכיו"ב, יש להפסיק בין הקול שנתקל בו לתקיעה בשיעור של כדי נשימה כדי שתהיה התקיעה כשרה מתחילה ועד סוף^{צח}.

נתקל בתקיעה בתרא של הסימן

אם התחיל לתקיעה בתרא של הסימן ואין קולו עולה לו יפה וחזור ותוקע שנית, אם הקול מעין התקיעה אלא שלא היה כשיעור, והיינו טרומיט אחד או יותר, ואפי' כמה טרומיטין בודדים זא"ז [וכגון שנתקל כמה פעמים כל פעם בטרומיט אחד], התקיעה השניה כשרה.

וכ"ז בין אם חזר ותקע מיד ולא הפסיק בכדי נשימה בין הקולות ובין אם הפסיק בכדי נשימה^ט.

ואם הקול שנתקל בו אינו מעין התקיעה, הוי הפסק וצריך לחזור לתחילת הסימן^ק.

צז. [ס"ו ס"ק ב.ב.]. וע"ש שבמועדים וזמנים כתב דעדיף שיפסיק כדי נשימה בין הקולות, אך לא משמע כן במ"ב וכן מבואר להדיא בפוסקים בני זמנינו.

צח. [שם]. וע"ש שצידדנו שלדעת המג"א והמ"ב ואפשר שכן הוא לכל הפוסקים יש מקום לומר שאף אם עשה לקולות בלא הפסקה של כדי נשימה כשר, מ"מ לא מצאנו לזה מקור מפורש בפוסקים.

צט. רא"ש (סי' י"א), טור (סי' תק"צ ס"ז), [ס"ו ס"ק ב.א. ב.ג].

ק. רא"ש (סי' י"א), ובמ"ב שנביא בסמוך משמע קצת דאפי' קול שאינו מעין התקיעה אי הוי בנשימה אחת עם התקיעה כשר, וצ"ע אם אפשר להקל בזה כיון דלא משמע כן ברא"ש שהוא מקור דין זה, [שם]. קא. סקל"ב.

קב. [ס"ו ס"ק ב.א.], וכבר נתבאר שם שזה לא כדברי הרא"ש שהוא המקור לדברי המ"ב בשם האחרונים,

ז.ח) נזכר בטעות כשעומד בסימן אחר
אם לא נזכר בטעות עד שעמד בסימן אחר,
וכגון שעומד בתש"ת ונזכר שטעה בתש"ת,
גומר כל הסימן ואח"כ חוזר ותוקע תש"ת
פ"א, ואע"ג שהפסיק באמצע הסימן דתש"ת
בקולות אחרים, אין בכך כלום, כיון שבכל
בבא בפנ"ע לא היה הפסק בקולות אחרים.

ז.ט) טעה בסימן האחרון מתוך השלשה
אם תקע שני תש"ת או ב' תש"ת או שני
תש"ת כהוגן וטעה רק בסימן השלישי, אי"צ
לחזור אלא לאחור שטעה בו.

ז.י) בטעות בתקיעות דמיושב אין סומכין
על התקיעות במעומד וכן להפך

אם טעה בתקיעות דמיושב צריך לחזור
ואין סומכין על תקיעות דמעומד, וכן
בתקיעות דמעומד צריך לחזור, אבל אם טעה
בתקיעות של אחר התפילה אין בכך כלום,
ועי' הערה ק"ח.

והעיקר לדינא כביאור הראשון [שדוקא
אם הקול שנתקל בו אינו מעין התקיעה
צריך לחזור לתחילת הסימן, אבל אם הוא
מעין התקיעה, אין צריך לחזור לתחילת
הסימן אפי' אם יש לקול גם שם שבר או
תרועה וכן אפי' שהיה הפסק נשימה בין
הקולות] ק"י, ויש המחמירים כב' השיטות
הנוספות שהבאנו.

הערה חשובה: כל דברינו אמורים בנתקל
בתקיעה, ופשוט שה"ה כעין כ"ז גבי נתקל
בשברים בתש"ת או בתרועה בתש"ת או
בשברים תרועה בתש"ת.

ז.ז) הפסיד תקיעה ראשונה וכבר תקע
תקיעה אחרונה

בכל המקרים שהפסיד גם תקיעה ראשונה,
אם כבר תקע גם תקיעה אחרונה, אותה
תקיעה עולה לו כתקיעה ראשונה וגומר משם
ואילך על הסדר.

וע"ש דיש המבארים למ"ב דלא כפשוטו ולדבריהם ס"ל המ"ב כדברי הרא"ש ולפ"ז אין מקור
לחומרה הנ"ל.

קג. הליכות שלמה (פ"ב ס"ח), חוט שני (פ"ו ס"ה סק"ו), [שם].

ונראה ללמוד מדברי הרא"ש דאפי' נתקל בסוף התקיעה וכגון שתחילת התקיעה עלתה יפה אלא שלא
הצליח לגמור שיעור התקיעה הנדרש [כגון בתקיעה של תש"ת במקום 18 טרומיטין תקע פחות מזה], הרי
בכלל דין זה שאין צריך לחזור לתחילת הסימן אלא תוקע כעת תקיעה כשיעור ודיו בכך, [ובמיוחד אם גם
לאחר שקיצר בתקיעה היה שיעור התקיעה הנדרש לשיטת רש"י דבכ"ג יד"ח בדיעבד וכמשנ"ת], ומיהו
אם קיצר בתקיעה מחמת טעות ולא מחמת שנתקל בתקיעה נראה דהוי הפסק וצריך לחזור לתחילת הסימן.
קד. [שם].

קה. סקל"ה, ועי' מש"כ לעיל (ס"ק ה.ב) בהערה.

קו. שם.

קז. שו"ע ס"ט, ויש מחמירים דלכתחילה יש לחזור לתחילת הסדר כמבואר במועדים וזמנים, אמנם מנהג העולם
כשו"ע, [ועי' ברמב"ן בדרשות (ל"ג ב' ד"ה וכן מה) שהביא מהתוס' לחזור לתחילת הסדר וחלק עליו וס"ל כרפסק
השו"ע, וכן מה שהאריכו בזה באו"ז (ח"ב הל' רה"ש סי' רס"ט), ובעיטור (עשרת הדברות הל' שופר דף ק' ב)].

קח. סקל"ה. ופשוט שאם תוקע בסוף התפילה לחוש לשיטות נוספות וכגון לשיטת החזו"א וכיו"ב אם טעה
צריך לחזור, והמ"ב איירי במקומות שנוהגים לחזור ולתקוע אחר התפילה ל' קולות או כשל"ה שכתב לתקוע
מאה קולות שכ"ז אינו מעכב שכבר יצאו בסדרים אלו יד"ח כמבואר בסימן תקצ"ו. [ובמקומות ששכיח שבאות

ז.יא) מסתפק אם שמע קול שופר

מי שנסתפק לו אם שמע קול שופר, ביום א' שהוא מן התורה תוקע ואינו מברך, וביום ב' שאינו אלא מד"ס אי"צ לתקוע דספק ד"ס להקל, ועי' הערה קט.

ח) הערות קצרות לבעל תוקע ומקריא ולשומע

ה.א) הערות לבעל תוקע

שיהיה בעל תשובה צדיק הגון

ראוי ליתן לתקוע לצדיק והגון ובלבד

שלא יהא מחלוקת בדבר, ועכ"פ צריך שידע לכוין להוציא הצבור בתקיעתו¹. ראוי שהבעל תוקע יהיה בעל תשובה גמור, וגם ראוי שילמד הכוונות מהתקיעות והוא מהזהר².

ללמוד ההלכות

ראוי לתקוע ללמוד היטב דיני השופר וסדר התקיעות, כי לפעמים מאיזה סיבה נופל טעות בפי המקריא או בשגגת התוקע, וצריך לידע איך לעשות, אם לתקוע להלן או לחזור לראש הסדר³.

נשים לשמוע תקיעות אלו כדי לצאת בהן ידי המצוה [ומברכות לעצמן על תקיעות אלו], הוי סיבה נוספת שאם טעה יחזור אף אם בסוף התפילה חזר ותוקע הקולות שתקע קודם לכן, וזאת כדי שיצאו המצוה כתיקונן⁴.

קט. מ"ב ס' תקפ"ה סק"ה. והאחרונים הקשו דמ"ש מטומטום שנפסק בשו"ע (ס' תקפ"ט ס"ד) דאפי' את מינו אינו מוציא, וכתב המ"ב (סק"ו) "דטעמא דשמא אם יקרע ימצא טומטום זה נקבה וחבירו זכר", והוסיף "ואף ביום ב' שהוא דרבנן נקטינן בכל חומרת יום א'...", והאריכו האחרונים בביאור החילוק בין המקרים [דגבי טומטום נקטינן ביום ב' בכל חומרת יום א' משא"כ בנסתפק אם שמע קול שופר], ועי' במ"ב (שם סק"ב) דקטן שלא ידעין שהביא ב' שערות אינו יכול לתקוע להוציא אחרים, וביאר בשעה"צ "דחזקה דרבא אינו מועיל לענין דאורייתא", ומשמע דלתקיעת שופר דרבנן וכגון ביום ב' מועילה חזקה דרבא, ולא מחמירין כביום א', ועי' בכ"ז בא"ר, דע"ת למהרש"ם (על המג"א ס' תקפ"ה סק"ה), ישועות מלכו (פ"א משופר סו"ה) בענין זלזול ביו"ט שני, מט"א (ס' תקפ"ט ס"ו) דע"ת (ס' תקצ"ט ס"ה ואכמ"ל).

קי. מ"ב ס' תקפ"ה סק"ג, ועי' בלשון המט"א (שם סק"ב) והוא כעין דבריו גבי המקריא שהבאנו בסמוך (ס' תק"ב). קיא. מ"ב ס' תקפ"ה סק"א משם השל"ה, ועי' במג"א (סק"א) ומש"כ בזה תלמיד החת"ס במשכיל אל דל (ח"ד ס"י עמ' כ"א ב'), וכן במטה אפרים (ס' תקפ"ה סק"א) מה שהוסיף בהכנות בעל תוקע לפני התקיעות. [הגרי"ל רוזנטל שליט"א אמר לי ששאל לגר"ש דבליצקי אם ללמוד הכוונות, ואמר לו שח"ו שיזהר שלא ללמוד הכוונות בשום פנים ואופן, וטעמו, שאם הבעל תוקע משנה כוונה אחת הוא גורם לחורבן גדול, ולא יתכן במציאות בזמנינו שבעל תוקע יצליח לכוון כראוי, וע"כ אין לבעל תוקע להתעסק עם כוונות כלל. והוסיף ושאל לגר"ש דבליצקי שיש לו אפשרות ללמוד הכוונות זמן רק קודם רה"ש כדי שיהיו שגורים הכוונות היטב במחשבתו, והשיב לו שהוא עומד בדעתו שלא להתעסק בכוונות בכל אופן שיהיה, והוסיף דמ"מ המקריא יכול לכוון במקום הבעל תוקע, וכן נוהג הגר"ש דבליצקי אלא דעושה כן רק ביום השני שהוא דין רפיא ולא ביום הראשון שהוא דין תקיפא, ונראה דהמקור שהמקריא יכול לכוון וכו' הוא מדברי השל"ה (רה"ש נר מצוה עמוד הדין דף נ"ד) "וכשהמקרא אומר 'תקיעה' יכוון לסוד התקיעה. וכן כשאומר 'שברים' או 'תרועה' יכוון לסודיהן, ובכל סדר וסדר לפי סודו, ועל ידיה זו תוקע התוקע, על כן צריך המקרא להיות אדם גדול ובקי בסודות וצדיק, והתוקע עושה הפעולה של תקיעה על התעוררות דעתו, ויעיל זה אף כשהתוקע בעצמו אינו בקי בסודות. ובודאי היה יותר טוב, אם גם התוקע היה בעל סוד, אמנם [אם] לא גם זה יכשר. ולפי זה, ראוי גם כן שתקיעה הראשונה יאמר גם כן המקרא תקיעה, ולא כמו שנוהגין, שהתקיעה הראשונה מתחיל התוקע מעצמו, דכל מה דאפשר למעבד לכוין אל הסודות צריך להדר ולזרז". קיב. מ"ב ס' תקפ"ה סק"ח.

התחיל לתקוע פ"א אין ליתן המצוה לאחר

מי שהתחיל לתקוע אפי' פעם אחת, אין ליתן המצוה לאחר, ואם חלה הוא, ביד הקהל להעמיד אחר, מ"מ כשחוזר לבריאיותו המצוה חוזרת אל הראשון ק"י.

להתאמן בתקיעות בערב רה"ש

אין תוקעין בערב ראש השנה להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחובה, ומ"מ מותר לתקוע להתלמד, אבל במנהגים כתב שהטעם [שאין תוקעין בערב רה"ש הוא] כדי לערבב השטן, וא"כ אין לתקוע כלל, ובא"ר בשם ספר אמרכל משמע דלהתלמד מותר בחדר סגור ק"י. ובשם הגר"ש אלישיב זצ"ל כתבו שמותר להתאמן אף בר"ה עצמו ק"י.

ברכת השופר

קודם שיתקע יברך לשמוע קול שופר ויברך שהחיינו. ובדיעבד אם בירך לתקוע

בשופר או על תקיעת שופר, או לשמוע בקול שופר יצא ק"י.

ונהגו הצבור לעמוד כולם גם בשעת התקיעות קודם מוסף, ואעפ"כ נקראין תקיעות דמיושב מאחר שרשות לישיב בהם. ואם יחיד שומע תקיעות לצאת בהן ואינו עתיד לשמוע על סדר הברכות, צריך מדינא לעמוד לכתחלה ק"י.

ומי שלא שמע הברכות ע"י הערה ק"י.

כסוי השופר בשעת הברכה

נוהגים לכסות השופר בשעת הברכה במפה הפרוסה על השולחן, ויהיה מכוסה עד גמר הברכות שנוטלו משם לתקוע בוקיט.

וצריך שיאחזנו בידו הימנית בשעת הברכה כשהוא מכוסה [תחת המפה או שיאחזנו מבחוץ ע"י המפה] ק"י.

קיג. מ"ב שם.

קיד. מ"ב סי' תקפ"א סקכ"ד.

קטו. קונטרס הערות נחוצות לדינא במצות תקיעת שופר.

קטז. מ"ב סי' תקפ"ה סק"ד.

קיו. מ"ב שם סק"ב.

קיא. מי שהגיע לביהכ"נ אחר הברכות קודם התקיעות ויש לו אפשרות לברך קודם שיתחילו התקיעות, יברך. ואם לאו, כתב בכפה"ח (סי' תרפ"ה אות ט"ל) דיברך בין סימן לסימן דמיושב [ויש לדון אם כ"ז גם לנוהגים שאין אומרים ודוי בין הפרקים], ואם לא בירך עד ששמע כל ה' קולות, יש לברך אח"כ במחשבה כיון די"א שיצא בזה אך לא יברך בקול, ע"ש מה שהאריך בזה וכן בספר אלף למטה (שם סקי"ג).

ומי שלא היה בתקיעות דמיושב ובא לשמוע התקיעות שלאחר מכן [וכגון נשים], יברכו לעצמן קודם שמיעת התקיעות, [ואם באו קודם התקיעות שבתחילת מוסף יברכו קודם תחילת התקיעות אף שלא ישמעו לל' קולות ברצף אלא י' קולות בכל ברכה, ויקפידו שלא להפסיק בדיבור עד שישמעו לכל ה' קולות. קיט. מט"א סי' תקפ"ה ס"ג, באר היטב סי' תקצ"ג סק"ג.

קכ. כפה"ח סי' תקפ"ה סקי"ד, וציין שכ"כ הבן איש חי (פי' נצבים אות ס"ו), ועי' אלף למטה (סק"ז) ומ"ב סי' ר"ו סקי"ח.

המילה תקע לערב מילה בשופר, ונראה שאעפ"כ יקנח פיו מבחוץ, וגם ירחץ ידיו משום כבוד הברכה^{קכ}.

נפצעו שפתי הבעל תוקע

בעל תוקע שנפצעו שפתיו וכשמוניח השופר על פיו לתקוע הוא מוציא דם, יא שיכול להמשיך לתקוע^{קכ}, ועי' בהערה עצה לזה^{קכ}.

אבל

אין למנות אבל תוך ל' או תוך י"ב חודש על אביו ואמו, אם לא שכבר החזיק לתקוע כמה שנים או שאין שם אחר הגון כמותו^{קכ}, וכשתוקע לציבור יברך גם שהחינוך^ל.

ח.ב. הערות למקריא

נוהגין להקרות

נוהגין להקרות לפני התוקע סדר התקיעות מלה במלה כדי שלא יטעה, ונכון הוא^{קלא}.

[וכן צריך לכסות השופר בין כל סימן וסימן^{קכ}, וכן בכל זמן שאין תוקע בו כגון באמירת אשרי וכיו"ב^{קכ}].

הביאו לו שופר אחר הברכה

אם נטלו השופר באמצע הברכות והביאו לו שופר אחר, אי"צ לברך מחדש, אבל אם הביאוהו בין הברכה לתחילת התקיעות צריך לחזור ולברך^{קכ}, ואם השופר השני היה מונח ג"כ על השולחן, אי"צ לברך עליו דמסתמא דעתו גם עליו^{קכ}.

רוק אינו חוצץ

רוק אינו חוצץ, ולכן מותר שיהיה רוק בין שפתי התוקע והשופר או בתוך השופר^{קכ}.

דם מילה

מלין בין קריאת התורה לתקיעת שופר. וגדול אחד נהג כשהיה מוהל בר"ה שלא קנח פיו אחר המילה אלא בפה המלוכלך בדם

קכא. כפה"ח שם משם השל"ה.

קכב. כפה"ח שם.

קכג. מ"ב סי' תקפ"ה סק"ד.

קכד. שם סק"ח.

קכה. אשל אברהם מבוטשאטש סי' תקפ"ד.

קכו. מ"ב סי' תקפ"ד סק"ב.

קכז. קונטרס הערות נחוצות לדינא במצות תקיעת שופר, וע"ש הטעם בזה.

ומה שציין לענין פס"ר בתרי דרבנן בדעת החזו"א, עי' גם בחזו"א (סי' ס"א סק"א) שמפקפק קצת בזה [הובא גם בשו"ת הלכות (סי' ש"כ דין כ"ח)], וכן באורחות שבת (פכ"ו הערה ט, פרק ל' ס"ו).

ושו"ר בהליכות שלמה (תקיעת שופר ס"ו) שכתב שאם רוב פעמים נפצעות השפתיים ע"י התקיעות רשאי לתקוע כיון שאין זה ודאי ואינו קורה בכל פעם ממש ולא הוי פס"ר, אבל אם קורה הדבר בכל פעם לא יתקע, דעשיית חבורה אסורה ביו"ט.

קכח. ושמעתי עצה לזה, שאם הבעל תוקע חושש שיקרה לו כן בשעת התקיעות, טוב שיתאמן בתקיעות זמן רב קודם רה"ש וכגון מתחילת אלול, ואז שפתיו יתקשו דיים כך דבס"ד לא ידמם בשעת התקיעות ברה"ש. קכט. מט"א סי' תקפ"ה ס"ז [ועי' מש"כ גבי ש"צ סי' תקפ"א סכ"ג, כ"ד], ועי' חת"ס (סי' תקפ"א ס"א), קיצשו"ע (סי' קכ"ח ס"ח), שש"כ פס"ה הכ"ח.

קל. שש"כ שם הערה קכ"ה משם הגרש"ז אוירבך זצ"ל, וכן נהג הגרי"ג אידלשטיין כשהיה אבל על אביו עפ"י הוראת הרב מפונביו ז"ל, ועי' בהליכות שלמה (תקיעת שופר ס"ד) מה שהוסיף בזה. קלא. רמ"א סי' תקפ"ה ס"ד.

מזי המקריא

התרועה יקרא תרועה גם כשתוקע התשר"ת בב' נשימות, דאם ימתין התוקע עד שיקרא הקורא לפניו תיבת תרועה, עלול מאוד שיהיה עי"ז הפסק יותר מכדי נשימה קלי.

המתפלל שחרית מקריא לתוקע, ובמקום שיש מו"צ הוא מקריא. והש"ץ בתפילה לא יפסיק להקרות קלי.

שיהיה בעל תשובה

חילוק בהקראת שברים תרועה כשתוקע בנשימה אחת ובב' נשימות

ראוי למקריא להתעורר בהרהור תשובה מאחר שהוא נעשה אמצעי בינו ית' לבין הציבור קלי.

ללמוד ההלכות

יש הנוהגין שכשתוקעין הש"ת בנשימה אחת, אומר המקריא שברים תרועה בבת אחת, אבל כשתוקעין בב' נשימות המקריא מפסיק מעט בין השברים והתרועה כדי להזכיר לתוקע לעשות השברים תרועה בב' נשימות ולא בנשימה אחת קלי.

ראוי למקריא ללמוד היטב דיני השופר וסדר התקיעות, כי לפעמים מאיזה סיבה נופל טעות בפי המקריא או בשגגת התוקע, וצריך לידע איך לעשות, אם לתקוע להלן או לחזור לראש הסדר קלי.

להקריא התקיעה ראשונה

סימון לציבור כשחוזרים על התקיעה
אם התקיעה הראשונה עלתה יפה ואח"כ בהמשך הסימן התקיעה לא עלתה יפה באופן שמצריך לחזור לתחילת הסימן, נהוג שהמקריא [או התוקע] דופק על הבימה כדי להודיע לציבור שחוזרים לתקיעה הראשונה וכן קורא שנית 'תקיעה', ובמקרה שחוזר התוקע רק על התקיעה שלא עלתה יפה [ולא לתחילת הסימן], המנהג שאין דופקים על הבימה וכן אין המקריא חוזר וקורא לפני תקיעה זו, עי' בזה לעיל (סק"ג.ה).

יש שנהגו שגם בתקיעה ראשונה יקרא לפניו אע"ג דלא שכיח כ"כ שיטעה. ובמקום שאין מנהג יותר טוב שלא להקרות בתקיעה ראשונה כדי שלא יהיה הפסק למקריא בין הברכות לתקיעות קלי.

אופן ההקראה בשברים תרועה

טוב שיקרא המקריא שברים תרועה בפעם אחד ולא שיקרא שברים ואח"כ לפני

קלב. מ"ב סי' תקפ"ה סק"ח, ושעה"צ (אות ל').

קלג. מט"א סי' תקפ"א סק"ב, ועי' גם מש"כ לעיל גבי הבעל תוקע בהערה גבי לכוון הכוונות שבתקיעות.

קלד. מ"ב סי' תקפ"ה סק"ח.

קלה. מ"ב שם, שעה"צ (אות ל"א), ועי' עוד בענין ההפסקים בין הברכה לתחילת התקיעות לקמן (סק"ט.א), ועי' בשל"ה (רה"ש נר מצוה עמוד הדין דף נ"ד) שהוא המקור לדברי המג"א לענין ההקראה בתקיעה הראשונה מש"כ בזה והבאנו דבריו לעיל גבי בעל תוקע בהערה גבי לכוון בתקיעות.

קלו. מ"ב סי' תק"צ סק"א.

קלז. וכן נוהג הגר"ל שטיינמן שליט"א כמובא בנספח בסמוך (סק"י), וכן נהג הגה"צ ר' אליהו לופיאן זצ"ל.

הג. הערות לשומע [וגם לתוקע ולמקריא] לענין הפסק בדיבור

הערה: ציון המקורות לשו"ע הוא לסימן תקצ"ב אא"כ צוין אחרת.

(א) הכרזה קודם התקיעות שאסור להפסיק בדבור

באג"מ קל"ח כתב שאם אפשר שיקבלו איזה מהשומעים שאסור להפסיק בדבור עד גמר תקיעות דמעומד, צריך להכריז שאסור להפסיק, ואם ידוע שיש שם אנשים פשוטים שאין יודעים הדין ולא ישמעו להכרזה, יותר טוב שלא להכריז כדי שיהיו שוגגין ולא מזדיין, ונראה דברוב המקומות נוהגים שלא להכריז בענין זה כלל אף במקומות שיקבלו השומעים אך יש מקצת מקומות שמכריזים על האיסור להפסיק.

(ב) בין הברכה לתחילת התקיעות

בין הברכה לתקיעות, שלא בעניני התקיעות אסור להשיח כלל קלט ואפי' בעניני

התפילה קמ", ובענין התקיעות, אם צריך וכגון שאומר להביא שופר או לשכשכו במים כשלא יכול לתקוע מותר קמא, אבל אם אין בזה צורך לא ישיח אף בעניני התקיעות קמב.

ובדיעבד: אם שח בעניני התקיעות במקום שאין בזה צורך, אי"צ לחזור ולברך [דרך לכתחילה אין להפסיק בזה] קמג.

ואם המברך שח שלא בעניני התקיעות ואפי' בעניני התפילה צריך לחזור ולברך, ואם השומע סח צריך לברך לעצמו קמד.

ובענין להקריא לתוקע לפני התקיעה הראשונה עי' לעיל (ס"ק ח.ב).

(ג) בשעת תקיעות דמיושב

בשעת תקיעות דמיושב עצמן אסור לשומעים לשוח ואפי' לירוק אסור לפי שצריך לשמוע כל התקיעה מראשה לסופה אפי' היא ארוכה הרבה, וכ"ש שאסור להשמיע קול בפיהוק או בנחירת הגרון שמבלבל גם האחרים השומעים קמה, ובדיעבד אם שח הדין כבאות ה'.

קלח. או"ח ח"ב סי' ל"ו.

קלט. לענין שיעור שיחה עי' במ"ב (סי' ח' סקל"ה) דלענין שח בין ברכה לעטיפת טלית אפי' אם שח אות אחת צריך לחזור ולברך, וכ"כ (סי' קס"ז סקל"ו) גבי הפסק בין ברכת המוציא לאכילה, [ולענין הפסק בשתיקה כתב המ"ב (סי' ר"ו סק"ב, סי' ק"מ סק"ו) שהשיעור הוא כדי שאילת שלום לרב].

קמ. שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ד, ואפי' דיבור לצורך מצוה גדולה כעניית אמן יש"ר הוי הפסק כמבואר במ"ב (סי' נ"ה סקל"ו).

קמא. שם.

קמב. ונראה שיכול ע"י רמיזה וכיו"ב.

קמג. נלמד מדברי המ"ב בסקי"ד שכתב לבאר החילוק בין הא דשרינן הכא לשוח בין התקיעות [בעניני התקיעות] להא דמבואר לעיל (סי' קס"ז ס"ו) בעניני סעודה דלא יפסיק בין הברכה לאכילה לכתחילה כלל, דהכא שאני דמיירי שצריך לשוח, וש"מ דאם שח אפי' בענין התקיעות דבר שאי"צ כל כך לשוח, הדינן לדינא דומיא דגבי סעודה, דלכתחילה לא יפסיק כלל אך בדיעבד אינו חוזר ומברך.

קמד. מ"ב סקי"ד.

קמה. מ"ב סק"י.

(ד) בין תקיעות דמיושב ואמירת ה'יהי רצון'

[אבל שח בין התקיעה לשברים או לתרועה וכו' נראה שדינו כמבואר לעיל אות ד'].

בין הברכה עד סוף תקיעות דמיושב אסור להפסיק אפילו בתפילות, ובדיעבד עי' הערה קמ"ו, ולכן לא יאמר ה'יהי רצון' הנדפס במחזורים בין התקיעות דמיושב, רק יהרהר בלבו ולא יוציא מפיו, או שיאמר ה'יהי רצון' אחר גמר התקיעות דמיושב קמ"ז, ודעת הגאון מהר"י עמדין להקל בזה, ולדעתו כוונת המג"א היה להחמיר רק בין ברכה לתקיעה, ועל כן במקום שנוהגין לומר ה'יהי רצון' אין למחות בידם קמ"ח.

(ו) בין תקיעות דמיושב למעומד

לא ישיח לא התוקע ולא הצבור בין תקיעות דמיושב [לפני מוסף] ותקיעות דמעומד [דעל סדר הברכות], שהברכה קאי על כולם, אבל מותר אפי' לכתחילה להשיח בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד מעניני התקיעות והתפילות קנ"א.

ובדיעבד אם סח דברים בטלים בין תקיעות דמיושב למעומד, אי"צ לחזור ולברך קנ"ב.

(ה) בין שברים לתרועה בתשר"ת [ובין השברים או התרועה]

(ז) בתקיעות דמעומד בשעת התקיעות ובין התקיעות

הדין בזה כמשנ"ת לעיל בתקיעות דמיושב קנ"ג.

מי ששח בתשר"ת בין שברים לתרועה, ואפי' מעניני התקיעה, אף שאין צריך לחזור ולברך, מ"מ מצדדים האחרונים דלא יצא יד"ח וצריך לחזור ולתקוע אותו סדר משום דדלמא כוונת התורה על שניהם דוקא וקלקל בזה את התרועה קמ"ט, וכ"ש הוא בשח בין השברים עצמם או בין התרועה או בתקיעה ק"י,

(ח) הפסק בשיחה למי שאינו מברך ולנשים

גם מי ששומע תקיעה בלא ברכה וכגון חולה וכיו"ב ששומע רק י' קולות ונוהג שלא

קמו. נראה דבדיעבד יד"ח, דרך בשח בין השברים לתרועה ובין השברים או התרועה או התקיעה מצינו באחרונים דלא יד"ח.

קמז. מ"ב סק"ב. וכן נהג הגר"א (מעשה רב אות ר"ו), וכן הנהיג הרעק"א (פסקים ותקנות עמ' ס"ג) וכן הגר"י (תשובות והנהגות ח"א סי' שד"מ), וכן נהגו הסטייפלר (אורחות רבנו ח"ב עמ' קפג), הגרש"ז אורבך (הליכות שלמה תקיעות שופר פ"ב אורחות הלכה הערה 62), ועי' בזה גם בקובץ תשובות לגר"ש אלישיב (ח"א סי' ס'), שו"ת מנחת אלעזר (ח"א סי' ע"ה), שו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ס"ה) ועוד פוסקים.

קמח. שעה"צ אות יז. וכן נהג האר"י הקדוש (שער הכוונות צ' א'), וכן נוהגים הרבה מהנמנים על קהל החסידים, וכן חלק מהספרדים.

קמט. מ"ב סק"ג.

קנ. פשוט.

קנא. שו"ע ס"ג, מ"ב סק"ח, ועי' גם מש"כ בזה באג"מ (ח"ב סי' ל"ו ד"ה וקצת יש).

קנב. רמ"א שם.

קנג. שו"ע ס"ג, מ"ב סק"י, י"א, י"ג, י"ד.

ובקיצור הלכות המועדים קני' לגר"ש דבליצקי כתב דלנוהגים להדר ותקוע אחר התפילה עוד סוגי קולות, יש להזהר מלדבר עד אחרי תקיעות אלו.

ובילקוט גרשוניקט ובקצה המטהקס כתבו דאין להקפיד מלשוח רק בתקיעות דמיושב ומעומד שהם עיקר המצוה, ובתקיעות הנוספות לאחר התפילה שהן מנהג בלבד הוי חומרא יתירה להקפיד מלשוח, והוסיפו שכמדומה שאין מי שחושש לחומרת החיי אדם.

(י) ברכת אשר יצר, לענות אמן וב"ה וב"ש מותר לברך ברכת אשר יצר בין תקיעות דמיושב ומעומדקסא, וכן לענות אמן על כל הברכות שבתפילהקסב.

מותר לענות ב"ה וב"ש על ברכות הש"ץקסג.

ולענות אמן על ברכה שלא מעניני התפילה נראה שהדין כמו באמצע פסוקי דזמרהקסד.

לברך בכה"ג כמבואר לעיל (ס"ק ב.ב), לא ישיח בין התקיעותקני.

וכן נשים שנוהגות כדעת השו"ע שלא לברך [כיון דהוי מצות עשה שהז"ג] וכ"ש אם נוהגות גם לברך, צריכות להזהר שלא להפסיק באמצע השלושים קולות אף שמעיקר הדין הם פטורותקני.

(ט) עד מתי אין לשוח

בשו"ע ובמ"ב נזכר הדין שלא ישיח גבי תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד בלבד.

בחיי אדםקני הוסיף ע"ז "ונראה לי שהוא הדין עד לאחר ל' קולות שתוקעין לאחר התפילה".

ובכה"קני הביא דברי החי"א וכתב דלפ"ז ה"ה לנוהגין לתקוע מ' קולות אחר התפלה או לנוהגין לתקוע עשרה אחר התפלה [להשלים למאה קולות] לא ישיחו עד גמר כל התקיעות, דכוונת הברכה היא על כל התקיעות הנוהגות באותו היום.

קנד. עי' בשעה"צ (אות י"ד) משם הט"ז שכל מצוה שהוא עוסק בה ואינו רשאי להפרד משם עד שיקיים כולה, איסור יש בהפסקתו, וכ"כ בדה"ח וח"א וכן מוכח בפסקי הרא"ש. ועי' מה שהאריך בגדר ההפסק באמצע מצוה לאחר שהתחיל במצוה והחילוק בין זה להפסק בין הברכה לתחילת המצוה בחוט שני (פ"ו ס"א סקכ"ה, עמ' פ"ב). קנה. עי' הערה קודמת וכן בשו"ת רבבות אפרים (ח"א סי' שצ"ז) משם הגר"ח קנייבסקי שליט"א.

קנו. כלל קמ"ב ס"ט.

קנז. אות טוב (י"ז).

קנח. דינים לתקיעות הערה ס"ז.

קנט. סק"א.

קס. על המטה אפרים סק"ז.

קסא. מנחת יצחק (ח"ג סי' מ"ד, ח"ד סי' מ"ז אות ג'), שו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' ס"ו אות ה', ח"ז סי' ע"ט), שו"ת ציץ אליעזר (חלק י"א סי' מ"ה), הליכות שלמה (הל' תקיעת שופר פ"ב סט"ז, עמ' ל"ב), חוט שני (פ"ו ס"א סקכ"ה ד"ה ומה"ט, עמ' פ"ג) וע"ש בטעם הדבר, וכן הוא בעוד פוסקים, ובאג"מ (אור"ח ח"ד סי' י"ד) כתב שמי שרוצה יכול להניח את הברכה עד לאחר התפילה ולא לחוש פן יצטרך עוד פעם לנקביו ותבטל הברכה, והכל לפי האדם והמקום.

קסב. הליכות שלמה (שם דבר הלכה אות כ"ה, עמ' ל"ב).

קסג. שם.

קסד. עי' בזה במ"ב בסי' נ"א סק"ח.

(יא) תלמוד תורה

(יג) לנגן עם הש"ץ

יש הנוהגים לנגן עם הש"ץ נגוני התפילה ואין חוששין בזה להפסק כלל^ק.

ומשם הגר"ח קנייבסקי שליט"א ראיתי שמובא שלא לומר בחזרת הש"ץ דברים שלא תיקנו לציבור לאומרם.

(יב) אמירת תהילים

(יד) קידוש לאחר תקיעות דמיושב קודם תפילת מוסף^{קא}

בתקנות שתיקן הרעק"א^{קב} בעת מגיפת החולי רע ר"ל שהיתה בפוזנא בשנת תקצ"ב התחשב בכך שלפי הרופאים היציאה המקודמת על קיבה ריקה וכו' עלולה לגרום למחלת החולי רע מובא שהתיר לעשות קידוש לאחר תקיעות דמיושב "הגאב"ד ובד"ץ מודיעים שכל מי שמרגיש עצמו בחולשה כל שהיא, מחויב תיכף אחר תקיעת שופר [דמיושב] ללכת לביתו ולאכול ארוחת בוקר בעשיית קידוש במקום סעודה,

אין ללמוד תלמוד תורה בקול בין התקיעות, דלא מצאנו היתר אלא בענייני התקיעות ובמקרים מסוימים גם בענייני התפילות ולא יותר מזה, אך הרהור בדברי תורה מותר דאין כאן הפסק כלל^{קס}.

ביסוד ושורש העבודה^{קס} כתב שבחזרת הש"ץ בעת שהשליח ציבור מאריך בנגונים לא ישב בטל אלא יאמר מזמורי תהילים בכונה עצומה, והביאו בחוט שני^{קס} והוסיף שכן נהגו כמה גדולים.

והגרש"ז אורבך זצ"ל^{קסח} ס"ל שבזמננו לא נהגו להאריך כ"כ בניגונים ולכן אין נוהגים לומר תהילים רק יקשיבו כל הצבור לתפילת הש"ץ, ע"ש עוד בזה, וכן מובא בשם הסטייפלר זצ"ל^{קסט} שמי שיוכל לשמוע לחזרת הש"ץ אסור לו לומר תהילים אלא צריך לשמוע תפילת החזן.

קסה. לקט יושר (הל' רה"ש אות כו'), מקראי קודש (ימים נוראים סי' ל'), שו"ת הר צבי (אור"ח ח"א סי' מ"ב ד"ה ע"ד השאלה), וכע"ז בחוט שני (פ"ו ס"א סקכ"ה ד"ה ללמוד), והוסיף דללמוד בין התקיעות הלכות תקיעת שופר ודאי מותר, וכן מותר למורה הוראה להורות הוראה הנצרכת לשעה זו, וטעמו, דכל מצוה עוברת אף שהיא מצוה אחרת אין איסור לעשותה, דהאיסור רק שלא יהיה בזה ביטול למצוה שעוסק זה.

קסו. שער י"א - שער האיתון, פ"ד בסדר שופרות.

קסז. פ"ו ס"א סקכ"ה ד"ה וכן מותר.

קסת. הליכות שלמה (הל' תקיעת שופר פ"ב ארחות הלכה הערה 64, עמ' ל"ג).

קסט. ארחות רבינו ח"ב עמ' קע"ג.

קע. הליכות שלמה (שם דבר הלכה אות כ"ה, עמ' ל"ב).

קעא. בענין קידוש לפני תקיעות דמיושב, רבים הם האוסרים ועי' בסמוך מש"כ משם הרעק"א, אמנם בהרבה ישיבות ובתי כנסיות נהוג לעשות קידוש לפני התקיעות, והחזו"א כתב במכתב דפשט המנהג לחוש לדעת הגר"א שאסור להתענות ברה"ש עד חצות, וזה מתיר לקדש ולאכול גם לפני התקיעות, ולפ"ז מי שמסיים התפילה קודם חצות ויכול לאכול אז, אין לו היתר לאכול לפני התקיעות, אבל לענין טעימה יש אופנים שיותר, ועי' בהליכות שלמה (פ"ב ס"א) מש"כ בזה וכן בעוד ספרים שהאריכו בזה ולכן בחרתי לקצר בזה.

קעב. מתוך ספר פסקים ותקנות שתיקן הרעק"א (חלק הנהגות ותקנות אות כ'), וע"ע בשו"ת חת"ס (י"ד סי' ד').

ולתקוע עי' שו"ת ציץ אליעזר (חלק ט"ו סי' ל"ב) ובהליכות שלמה (הל' תקיעת שופר פ"ב דבר הלכה אות כ"ו, עמ' ל"ג)

ט) סדר התקיעות למעשה

מנהג קדום לתקוע ל' קולות לפני תפילת מוסף הקרויות תקיעות דמיושב, ואח"כ תוקעים עוד תקיעות הקרויות תקיעות דמעומד והם ל' קולות בזמן חזרת הש"ץ על סדר הברכות י' קולות בכל ברכה [ויש הנוהגים לתקוע גם ל' קולות בתפילת הלחש], ואחרי התפילה נוהגים להשלים למאה קולות [ולדעת השו"ע למאה ואחת קולות] ונתבאר כ"ז באריכות לקמן ביאורים (ס"ב).

והשתא נביא לסדר המאה [ולש"וע מאה ואחת] תקיעות שתוקעים בשעת התפילה לנוהגים לתקוע על סדר הברכות בזמן חזרת

ואף שהוא הפסק בין תקיעות דמיושב לתקיעות דמעומד, כי תיכף אחרי שחרית חל חיוב קידוש, וזה אי אפשר שייעשה אלא במקום סעודה, וקודם תקיעת שופר אינו מותר אלא טעימה בעלמא, וממילא רק בקושי רב אפשר שייעשה קידוש במקום סעודה קודם תקיעת שופר, כדי שאף אחד לא יאחר תפילת מוסף בלחש ימתינו בכל בתי כנסיות לערך חצי שעה בהתחלת תפילת מוסף ק"ג.

והגרש"ז אורבך זצ"ל בשנים שהיה קשה לו שלא לאכול עד גמר התפילה, קידש ביום השני של רה"ש לאחר תקיעות דמיושב, והלך למנין אחר שעמדו לפני התחלת התקיעות דמיושב ק"ד.

הערה: בענין קיום המצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאינו נקי או שתתו מי רגלים על ברכיו והפסיק אם צריך לחזור

קעג. בשו"ת חת"ס (יור"ד ס"א ד' ד"ה אך) כתב דלא כרעק"א אלא שש"ץ שנצרך לאכול לאחר תפילת שחרית "עלי ועל צווארי שיקדש על היין אחר תפילת שחר קודם תקיעות שופר מיושב, [דאח"כ קודם מוסף הוה הפסק בין תקיעות מיושב לתקיעות על סדר הברכות] "... ובשו"ת להורות נתן (ח"א סי' כ"ט) האריך לבאר דאין מחלוקת בין הפסקים אלא דיש לחלק בין פסק ליחיד ולצבור, וע"ש חילוק נוסף. ועי' בא"א [בוטשאטש] (סי' תקפ"ט סק"ג) שיעץ כרעק"א, והעיר ע"ז בהליכות שלמה (פ"ב ס"ג ארחות הלכה הערה א') שאין להנהיג כן לכתחילה כי לא ידע הצבור להזהר בדבר כהוגן, וכן נראה שהמנהג המקובל הוא שמי שמקדש עושה כן קודם התקיעות, ועי' מה שהאריכו בדברי הרעק"א במקרא קודש (הל' רה"ש סי' כ"ט) ושו"ת ציץ אליעזר (ח"ב סי' כ"ג ד"ה וזה לשונו).

קעד. הליכות שלמה (שם). וקודם הקידוש אמר הגרש"ז א רק הפסוק "וידבר משה ... ולא תיקעו בחודש שופר ... וכמטה אפרים (סי' תקצ"ט ס"ג), ועי' באלף למגן ולוח א"י.

וכ"ז ביום ב', אך ביום א' דרה"ש לא רצה הגרש"ז א להזדקק להיתר זה. והורה הגרש"ז א לעושיין כן, לכיון בשעת שמיעת הברכה בפעם הראשונה לצאת יד"ח בתקיעות דמיושב, וכששומעים בפעם השניה לכיון לצאת יד"ח תקיעות דמעומד, והוסיף (שם הערה 12) דלא דמי למה שהבאנו בהערה לעיל משם החת"ס שעדיף שיקדש קודם תקיעות דמיושב, דהא התם דהרי לא ישמע שוב ברכה על התקיעות דמעומד משא"כ במקרה דידן. ועכ"פ כבר הבאנו בהערה הקודמת שנקט הגרש"ז א שאין להנהיג כן לכתחילה כי לא ידע הצבור להזהר בדבר כהוגן, וכן נראה שהמנהג המקובל הוא שמי שמקדש עושה כן קודם התקיעות.

והשומעים יכוונו מתחילה לצאת יד"ח לפי כוונת התוקע, ויקפידו לשמוע קול התקיעה מתחילתו עד סופו ולא ימשיכו בתפילתם עד שגומר התוקע לתקוע.

הערה: יש מקומות שנוהגים להכריז לכוון לצאת יד"ח בברכות והתקיעות, ויש מוסיפים גם שיכוונו לצאת יד"ח כפי הנצרך לדינא, ויש מוסיפים גם שהשומעים יכוונו לצאת בתקיעות לפי כוונת התוקע, ויש מוסיפים גם שלא להפסיק בדיבור לכה"פ עד סוף תקיעות דמיושב.

ט.א) תקיעות דמיושב קודם מוסף

תוקעים 30 קולות: ג"פ תשר"ת, ג"פ תש"ת, ג"פ תר"ת.

הש"ץ [ולא גם בזמן תפילת הלחש] וכפי הנהוג בב' מקומות, בהרבה מהשיבות הליטאיות וכיו"ב הנוהגים כדעת המ"ב, ובית הכנסת לדרמן וכיו"ב הנוהגים כדעת החזו"א, ואח"כ נביא לסדר התקיעות במקומות שנוהגים להוסיף על המאה תקיעות לאחר התפילה כדי שיטות נוספות בעשיית השברים והתרועה. בביאור מה שמובא בטבלאות יש לעיין במה שנתבאר לעיל.

כוונת התוקע והשומעים

התוקע יכוון להוציא יד"ח בברכות ובתקיעות, וכן השומעים יכוונו לצאת יד"ח כפי הנצרך לדינא^{קעה}, ולענין הכוונה הנדרשת בסדר עצמו, יכוין התוקע שהתקיעה תעלה לסדר אותו תוקעים

ג"פ תשר"ת בנשימה אחת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים תרועה ❖	❖ תקיעה ❖	
אורך 18+	שברים: "או - טו", אורך שלושתן 9+. תרועה: "טו - טו", אורך 9 קולות. הפסק בין הש"ת: פחות מכדי נשימה [הפסק משהו].	אורך 18+	הנוהגים כמ"ב
אורך 18+	שברים: כנ"ל. תרועה: כנ"ל. הפסק בין הש"ת: בלא הפסק כלל [מריע מתוך השבר].	אורך 18+	הנוהגים כחזו"א

קעה. עי' בקונטרס עפ"י הגר"י עדס מה שהאריך גבי התקיעות ביום הראשון באיזה לכוון לצאת יד"ח מדאורי' [ביום השני פשוט שיכוון לצאת יד"ח רק מדרבנן], וכיון דנחלקו בזה הראשונים והפוסקים נראה שעדיף שיכוון לצאת יד"ח כפי הנצרך לדינא כמו שהבאנו לעיל (סק"ה) משם הגר"ש אלישיב זצ"ל והגר"ג אידלשטיין שליט"א בשם החזו"א.

ל _____ קיצור הלכות תקיעת שופר ❖ תקיעת שופר

ג"פ תש"ת:

תקיעה	שברים	תקיעה	
אורך +9	"או - טו", אורך שלושתן +9.	אורך +9	בבל המקומות

ג"פ תר"ת:

תקיעה	תרועה	תקיעה	
אורך 9	"טו - טו", אורך 9 קולות.	אורך 9	בבל המקומות

ט.ב) תקיעות דמעומד

תוקעים 10 קולות בכל סדר [מלכויות, זכרונות, שופרות]: תשר"ת, תש"ת, תר"ת [סה"כ 30 קולות].

תשר"ת בשתי נשימות:

תקיעה	שברים תרועה	תקיעה	
אורך +18	שברים ותרועה כמו במיושב, אלא ההפסק בין הש"ת: כדי נשימה.	אורך +18	הנוהגים כמ"ב
אורך +18	שברים ותרועה כמו במיושב, אלא ההפסק בין הש"ת: פחות מכדי נשימה [הפסק משהן].	אורך +18	הנוהגים בחזו"א

תש"ת ותר"ת: כמו בתקיעות דמיושב.

ט.ג) תקיעות לאחר קדיש תתקבל בסוף התפילה [ויש התוקעים באמצע הקדיש] תוקעים 30 קולות: ג"פ תשר"ת, ג"פ תש"ת, ג"פ תר"ת, כמו במיושב [התשר"ת בנשימה אחת].

הערות: אם נתעורר לבעל תוקע ספק בעשיית אחד או יותר מהתשר"ת של התקיעות דמעומד [בשתי נשימות], יש הנוהגים לעשות כעת התשר"ת בשתי נשימות כנגד התשר"ת בהם נתעורר הספקי.

קצו. לנוהגים בתקיעות דמעומד לעשות בשתי נשימות בלא לנשום בפועל וכדברי הגרי"ש אלישיב זצ"ל וכמשנ"ת לעיל, יש הנוהגים לעשות כעת בשתי נשימות עם נשימה בפועל, כי יתכן שבתקיעות דמעומד לא שיערו נכון את ההפסק של כדי נשימה.

ט.ד) תקיעות בסוף התפילה

תוקעים 10 קולות: תשר"ת תש"ת, תר"ת כמו בתקיעות באמצע הקדיש דלעיל, ויש שתוקעין כמו בתקיעות דמעומד [בשתי נשימות].

ולדעת השו"ע לאחר התפילה מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה קטנה. אך המ"ב כתב בשם המט"א שאנו אין נוהגים כן רק בסיום תקיעה אחרונה של השלמת מאה קולות המקריא אומר תקיעה גדולה והתוקע מאריך בה יותר משאר התקיעות קטט.

ויש הנוהגים בתקיעות אלו לעשות כאחת השיטות שנביא לקמן (ס"ק ט.ה) כדי לצאת בתקיעות אלו ידי חובה של שיטות ראשונים נוספות. אמנם ברוב המקומות אין נוהגים לעשות כן [אלא מוסיפים התקיעות לחומרא רק לאחר התפילה], וזאת מכמה טעמים, וכגון שלא לשנות ממה שנהגו בתקיעות על סדר התפילה, וכן כיון שיש נשים הבאות לביהכ"נ לצאת יד"ח בתקיעות אלו, יש לעשותן כמו שנוקטין לעיקר הדין קעי.

ט.ה) הוספת תקיעות לחומרא

(א) שיטת החזו"א: ג"פ תשר"ת שמריע מתוך השבר.

❖ תקיעה ❖	❖ שברים תרועה ❖	❖ תקיעה ❖
אורך +18	שברים ותרועה כמו במישוב, אלא בין הש"ת בלא הפסק כלל [מריע מתוך השבר].	אורך +18

(ב) שיטת הריטב"א [שבר ישר ופשוט באורך +3]: ג"פ תשר"ת וג"פ תש"ת.

ג"פ תשר"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים תרועה ❖	❖ תקיעה ❖
אורך +18	שברים : קול ישר ופשוט, אורך כל אחד +3. תרועה : "טו - טו", אורך 9 קולות. הפסק בין הש"ת : פחות מכדי נשימה [הפסק משהור].	אורך +18

קעז. ויש לדון במי שעושה בב' נשימות במקום שידוע שיש שם נשים שמגיעות לצאת יד"ח בתקיעות אלו, דהא כבר נתבאר לעיל דלסוברים דבעי נשימה אחת, לפי דעת רוב הפוסקים אין יוצאין יד"ח בב' נשימות, וצ"ל דסמכו בזה על הראשונים דס"ל דבעי ב' נשימות ועל הרמ"א שכתב שכן המנהג הפשוט לעשות, ואולי גם בצירוף די"א דגם לסוברים דבעי בנשימה אחת מ"מ בדיעבד אם עשה בב' נשימות יד"ח, ומה"ט גם הקלו להן לברך על תקיעות אלו.

קעח. ומקור למנהג זה מצינו בסידור רב עמרם גאון "לאחר התפילה מריעין תרועה גדולה בלא תקיעה כדי לערכב השטן", והובאו דבריו בראשונים ובפוסקים, ובמקראי קודש (סי' י"ט, עמ' נ"ג) הביא מהגר"פ פרלא מקור לכ"ז מכבוש יריחו, ומהות התרועה היא לאות שנתקבלו התפילות וזכרון השופרות לפני ד' ית'. קעט. סי' תקצ"ו ס"א, מ"ב סק"א, ובטעם תקיעה גדול זו כתב המהרי"ל (מנהגים, הל' שופר אות י"ג)

לב _____ קיצור הלכות תקיעת שופר ❖ תקיעת שופר

ג"פ תש"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים ❖	❖ תקיעה ❖
אורך +9	קול ישר ופשוט, אורך כל אחד +3.	אורך +9

(ג) שיטת רש"י [שבר ישר ופשוט באורך 2]: ג"פ תשר"ת וג"פ תש"ת.

ג"פ תשר"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים תרועה ❖	❖ תקיעה ❖
אורך 9	שברים: קול ישר ופשוט, אורך כל אחד 2 [סה"כ 6]. תרועה: "טו - טו", אורך 3 קולות. הפסק בין הש"ת: פחות מכדי נשימה [הפסק משהו].	אורך 9

ג"פ תש"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים ❖	❖ תקיעה ❖
אורך 6	קול ישר ופשוט, אורך כל אחד 2 [סה"כ 6].	אורך 6

הערה: אין צורך לעשות תר"ת [עם תרועה באורך 3 קולות] כי בתר"ת לשיטות דלעיל שהריע 9 קולות יצא גם לשיטת רש"י.

(ד) שברים "חסידים" [שבר "טו - או"]: ג"פ תשר"ת וג"פ תש"ת.

ג"פ תשר"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים תרועה ❖	❖ תקיעה ❖
אורך +18	שברים: "טו - או", אורך כל אחד +3 תרועה: "טו - טו", אורך 9 קולות. הפסק בין הש"ת: פחות מכדי נשימה [הפסק משהו].	אורך +18

הערה: יש הנוהגים לעשות לשברים לשיטת זו באורך 2 כל אחד [ולא +3] וכשיטת רש"י, ולפ"ז די בתקיעה באורך 15.

"למען ישמעו העם וידעו שסיימו הקולות ויאמרו אשרי העם יודעי תרועה, והראיה במשך היובל המה יעלו בהר (שמות י"ט יג), נמצא שמשכת הקול סימן סילוק שכינה ורשאין לעולות בהר, ה"נ לא שנא", ובמקראי קודש (שם בהערות) משם הגר"פ כתב מנפשיה טעם נוסף והוא זכר למקדש שנהגו כן ע"ש.

תקיעת שופר ❖ קיצור הלכות תקיעת שופר _____ לג

ג"פ תש"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים ❖	❖ תקיעה ❖
אורך +9	"טו - או", אורך כל אחד +3.	אורך +9

הערה: יש הנוהגים לעשות לשברים לשיטת זו באורך 2 כל אחד [ולא +3] וכשיטת רש"י, ולפ"ז די בתקיעה באורך 6.

(ה) שברים ותרועה "תימנים": ג"פ תשר"ת וג"פ תר"ת.

ג"פ תשר"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ שברים תרועה ❖	❖ תקיעה ❖
אורך +18	שברים: כמנהג המקום, ויש נוהגים כשיטת הריטב"א (לעיל אות ב'), ויש נוהגים כמנהג תימן, אורך שלשתן כ-9 כוחות. תרועה: "טו" מתרעש כמנהג תימן, אורך 9 כוחות. הפסק בין הש"ת: פחות מכדי נשימה [הפסק משהו].	אורך +18

ג"פ תר"ת:

❖ תקיעה ❖	❖ תרועה ❖	❖ תקיעה ❖
אורך 9	"טו" מתרעש כמנהג תימן, באורך 9 כוחות.	אורך 9

הערה: יש העושים גם לתש"ת כמנהג תימן.

(ו) חומרות נוספות

המובחר לתקוע בו כל היום, וכל המרבה הרי זה משובח", ועי' בזה גם בלבוש (סי' תקפ"ה סס"ג), פנ"י (ר"ה ל') ומנח"ח (מצוה תנ"ד אות כ') ושו"ת שאילת שלמה (ח"ב סי' נ"ה, מובא במועדים וזמנים ח"א סי' ה' אות ג') בהנהגות המהרי"ל דיסקין.

יש המקפידים לעשות לכל התשר"ת הנ"ל גם בהפסק של ב' נשימות בין הש"ת, וכן יש המחמירים לעשות כ"ז גם שמריע מתוך השבר, וכל זה הוי חומרא יתירה.
ומצינו חידוש במו"ק (סס"י תרצ"ו) "כולי יומא אית בה דררא דמצוה וכו', גם מצוה מן

(י) נספח א': הוראות והנהגות בעניני תקיעת שופר ממזמן הגאון רבי אי"ל שטיינמאן^א

(א) אין להאריך בתקיעות יותר מדי, משום שהוא טירחה דצבורא^א. [ומ"מ פעם אחת שקיצר הבעל תוקע מדרכו בתקיעה דתשר"ת, אמר רבינו שיעשה שוב תשר"ת, כדי שהצבור יהיו רגועים, אף שודאי היה בו כשיעור ויותר].

(ב) בתקיעות דמיושב תוקעין בנשימה אחת, ובתקיעות דמעומד תוקעין בשתי נשימות, כמו שכתב המחבר (ס"ו תק"צ ס"ד). ובשלשים בתראי אומר רבינו לתקוע בנשימה אחת, משום שיש נשים שלא היו בתקיעות דמיושב ובאו לחזרת הש"ץ, וכדאי שישמעו גם הם תקיעות בנשימה אחת.

(ג) מה שכתב המ"ב (ס"ו תק"צ סק"ח) שבתשר"ת בנשימה אחת יפסיק "פחות מכדי נשימה", יש לשערו בחצי שניה^א, אבל שניה הוא כבר הפסק מדי גדול. [והנה החזו"א (ס"ו קל"ו סק"א) השיג עליו דיש לעשות התרועה מתוך השבר ממש. ואינו מובן, שהרי

גם לדעת החזו"א ע"כ צריכים לגמור השבר השלישי, וא"כ ממילא יש משהו הפסק בין השבר לתרועה, ומנלן שבשיעור זה אין די אליבא דהמ"ב. ורבינו לא מסכים שיעשו שברים תרועה בלא הפסק כלל [אפשר שחושש שלא יגמרו השבר השלישי]].

(ד) בתקיעות דמעומד שתוקעין בשתי נשימות מקריא רבינו השברים והתרועה במעין הפסק ביניהם, להזכיר לתוקע שיעשה בשתי נשימות.

(ה) מזהיר שיעשו שברים קצרים ככל האפשר, שהרי אם יעשה שבר בשיעור ט' כוחות כבר יצא מכלל שבר ובא לכלל תקיעה ופסול, כמבואר בשו"ע (ס"ג). ובני אדם לא מבחינים כמה קצר הוא שיעור כח. [א.ה בדקתי כמה פעמים שיש כשבעה כוחות בשניה אחת, ואם ימשוך כל שבר שניה וחצי כבר בא לכלל תקיעה, והא דבר המצוי מאוד]^א.

(ו) מזהיר מאוד לעשות נשימה קצרה ככל האפשר בין השברים לתרועה, דאם ינשום נשימה ארוכה מעט, הוא בחשש פסול, כמבואר השו"ע (ס"ד) שאם הפסיק

קפ. כפי שקבלתי מהרב הגאון רבי ישעיהו כהן שליט"א שתוקע לפני מרן.

קפא. הכותב היה תוקע לפנים אצל הגר"ש דיבליצקי, ושם נהגו לעשות תקיעות ותרועות ארוכות מאוד מעבר למקובל במקומות אחרים, ועי' דינים והנהגות (פרק כ') שכתב שכן נהגו אצל החזו"א, אך לא כתב לאורך התקיעות והתרועות שעשו בפועל.

קפב. ושמעתי שבבדיקת מחשב נמצא שזמן נשימה קצרה בפועל הוא כ- 1.2 שניות, ולפי פחות מכדי נשימה הוא פחות מזה.

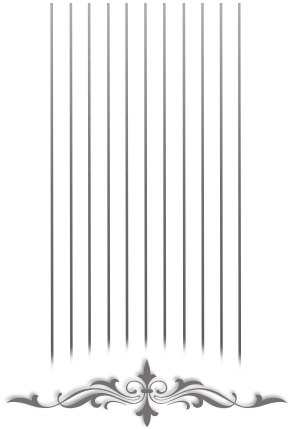
קפג. עי' מש"כ בזה לעיל (ס"ק ד.י) שיש שבדקו שיש כתשע כוחות בשניה אחת, ועי' מש"כ בביאורים (ס"ג ס"ק א.א, ס"ק ג.ה) שבהרכה אחרונים משמע דשבר שבור לעולם לא נעשה תקיעה, וא"כ אין צורך לקצת בשברים, אמנם דעת הגר"ח דגם בשבר בקול שבור יש להזהר שלא להאריך בשעור תקיעה ואפשר דבעל אילת השחר שהוא מהיוצאי בריסק חשש לשיטה זו.

יותר מכדי נשימה פסול, ואין אנו יודעים לשער היטב כמה הוא שיעור נשימה ארוכה, ואילו כשנושם נשימה קצרה ודאי יצא, שהרי העיקר הוא שיעשה נשימה בפועל בין השברים לתרועה, דגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אינשי, וכל שנשם ביניהם די בכך, כמבואר להדיא בט"ז (סק"ו). ואפי' בנשימה דרך האף די בכך.

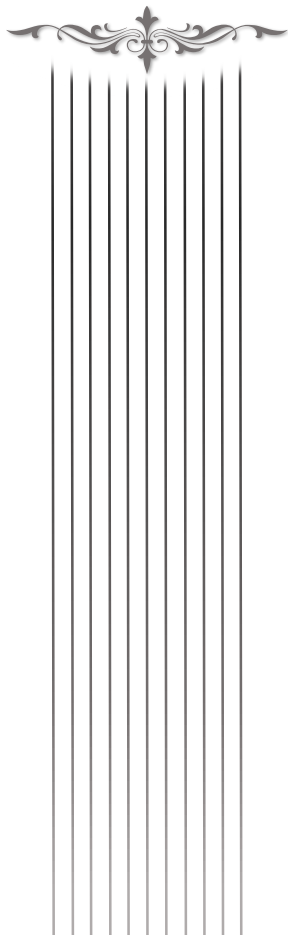
[א.ה. וכן שמעתי מהגרי"ג אידלשטיין שליט"א שמקפיד על נשימה קצרה, ונושם דרך האף]. ונמצא דמבחינת הזמן אין חילוק בין תשר"ת בנשימה אחת לתשר"ת בשתי נשימות וכל החילוק, שבזה יש נשימה בינתיים ובזה אין נשימה בינתיים קפד.

(ז) פעמים שרבינו אינו מקריא תקיעה ראשונה, [עי' בשעה"צ (סי' תקפ"ה אות ל"א)].

ביאור הלכות תקיעת שופר

חלק ב: ביאור הלכות תקיעות שופר

ראש השנה (ל"ג ב', ל"ד א')

- א. סדר התקיעות מהתורה מו
- א) דברי הגמ' מו
- ב) דברי הפוסקים מו
- ב. תקנת רבי אבהו ותקנות נוספות באופן קיום מצות התקיעות מו
- א) תקנת רבי אבהו מו
- א.א) דברי הגמ' מו
- א.ב) ב' ביאורים בטעם התקנה מד
- א) שיטת ר' האי גאון שכל המנהגים אמת מד
- ב) שיטת הרמב"ם והריטב"א מה
- ג) התוס' והרא"ש ס"ל כרה"ג מו
- א.ג) דעת השו"ע מז
- א.ד) דעת המ"ב מז
- ב) סדר התקיעות מט
- ב.א) ביאור המנהג לתקוע קודם תפילת המוסף ובזמן תפילת המוסף נ
- ב.ב) ד' מנהגים באופן התקיעות על סדר הברכות נ
- א) המנהג לתקוע בכל אחת מהברכות סימן אחד נ
- ב) שיטת הערוך לתקוע ג' סימנים בכל ברכה נב
- ג) שיטת ר"ת לתקוע תשר"ת בכל ברכה נב
- ד) שיטת השו"ע לתקוע ג"פ סימן אחד בכל ברכה נב
- ה) המנהג לדעת הרמ"א ודעת המ"ב נג
- ב.ג) ב' מנהגים אם תוקעים גם כשמתפללין בלחש נג
- ב.ד) המנהג להשלים עד מאה קולות נד
- ג. בענין צורת הקול והשיעור של תרועה ושברים נד
- א) צורת התרועה והשבר נד
- א.א) שיטות הראשונים נד
- שיטה א' החילוק באורך הקול נד
- שיטה ב' תרועה הוי ניגון אחר כקול המתרעש נה
- שיטה ג' - שברים הוי קול שבור נה
- שיטה ד' - החילוק בין שברים לתרועה בשיעור ההפסק בין הקולות נו
- סיכום השיטות נו

נז	א.ב) המנהג בזמנינו
נח	ב) אורך התרועה
נח	ב.א) שיטות הראשונים
נט	ב.ב) דברי הפוסקים
נט	ג) אורך השבר
נט	ג.א) שיטת רש"י
ס	ג.ב) שיטת ריב"א וריב"ם
סא	ג.ג) שיטת הרשב"א
סא	ג.ד) שיטת הראב"ד ובעל העיטור
סא	ג.ה) דברי הפוסקים
סד	ד) מספר השברים ומספר התרועות

ד. בענין אורך התקיעה

סה	א) המקור שיש שיעור לתקיעה
סה	ב) מחלוקת הראשונים בביאור שיעור התקיעה
סו	ב.א) שיטת רש"י ודעימיה דשיעור התקיעה לכו"ע כשיעור תרועה
סו	ב.ב) שיטת הרמב"ם דשיעור התקיעה כחצי משיעור התרועה
סו	ב.ג) שיטת הראב"ד דשיעור תקיעה ט' כוחות
סז	ג) דברי הפוסקים
סז	ג.א) בשיטת רש"י
סז	ג.ב) בשיטת הריב"א והריב"ם
סח	ג.ג) האם צריך להאריך התקיעה גם כנגד שיעור ההפסקות שבין הקולות
סח	ג.ד) האם כשמאריך בתרועה מעבר לשיעור צריך להאריך גם בתקיעה

ה. שיעור ההפסק בין השברים והשברים תרועה

סט	א) לשונות הגמ' בענין הפסקים בתקיעות
סט	א.א) הגמ' בסוכה
סט	א.ב) הגמ' בחולין
ע	ב) ההפסק בין שברים בפנ"ע והתרועה בפנ"ע
ע	ב.א) שיטות הראשונים
עא	ב.ב) דעת השו"ע והפוסקים ואיך הדין בדיעבד
עג	ג) ההפסק בין שברים תרועה
עג	ג.א) שיטות הראשונים
עד	ג.ב) הדין בדיעבד לכל שיטה
עה	ג.ג) המנהגים הקדמונים למעשה בשיעור ההפסק

ג.ד) שיעור ההפסק לסוברים דבעינן בנשימה אחת עו
 ג.ה) שיעור של כדי נשימה לסוברים דבעינן בב' נשימות עז
 ג.ו) דברי השו"ע והפוסקים עט
 ג.ז) שיטת האבני נזר והחזו"א פ

ו. טעויות בסדר התקיעות פא

א) הוספת קול נוסף לשם מצוה ובמתעסק פא
 א.א) שיטת ר"ת דקול לשם מצוה אינו מפסיק בדיעבד פא
 א.ב) שיטת הרמב"ן והריטב"א דקול לשם מצוה מפסיק פב
 א.ג) שיטת הרשב"א פב
 א.ד) מחלוקת בדעת הרמב"ן בהוספת קול נוסף כמתעסק פג
 א.ה) דברי השו"ע והפוסקים פג
 ב) בענין נתקל ואין הקול עולה יפה פו
 ב.א) דברי הרא"ש בנתקל בתקיעה בתרא פו
 ב.ב) דין נתקל בתקיעה קמא פז
 ב.ג) בדברי המג"א והמ"ב בדין זה פח
 ב.ד) בדברי המו"ז דבנתקל מוטב להפסיק בנשימה בין הקולות פט
 ב.ה) במסתפק בכשרות התקיעה או שמא הקול היה חלש צ
 ב.ו) העולה מהדברים צ
 נתקל בתקיעה ראשונה של הסימן צ
 נתקל בתקיעה בתרא של הסימן צ
 ג) נתכוין לתקוע לשם מצוה קול ששייך להאי עניינא צא
 ג.א) מחלוקת הראשונים במעשה דמוגנצא צא
 ג.ב) דברי הפוסקים צב

הביאורים לשו"ע הם לסימן תק"צ אא"כ צוין אחרת, ולמועדים וזמנים [מו"ז]
 (ח"א סי' ח') קונטרס תקיעות כהלכה ובהידור.

ביאור הלכות תקיעת שופר

א. סדר התקיעות מהתורה

(א) דברי הגמ'

מתני' (ל"ג ב') "סדר תקיעות שלש שלש שלש", וביאר רש"י דשלש היינו "אחת למלכויות ואחת לזכרונות ואחת לשופרות", ושלש שלש ביאר רש"י "תקיעה ותרועה ותקיעה לכל אחת ואחת", והיינו דסה"כ בעינן ט' קולות, תר"ת בכל אחד מסדר הברכות.

ואמרינן בגמ' "תנו רבנן מנין שבשופר תלמוד לומר (ויקרא כה ט) והעברת שופר תרועה, אין לי אלא ביובל בראש השנה מנין, תלמוד לומר בחדש השביעי ... שיהיו כל תרועות של חדש שביעי זה כזה, ומנין שפשוטה לפניה, תלמוד לומר והעברת שופר תרועה [והעברת פשוטה משמע העברת קול אחד - רש"י], ומנין שפשוטה לאחריה, תלמוד לומר תעבירו שופר [הרי העברה תחילה וסוף ותרועה כתיבא בינתיים - רש"י] ..., ומנין ליתן את האמור של זה בזה ושל זה בזה [לפי ששלש תרועות הללו לא נאמרו במקום אחד שהשטים נאמרו בראש השנה והאחת ביובל מנין ליתן האמורות בראש השנה ביובל וליתן האמורה ביובל בראש השנה שיהיו כאן וכאן שלש - רש"י], ת"ל שביעי שביעי לגז"ש ...".

ומבואר דט' הקולות הם מדאו', ומצינו בגמ' (ל"ד א') ב' שיטות נוספות, דשש קולות הם מדאו' ושלוש מדברי סופרים, וי"א

דשלוש קולות הם מדאו' ושש מדברי סופרים אלא דלא קי"ל כשיטות הנ"ל.

(ב) דברי הפוסקים

השו"ע (ס"א) הביא לדברי הרמב"ם שהם כשיטה הראשונה בגמ' [דמדאו' בעינן ט' קולות] "כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בר"ה תשע, לפי שנאמר תרועה ביובל ובר"ה ג' פעמים, וכל תרועה פשוטה לפניה ופשוטה לאחריה, ומפי השמועה למדו שכל תרועות של חדש השביעי אחד הן, בין בר"ה בין ביוה"כ של יובל, תשע תקיעות תוקעין בכל אחד משניהם תר"ת, תר"ת, תר"ת", ודייק הצ"צ החדש (חי' לר"ה פ"ד מ"ט) דמשמע דהוי כשיטת הראשונים בגמ' שכל הל' תקיעות הם מהתורה, וכן היא שיטת רוב הראשונים, ולקמן יתבאר מהי התרועה הכתובה בתורה.

ב. תקנת רבי אבהו ותקנות נוספות באופן קיום מצות התקיעות

נבאר תחילה לתקנת רבי אבהו ואח"כ נבוא לבאר תקנות נוספות שנתקנו באופן קיום מצות התקיעות.

(א) תקנת רבי אבהו

א.א. דברי הגמ'

גמ' (ל"ד א') "אתקין רבי אבהו בקסרי תקיעה, שלשה שברים, תרועה, תקיעה", ואמרינן למסקנת הגמ' דתיקן דיתקעו

תשר"ת, תש"ת, תר"ת, והא דלא תיקן גם תרש"ת משום דסתמא דמילתא כי מתרע באיניש מילתא ברישא גנח והדר יליל, ובמגדל עוז (פ"ג משופר ה"ד) כתב "אמר רב שרירא ורבינו האי זצ"ל דהא תקנתא דר' אבהו לאו מדידיה תקין לה אלא עיקר הדבר היה מימות נביאים הראשונים", ומצינו בראשונים ב' ביאורי בטעם התקנה.

א.ב. ב' ביאורים בטעם התקנה

(א) שיטת ר' האי גאון שכל המנהגים אמת

הרא"ש (ס"י) והר"ן ועוד ראשונים הביאו לדברי רב האי גאון והביאם הב"י (ס"ב) "שנשאל רבינו האי וכי עד שבא רבי אבהו ותיקן שיהיו תוקעין תשר"ת תש"ת תר"ת לא היו ישראל יוצאים ידי תקיעת שופר", והשיב "כך היה הדבר מימים קדמונים מנהג בכל ישראל, מהם עושים תרועה יבבות קלות [תר"ת] ומהם עושים יבבות כבדות שהם שברים [תש"ת], ואלו ואלו יוצאים ידי חובתם, [וטעמא] שברים כבדות תרועות הן, יבבות קלות תרועות הן [דשניהם בכלל תרועה הכתובה בתורה], והיה הדבר נראה כחלוקה אף על פי שאינה חלוקה ולא היו מטעים אלו את אלו כי חכמים של הללו מודים דיבבות תרועות הן וחכמים של הללו מודים כי שברים תרועות הן, וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו כל ישראל עושים מעשה אחד ולא יראה ביניהם דבר שההדיוטות רואים אותו כחלוקה, והא דאמר אביי בהא [דתנא דמתני' דנקט תר"ת ותנא דבריייתא דנקט תש"ת] ודאי פליגי (ג:), לאו פלוגתא ממש קאמר שהיו מטעים אלו את אלו אלא הכי קאמר בהא ודאי פליגי במעשיהם דתנא

דידן היה עושה התרועות יבבות ותנא ברא היה עושה אותן שברים כל אחד לפי מנהג הבכי של מקומו אף על פי שאין בזה שום קפידא שהרי שניהם ענין בכי הוא ואין כאן חילוק ענין אלא חילוק מעשה, ולפי זה כי אמרינן [ל"ד א'] בדרכי אבהו מספקא ליה אי [תרועה היינו] גנוחי גנח אי ילולי יליל וכן כי אמרינן מספקא ליה דילמא גנח ויליל, צריך לומר דלאו ספק ממש קאמר לענין דינא אלא לחילוקי המנהגות קורא ספק ולשון שאינו מדוקדק הוא, וכתב ע"ז בעה"מ (י"א א') שדברים אלו "הם טובים ומתוקים מדבש ונופת צופים".

והא דהיו מנהגים שונים קודם רבי אבהו מבואר ברב האי משום שכ"א היה עושה לפי מנהג הבכי של מקומו, וכ"כ הב"ח (אות א'), והריטב"א (ד"ה ונשאל) כתב שהוא משום דבתחילה "יהיה עושה זה שברים וזה יבבות כפי מה שנראה לו יותר יפה".

והא דתיקן ר' אבהו תשר"ת [ולא רק תר"ת כתנא דמתני' ותש"ת כתנא דבריייתא] כתב הריטב"א "כי נתן דעתו לתקן התרועה בכל מיני קול נשבר שאפשר (ה) [ש]נוהגין", ובב"י הנ"ל ובב"ח משמע דס"ל דלדעת רב האי היה גם מנהג כזה, וכן מבואר להדיא בר"ח דנקט כדרכו של רה"ג וכתב "ובא ר' אבהו ומצא עיירות תוקעין תש"ת ואחרים תוקעין תר"ת ... ואחרים תוקעים תשר"ת", וכ"כ בחינוך (מצוה ת"ה) "והתקין שיהיו תוקעין בכל המקומות בשוה, ולצאת ידי חובה מכלל היללות שנעשות בעולם, תיקן לעשות התרועה בשלשה צדדין, כעין גניחות גסות דהיינו שברים, וכעין גניחות דקות דהיינו שאנו קורין תרועה,

משמע דספק גמור נסתפק לנו לענין הדין, וכן נראה שהוא דעת סמ"ג (עשין מ"ב, קי"ח ע"ד)....

והריטב"א (שם) נמי ס"ל כרמב"ם אך ביאר הטעם שנוצר הספק "ובוראי שבדורות הראשונים נהגו בתרועה כמו שראו למשה, אבל אותה תרועה בטלה בדורות התנאים והאחרונים, שהרי התורה אמרה סתם תרועה קול נשבר כדרך שאדם עושה בשברו וסגנון אחד אמרה תורה לכולם, ואין הדורות שוין בדבר, שהרי תמצא במיני הניגונים ענין קול שהיה קול מנגן לדור שעבר וחזר [אותו] קול [להיות] תמרור (לקול) [לדור] אחר, וכן אירע בענין התרועה כי לא היו בדורות האחרונים מריעים על שברם כדרך הראשונים, וגם יש שמריעים בשתייהן או בשלשתן פעם בזה ופעם בזה ואינו יודע איזה יכשר הזה או זה, ולכך הוצרך ר' אבהו לתקן זה", ולקמן יתבאר שכן [שיש לנו ספק בעיקר הדין] שיטת ר"ת ועוד ראשונים.

ובמדרש רבה בקהלת על הפסוק (ו, יח) גם מצינו על דרך זו "כי ירא אלוקים יצא את כולם כגון ר' אבהו בקיסרין", וביאר המהרז"ו "שמעתי ממופלג אחד שהכוונה על מ"ש ברה"ה (ל"ד א') שתיקן בתקיעות ר"ה לצאת ידי כל הספיקות", ובליקוטים שם מובא "שתקן סדר התקיעות ברה"ש באופן שיצאו כל הדעות המחולקות בענין זה".

ובב"ח (אות א') כתב להקשות לשיטה זו "דכיון דחזינו דלא פליגי תנאי אלא אי גנוחי גנח [תנא דברייתא] או ילולי ליל [תנא דמתני'] וליכא תנא דקאמר דתרועה הוי גנוחי ויליל, א"כ ר' אבהו למה מספקא ליה

ועוד בצד אחר גניחות גסות ודקות כמנהג אחד מהמקומות שעושין הכל ביללותיהם... ונמצא דר' אבהו תיקן לעשות הג' מנהגים שהיו.

ובמגדל עוז (שם) כתב משם רבינו האי גאון באופ"א "ואע"פ שאמר תשר"ת, שמא בעלמא אחד כגון זה המנהג ואחד כגון זה המנהג כדי שלא יהא קפיד לא מאלו ולא מאלו וחוזר ותוקע בבא שניה תש"ת כאלו ותר"ת כאלו...", ומשמע דלא היה מנהג לתקוע תשר"ת אלא קיבץ הוא בתקיעה זו לב' המנהגים יחד [וצריך לומר שיש צורת בכי כזו דאל"כ לא היה מתקן תרועה כזו], ובק"נ (אות י"ט) הק' על דבריו "דא"כ אמאי משני [בגמ'] מספקא ליה לר' אבהו דלמא גנוח ויליל, הא לא עשה תשר"ת כי אם לעשות כהללו והללו", וציין לעי' בט"ז (סק"א) [שצידד דהספק לר' אבהו דילמא לא פליגי מתני' וברייתא אלא דתרווייהו בעינן גנח ויליל אלא מתני' תנא שיעור הליל וברייתא שיעור הגנח, או דילמא פליגי דאין תרועה אלא אחד מהם, אמנם דו"ק דדבריו הם דלא כר' האי גאון אלא בשיטת הרמב"ם והריטב"א שנביא בסמוך], וע"ע בערל"נ.

(ב) שיטת הרמב"ם והריטב"א

הב"י כתב על דברי רה"ג "אבל הרמב"ם משמע שאינו סובר כן אלא ספק בעיקר הדין הוא שנסתפק לנו בתרועה היאך היא, שכתב בפרק ג' (ה"ב - ג) וז"ל תרועה האמורה בתורה נסתפק לנו בה ספק לפי אורך השנים ורוב הגלות ואין אנו יודעים היאך היא אם היא הלילה שמיילין הנשים וכו', נמצא מנין התקיעות שלשים כדי להסתלק מן הספק,

בהכי טפ"י, אבל לרה"ג נחא, דכיון דיש מקום לספק דילמא התרועה היא גנח ויליל כמנהג הבכי של קצת בנ"א הלכך תיקן גם תשר"ת, וכבר נתבאר לעיל ד"א דבאמת היה מנהג גם לתקוע תשר"ת, ועי' מש"כ ליישב קושית הב"ח באופ"א הט"ז (סק"א), טו"א, פנ"י, מגדל עוז (פ"ג משופר ה"ד) בשם רב שרירא ורב האי גאון ובק"נ (אות ט'), וע"ע בערל"נ.

ואיכא כמובן כמה נפק"מ בין השיטות וכמשי"ת לקמן.

(ג) התוס' והרא"ש ס"ל כרה"ג

לקמן יתבאר דלשיטת רש"י שיעור תרועה הוא ג' כוחות בעלמא כל שהוא, ושיעור התקיעה הוא כשיעור התרועה, ולפ"ז כתבו התוס' והרא"ש שצריך לזוהר בשברים שלא יאריך בכל שבר כשלש כוחות כל שהוא שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה, שהרי שיעור תקיעה של תר"ת הוא כשלשה כוחות. והקשו האחרונים דכיון דמאריך התקיעה של השברים כשיעור ג' שברים שהם ארוכים מג' תרועות א"כ למה צריך לזוהר שלא יאריך השבר כג' כוחות והרי גם אם יאריך לא יהיה כתקיעה של תשר"ת, ולקמן (ס"ג ס"ק ג.א.) נביא תירוצי האחרונים בזה, ועכ"פ נראה דיש מקום

לדברי התוס' רק לפי רה"ג, דהא לפי דבריו שכל הסימנים אמת גם תשר"ת וגם תשר"ת וגם תר"ת שפיר איכא למימר דאין להאריך בשבר כשיעור תקיעה של תר"ת אף ששיעור תקיעה של תשר"ת ארוך משיעור התקיעה של תר"ת ויתבאר ענין זה כאמור עוד לקמן], אבל לדעת הרמב"ם הרי אם תשר"ת הוא הסימן האמיתי אין כלל דין תר"ת מן התורה, א"כ מה אכפת לן אם האריך בשבר כשיעור תקיעה של תר"ת, הרי אם סימן תשר"ת הוא האמת אין לשיעור תקיעה של תר"ת שם תקיעה מהתורה.

ומיהו לפי דברי הריטב"א שנביא לקמן גבי אורך השבר (ס"ג ס"ק ג.א.) יש מקום לבאר דברי התוס' גם כשיטת הרמב"ם, דהא כתב הריטב"א "היאך יהיה שבר דתנא ברא כתקיעה דתנא דידן", והיינו דלא מסתבר דקול זה הנקרא שברים בברייטא הוא נקרא תקיעה לתנא דידן, ומבואר דגם לשיטת הרמב"ם [דנקט הריטב"א כוותיה] לא מסתבר שיהיה אורך השבר כאורך התקיעה של תר"ת ע"ש.

אמנם הפוסקים נקטו בדעת התוס' והרא"ש דס"ל כרה"ג קפ"ה, וכ"כ הב"ח (אות ג') והוסיף בדעת הרא"ש עוד ראייה דס"ל כרה"ג "וכן נראה ממה שהביא הרא"ש דבריו בסתם בלי שום חולק ופסק גם כן כפירוש רש"י אלמא

קפ"ה. וצריך ליישב לפ"ז מש"כ התוס' בהמשך דבריהם ליתן קצת טעם על המנהג שלנו [דבתפילה תוקעין אמלכויות תשר"ת, אזכרונות תשר"ת ואשופרות תר"ת], דסבר כמאן דאמר בסמוך אחת מדברי תורה ושתים מדברי סופרים "וכיון שעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים לא חשו לחזור ולעשות בשעת התפילה אלא ספיקא דאורייתא" [ויתבארו עוד הדברים בסמוך (ס"ה.א.)], וכן מש"כ בתחילת דבריהם "דאתקין רבי אבהו בקסרי קשר"ק קשר"ק קשר"ק משום דמסופק בתרועה דקרא "...", וכן בהמשך דבריהם "לכאורה נראה לתקוע בתפלה כמו כן אמלכויות וזכרונות ושופרות קשר"ק קשר"ק קשר"ק אכל חד וחד כדי לצאת מספק דרבי אבהו" דמשמע לכאורה דלא ס"ל כמש"כ הפוסקים הנ"ל אלא כשיטת הרמב"ם, וצ"ע.

...", וכתב המ"ב (סקכ"ב) בשם המטה אפרים "דבשעת הדחק שאין לו אחר מותר לו בעצמו לתקוע רק שאין לו לתקוע כי אם עשרה קולות דהיינו תשר"ת תש"ת תר"ת שהם מעיקרא הדין", ומבואר דס"ל למ"ב דהעיקר לדינא כרב האי גאון, דהא אי העיקר כרמב"ם בדין היה להתיר לתקוע ל' קולות ולצאת מכל הספיקות.

אלא שהדברים צ"ע, דהא לרב האי גאון מעיקר הדין סגי בט' קולות [ג"פ תר"ת או ג"פ תש"ת או ג"פ משניהם] ושיעור של י' קולות מעיקר הדין לא מצאנו בראשונים קפ"ט, ובשונה הלכות (אות ט') כתב "ואולי צ"ל ל' קולות וצ"ע, ועי' בכף החיים (אות מ') שכתב דגם כוונת המ"ב [והמטה אפרים] ג' פעמים י' קולות", מיהו גם אי נימא דבלשון המ"ב ניתן לדחוק כן, מ"מ בלשון המטה אפרים [שהוא המקור לדברי המ"ב] לכאורה קצת יותר קשה לדחוק כן שכתב "אין לו לתקוע יותר מעשרה תשר"ת תש"ת תר"ת לצאת ידי ספק חיוב התקיעות שהם מן התורה".

ויש להוסיף דמצינו במקום נוסף בדברי המ"ב כדבריו הנ"ל, דכתב המ"ב (סי' ת"ר סק"ז) "קהל ששלחו לעיר אחרת להביא להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום ב' ור"ה

דס"ל הכי ...", וכן צידד לדייק הק"נ (סי' י' אות ל'), וע"ע בב"ח (אות ד') וכן לקמן (ס"ג ס"ק ג.א.), ומה שהעיר בזה בסוף בעניני תקיעות שופר שנכתב הקונטרס עפ"י הגר"י עדס שליט"א.

א.ג) דעת השו"ע

השו"ע (ס"ב) כתב "תרועה זו האמורה בתורה נסתפק לנו אם היא היללה שאנו קורים תרועה, או אם היא מה שאנו קורים שברים, או אם הם שניהם יחד, לפיכך כדי לצאת ידי ספק צריך לתקוע תשר"ת ג' פעמים, ותש"ת ג' פעמים, ותר"ת ג' פעמים", ומבואר דפסק כרמב"ם, וכן משמע ברמ"א בשם הב"י (ס"ו קפ"ו) ועי' במ"ב (סקכ"ו), אמנם אח"כ (ס"ג) כתב השו"ע "י"א ששיעור תקיעה כתרועה, ושיעור תרועה כשלשה יכבות דהיינו ג' כחות בעלמא כל שהוא והם נקראין טרומיטין, ולפי זה צריך ליזהר שלא יאריך בשבר כשלשה טרומיטין", ונתבאר לעיל (ס"ג ב.ג.) דלדברים אלו לדעת הפוסקים יש מקום רק לפי רה"ג קפ"ו, ושמא ס"ל לשו"ע לפסוק לב' הדעות לחומרא וצ"ע, וע"ע לקמן (ס"ג ב.ג., ה.ד.) קפ"ח.

א.ד) דעת המ"ב

השו"ע (סי' תקפ"ו ס"ה) כתב "המודר הנאה משופר, אדם אחר תוקע בו וזה יוצא יד"ח

קפו. עי' היטב בלשון הב"י דיש מקום לדון שלא פסק כרמב"ם, מ"מ כן כתב הרמ"א בדעתו, וכאמור בשו"ע סתם דבריו כרמב"ם.

קפו. ואמנם לפי הריטב"א יש מקום לבאר דבריו אלו גם לשיטת הרמב"ם וכמשנ"ת, אלא דהב"י לא הביא לדבריו, וכיון דנראה דסברת הריטב"א מחודשת היא ע"כ אם לא כתבה הב"י ש"מ דלא ס"ל לסברא זו. קפח. ושו"ר דבספר שופר תרועה (פ"א בסוף ההערות לדין ה') שהאריך להוכיח מעוד כמה מקומות בשו"ע דחשש גם לשיטות רב האי לחומרא, וכן הביא שם עוד כמה נפק"מ בין שיטת רב האי לרמב"ם וכגון חומר הפסק בדיבור וכיו"ב בין תשר"ת לתש"ת, בדברי השאגת אריה (סי' ק"ג) בענין תקיעה ברה"ש שלא לצורך כנלמד מתקנת רבי אבהו, ועוד נפק"מ.

קפט. וכן לכאורה בדין שיעשה ג"פ לסימן שאורכן של הקולות הוא הקצר מבין ב' הסימנים.

וצ"ל דהבה"ל אזיל הכא בשיטת השו"ע דס"ל דהעיקר כשיטת הרמב"ם כמשנ"ת לעיל, והדבר מוכח ממש"כ המ"ב (סק"ג) לבאר דאמאי לדעת השו"ע יתקע לסימן שיודע "דהא מדאו" בחדא סגי אלא דלא ידעינן איזהו לכן יעשה האחד שיודע שמא יכוין האמת". ומיהו עדיין צ"ע דכוין דהמ"ב גופיה ס"ל דמעיקר הדין לא בעינן לל' קולות, א"כ הו"ל למימר דלשיטתו גם יכול לברך על התקיעות, ודוחק לומר דלענין ברכה חשש הוא לדעת הרמב"ם והשו"ע, דאי לענין דאו' לצאת יד"ח לא חשש לשיטה זו [דאם היה חושש בדין היה להתיר גם במודר הנאה וגם בער"ש לתקוע ל' קולות] א"כ אמאי לענין ברכה חשש לזה [וכן כאמור יש מדייקים בדברי המ"ב לעיל שיברך כשתוקע תשר"ת תשר"ת תר"ת, וא"כ מ"ש כשתוקע רק לחלק מהסדרים באופן שיוצא לדעת רב האי מדאו']^ק, [ועי' בפמ"ג (א"א סק"ג) דכתב דאם לא יודע לג' הסדרים דוקא לפי הרמב"ם לא מצי לברך אך לפי רה"ג שפיר

היה ביום ה' וביום וא"ו וכשבא עם השופר כבר התפללו של שבת אבל היה עוד יום גדול, אם אין שם בקי לתקוע שלא קיבל עליו שבת עדיין אז יתקע מי שקיבל שבת בלא ברכה ולא יתקע רק תשר"ת תשר"ת תר"ת ולא יותר "...", וכאן הוי דוחק גדול לומר דכוונתו ג"פ י' קולות.

ועוד אמר הגר"נ קרליץ שניתן קצת ללמוד מדברי המ"ב דהתוקע י' קולות יברך על התקיעות [דמשמע קצת דרק משום שקיבל שבת לא יברך ולא משום שתוקע רק י' קולות ולא ל' קולות וכן דבמודר הנאה לא כתב שלא יברך].

ומיהו במקום אחר כתב בבה"ל (סי' תקצ"ג ס"ב ד"ה ואם) דמי שאינו יודע לעשות לכל הסדרים תשר"ת תשר"ת תשר"ת אלא רק שנים או אחד מהם, יעשה לסדרים שיודע כמבואר בשו"ע אבל אין הוא רשאי לברך עד שיוכל לתקוע לכל הסדרים בעצמו או בצירוף עם אחרים, ואי נימא דס"ל המ"ב דעיקר ההלכה כרה"ג, א"כ אמאי לא יברך גם אם יודע סדר אחד ויתקע לסדר זה ג"פ ויצא יד"ח מדאו'.

קצ. ועכ"פ זה אין להקשות דיברך משום דאיכא ס"ס, דשמא הלכה כרב האי גאון וגם את"ל הלכה כהרמב"ם שמא הוא תוקע לסדר הנכון, ומה תאמר דאם יודע סדר אחד אין הספק השני שקול, מ"מ מה תאמר ביודע שתי סדרים, וכן כבר כתב הזבחי צדק בשם האחרונים דמצרפים גם ספק שאינו שקול לס"ס [ודלא כש"ך (כללי ס"ס י"ד סי' ק"י אות ל"א)], די"ל דזה לא קשיא, דראשית מצינו הרבה ראשונים ופוסקים שכתבו כש"ך ודלא כזבחי צדק, ועוד כבר כתבו הפמ"ג ועוד אחרונים דלגבי ברכות אף בס"ס אין מברכים וכ"כ המ"ב (סי' רט"ו סק"ב), מ"מ הקושיא שכתבנו בגוף הדברים במקומה עומדת. ויש שרצו ליישב דמבואר בבה"ל (סי' ס' ס"ד ד"ה וכן להלכה) די"א דאף אי נימא דמצות צריכות כוונה הוא מדין ודאי ולא מדין ספק, מ"מ כשחוזר ועושה למצוה לא יברך, וטעמא דלענין ברכה יש לחוש לדעת רבוותא דס"ל דלא יברך עוד אף שאין שיטות אלו עיקר לדינא, וכמובן דלפ"ז תו אין מקום לדיוק הנ"ל של אחד מגדולי הפוסקים מדברי המ"ב גבי תקיעות לאחר שקיבלו שבת דהתוקע בעלמא י' קולות צריך לברך על התקיעות.

ויש דחו לכ"ז, דיש לחלק בין הנידון בדברי הבה"ל שעשה כבר המצוה בברכה וחוזר ועושה המצוה משום שעשאה בלא כוונה, לבין הנידון דידן שבא לצאת ידי המצוה עפ"י השיטות דסגי ב' קולות ודו"ק.

נוקטים שלא יברך קצא ובחוט שני (שם) ועוד פוסקים נוקטים שיכול יברך, וע"ע בזה בהליכות שלמה (תקיעות שופר ס"ב) בדבר הלכה (אות כ"ט).

ב) סדר התקיעות

מנהג קדום הוא לתקוע לאחר קריאת התורה קודם תפילת מוסף והם קרויות תקיעות דמיושב, ובזה לא מצאנו מנהגים חלוקים אלא כולם נהגו לתקוע ל' קולות, ג"פ תש"ת וג"פ תש"ת וג"פ תר"ת.

וכן נהגו לתקוע על סדר הברכות בתפילת המוסף והם קרויות תקיעות דמעומד, ונחלקו הראשונים באופן התקיעות ומצינו בזה ד' מנהגים ושורש החילוק בין השיטות הוא בביאור טעם התקנה של רבי אבהו.

כמו כן מצינו ב' שיטות היכן תוקעים התקיעות, יש התוקעים רק בחזרת הש"ץ ויש התוקעים גם בזמן תפילת הלחש.

מצי לברך ויתקע לאחד הסדרים ג"פ, ועי' בזה גם בבה"ל (סי' תקצ"ג ס"ב ד"ה או שנים) ובמ"ב (שם סק"ג) וצ"ע].

וכמובן דנפק"מ בכל זה למי שא"א לתקוע לפניו ל' קולות וכגון לחולה וכיו"ב אם יצא יד"ח מדאו' גם בפחות מזה וכן אי מצי לברך על התקיעות, ושמעתי דמקובל להורות שאם אפשר יתקעו לחולים ל' קולות ובמקום שא"א יתקעו י' קולות, [ואם לפי הזמן שיש בידו יש לו אפשרות לתקוע י' קולות לכל אחד מהחולים או ל' קולות לחלק מן החולים משמע בחוט שני (פ"ד סק"א) וכן אמר לי הגר"מ גרוס שליט"א שעדיף שיתקע י' קולות לכ"א אף שאם יתקע לפחות חולים כ"א ל' קולות יוצאים בזה ודאי יד"ח מדאו', וכן ראיתי שמביאים משם הגריש"א זצ"ל], ולענין הברכה כשתקע י' קולות, הגר"מ גרוס שליט"א ועוד פוסקים

ושמעתי עוד ליישב לכל דברי המ"ב, דס"ל לדינא כשיטת הרמב"ם, אלא דבשעת הדחק נקט המ"ב דניתן לסמוך על מש"כ התוס' ליישב המנהג שהבאנו בהערה א' דסמכו על הצד בגמ' (ל"ד א') דמדאו' סגי בג' קולות ומדרבנן בעינן עוד שש קולות, ולפ"ז לצאת כל הספיקות דאו' סגי דיתקע עשר קולות תשר"ת תש"ת תר"ת, ובשעת הדחק לא בעינן לצאת גם הספיקות דרבנן והקלו אפי' לברך כשתקע לצאת רק לספיקות דאו', וא"ש כל דברי המ"ב.

ופשוט למתבונן דכ"ז צ"ע גדול, דהא הרמב"ם והשו"ע פסקו דבעינן ט' קולות מדאו', ואי ס"ל המ"ב דבשעת הדחק ניתן להקל כהנ"ל וכ"ש אי נימא דיכול אפי' לברך הו"ל לבאר דבריו ולא לסתום, וביותר דמשמע גבי מודר הנאה שיתקעו לו גם ביום השני שהוא מדרבנן, וא"כ אמאי שרינן לתקוע לו רק לספיקות דאו' [אף שחייב ביום זה רק מדרבנן] ולא שרינן לתקוע לו [בין ביום א' ובין ביום ב'] גם השש קולות מדרבנן, דמ"ש האי מהאי [וממילא תקשי דגם ביום א' אמאי לא שרינן לתקוע לשש קולות מדרבנן], ואיכא עוד קושיות ולכן נראה לדחות תירוץ זה.

ויש רצו לומר על דרך זו באופן אחר, דהמ"ב חשש בין לשיטת רב האי ובין לשיטת הרמב"ם, ובשעת הדחק יעשה ג' הסימנים ותו לא כיון דבזה יוצא שיטת רב האי מדאו' לגמרי, וכן לשיטת הרמב"ם לפי הישוב למנהג דסמכו על השיטה דרך ג' קולות מדאו' וא"כ יד"ח בהנ"ל לכה"פ מדאו' וסגי בזה להתיר אפי' לברך [ולכאורה צ"ל לדרך זו דהעיקר כרב האי גאון דאל"כ יש להתיר במודר הנאה ל' קולות כדי לצאת יד"ח שיטת הרמב"ם לגמרי], וכמובן גם שיטה זו דחוקה מאוד וצ"ע.

קצא. ויש לדון במי שמע י' קולות ואח"כ נודמן לו לשמוע ל' קולות האם יברך כעת על התקיעות, ולכאורה נראה שלא יברך.

רבותינו חכמי התלמוד, אלא מנהג הוא שהנהיגו דורות האחרונים משום חולין ומשום אנוסין דקדמי ונפקי מבהכ"נ ולא נטרי עד צלותא דמוספי ...", ובמלחמות הק' על בעה"מ מדברי הגמ' בדף ט"ז א' דמשמע שלא כדבריו, וע"ש מה שהאריך בזה.

מצינו טעמים נוספים בראשונים בענין זה עי' בשמעתין ולעיל (ט"ז ב'), וכן מש"כ התוס' (ט"ז ב' ד"ה ותוקעים) אמאי אין בתקנה הנ"ל משום בל תוסיף.

ב.ב. ד' מנהגים באופן התקיעות על סדר הברכות

(א) המנהג לתקוע בכל אחת מהברכות סימן אחד

התוס' (ד"ה שיעור) כתבו "ועכשיו נוהגין ... ובתפלה תוקעין אמלכיות קשר"ק ואזכרונות קש"ק ואשופרות קר"ק", והביאו דר"ת תמה על המנהג "דקשר"ק של מלכיות וקש"ק דזכרונות וקר"ק דשופרות סותרין זה את זה, דאי גנח ויליל כולוהו בעי למיעבד קשר"ק, ואי גנח לחוד כולוהו בעי למיעבד קש"ק, ואי יליל כולוהו קר"ק, ועכ"פ מנהג זה מובא גם ברי"ף וכתב ע"ז שכן המנהג בכל העולם ובשתי ישיבות, ובישוב המנהג מצינו כמה דרכים.

התוס' עצמם כתבו "שיש קצת ליתן טעם על המנהג שלנו דסבר לה כמאן דאמר בסמוך [ל"ד א'] אחת מדברי תורה ושתיים מדברי סופרים, וכיון שעשו בישיבה כל הספיקות של תורה ושל סופרים [דתקעו ג"פ תשר"ת תש"ת תר"ת, ובפעם הראשונה יצאו לכל הספיקות דאו' ובב' הפעמים הנוספות יצאו גם ידי הספיקות דרבנן דהצריכו להוסיף על האחת מדאו' עוד שתיים] לא חשו

ומנהג נוסף הוא להשלים לאחר תפילת המוסף לסך של מאה תקיעות ויש המשלימים למאה ואחד תקיעות.

ונבאר תחילה למנהג לתקוע קודם תפילת המוסף [תקיעות דמיושב] ולתקיעות בזמן תפילת המוסף על סדר הברכות [תקיעות דמעומד].

ב.א. ביאור המנהג לתקוע קודם תפילת המוסף ובזמן תפילת המוסף

התקיעות בזמן תפילת המוסף נזכר במשנה (ל"ב א') דאמר ר"ע "אומר אבות וגבורות וקדושת היום, וכולל מלכויות עם קדושת היום ותקוע, וזכרונות ותוקע, שופרות ותוקע ...", והתקיעות קודם תפילת המוסף לא נשנו במשנה ולא בברייתא אלא דמצינו בגמ' (ט"ז א') דתקעו במיושב ובמעומד "למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין, כדי לערבב את השטן [שלא ישטין, כשישמע ישראל מחבבין את המצות מסתתמין דבריו - רש"י]".

ובביאור הדברים מצינו כמה דרכים בראשונים, הרמב"ן בדרשתו (ל"ד א' ד"ה אבל) כתב בכוונת הגמ' "כשהן יושבין קודם תפילת המוספין ... ואחר כך תוקעין ומריעין כשהן עומדין בתפילה על סדר ברכות ..., ופי' כדי לערבב את השטן הכי קאמר למה הנהיגו באותן תקיעות ראשונות ולא פטרו עצמן בתקיעות דעל סדר ברכות שהן חובה ואינן יכולין לפטור עצמן מהם, כדי לערבב את השטן קודם תפילה שלא ישטין על תפילתם", ע"ש מש"כ בכ"ז קודם לכן.

ובעה"מ (י' ב') כתב "ומה שנהגו לתקוע כל התקיעות כשהן יושבין ומברכין עליהן ברכת התקיעה, נ"ל כי לא היה כן בימי

ואחר כך דברי תנא ברא [תש"ת] ואחר כך דברי תנא דמתני' [תר"ת] להעלות בקודש לפתוח בקטן ולסיים בגדול וזה כפתור ופרח", וכע"ז כתב גם הריטב"א בחידושו (ל"ד א' ד"ה ונשאל), והוסיף (סוד"ה ולא נהירא) דגם לדברי הרי"ף שכתב "כי מפני טורח הצבור אנו מקילין בדבר" אתי שפיר דוקא לדברי רב האי גאון "שסובר שמן הדין יוצא בכל אחת מהן כמ"ש לעיל, אבל לאידך סברא לא אתי שפיר, שמפני טורח הצבור אין לנו לעשות התקיעות שלא כראוי ושלא נחוש לספיקות".

אמנם אח"כ כתב הריטב"א לבאר המנהג לדעת הסוברים דתקנת רבי אבהו כפי שביארה הרמב"ם דלדעתו כן הוא העיקר וכמשנ"ת לעיל והוא באופ"א מהתוס' והרי"ף "והנכון בזה דמדינא הרי יצאנו ידי חובת מצות שופר בתקיעות דמיושב, ואין תקיעות שעל סדר ברכות באות לחובת מצות שופר אלא לחובת תפלה בצבור להעלות תפלה בתרועה ... באיזה סימן מג' סימנים סגי לך, ושוב אין חוששין לספיקות ולא להפסקות, וגם אם טעה בשברים או בתרועה אינו חוזר", וכ"כ הרמב"ן במלחמותקצב, ועי' גם בריטב"א בדף ט"ז ב' וכן בר"ח (ל"ד א'), וכמובן דכל המקום לתירוצים לדעת הרמב"ם הוא רק לסוברים דתקיעת דמיושב עיקר אך לסוברים דתקיעות דמעומד עיקר אין מקום לתירוץ זה אלא יש לתרוץ על דרך שיטת רב האי שהבאנו לעיל או כמנהגים שנביא לקמן.

לחזור ולעשות בשעת תפלה אלא ספיקא דאורייתא", ומבואר דגם ר"ת וגם התירוץ בתוס' סברו על דרך שיטת הרמב"ם דתקנת ר' אבהו דעבדינן לשלוש הסימנים משום ספק היאך היא התרועה מהתורה.

והרי"ף (י' ב', הובא ברמב"ן בדרשותיו (ל"ד א' ד"ה וכתב)) כתב לבאר המנהג "ובדין הוא שיהו תוקעין אותן על סדר הברכות כסדר שתקעו בהן יושבין אלא ... הרי יצאו ידי חובתן באותן שתקעו כשהן יושבין ודי להם לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת על סדר הברכות פעם אחת שלא להטריח את הצבור", וכתב ע"ז הר"ן והביאו הב"י (סי' תקצ"ב ס"א - ב') "דאכתי לא נהירא ונהיינו אם נבאר הרי"ף כשיטת הרמב"ם] ולדברי רבינו האי גאון לא קשיא מידי, דהא יום תרועה (במדבר כט א) אמר רחמנא הילכך בין גנח בין יליל יצא דכולהו תקיעות דאורייתא ניהו והילכך להקל על הצבור ולתקוע בתקיעות דכולהו מקומות שפיר דמי", וכע"ז כתב הב"י (סי' תקצ"ז ס"ב) בשם הריטב"א בתשובה (סי' כ"ט) בתוספת דברים "ומזה הטעם [שכתב רב האי גאון] בתקיעות של סדר התפלה אין עושין בכל ברכה אלא אחד מהסימנים, ואילו היתה תקנת רבי אבהו מפני הספק היה לנו לעשות בכל אחת מהן שלשה סימנים [תשר"ת תש"ת תר"ת] שאם לא כן אין בשלשתן אלא אחד שיהיה אמת, אבל לפי זה שלשתן אמת ואדם יוצא בכל אחת מהם, ולפיכך כדי שלא להטריח על הציבור די לנו באחת מהם, וגם כדי שיתברר מתוך כך שכולם אמת, ואנו עושים תחלה דברי רבי אבהו [תשר"ת]

קצב. והוסיף "וזה טעם יפה מרפא לעצם ומתוק לפה, ואם באת לדון אחריו, כבר נהגו [כן]".

(ב) שיטת הערוך לתקוע ג' סימנים בכל ברכה

(ד) שיטת השו"ע לתקוע ג"פ סימן אחד בכל ברכה

התוס' כתבו עוד "לכאורה נראה לתקוע בתפלה כמו כן אמלכיות זכרונות ושופרות קשר"ק קשר"ק קר"ק אכל חד וחד כדי לצאת מספק דרבי אבהו, ובערוך פי' שהיו עושין כן", ומנהג זה א"ש לסוברים כשיטת הרמב"ם דרבי אבהו תיקן לתקוע לג' סימנים מספק, וכן אפי' אי נימא דתקיעות דמעומד הוי עיקר וכמשנ"ת.

(ג) שיטת ר"ת לתקוע תשר"ת בכל ברכה

התוס' כתבו בשם ר"ת "לתקוע גם אזכרונות ואשופרות קשר"ק כמו במלכיות, דהשתא נפיק מכל ספיקי וליכא אלא הפסק, ובהכי סגי שלא לשנות המנהג ביותר, דהא אמרינן שמע תשע תקיעות בט' שעות ביום יצא", וכתב הריטב"א (ד"ה ונשאל) דר"ת לשיטתו אזיל דס"ל דר' אבהו תיקן התקנה משום דהיה ספק גמור בצורת התרועה, והאריך לבאר לשיטת ר"ת מדוע לא חיישינן הכא להפסק וסגי בג"פ תשר"ת לצאת מכל הספיקות, אך לבסוף דחה דבריו וס"ל דחשיב הפסק בתקיעות באופן זה ולכן אינו יוצא ידי חובת של כל הספיקות אלא בשלשים קולות קצי, וע"ש מה שהוסיף בזה וכן מש"כ לעיל (ט"ז ב' ד"ה ור"ת) [ולכן נקט הריטב"א לעיקר כמנהג המובא ברי"ף והביאור בזה כמשנ"ת לעיל (ס"ק ה.א), וכ"כ הרמב"ן (ל"ד א' סוד"ה וממה)].

השו"ע (סי' תקצ"ב ס"א) כתב מתחילה למנהג הראשון שהבאנו לעיל [דתוקע בכל אחת מהברכות סימן אחד] וכתב ע"ז "ועכשיו נוהגים לתקוע למלכיות תשר"ת שלשה פעמים, ולזכרונות תשר"ת שלשה פעמים, ולשופרות תשר"ת שלשה פעמים", וביאר הגר"א לשיטה זו דס"ל כר' יואל שהביא הרא"ש (סי' י', מובא בבהגר"א סי' תקצ"ב סקכ"ז) במעשה דמגנצא דס"ל "דכל שהפסיק בקול אחר [אפי' בתשר"ת האחרון] הפסיד הכל [לכל הסימן גם הב' תשר"ת הראשונים דהכל חשוב כאחד] כמ"ש בס"י תקצ"ב (ס"ח) א"א לעשות כן [תשר"ת תשר"ת במלכיות וכן בזכרונות ושופרות] דא"כ היתה קשר"ק קר"ק בין קשר"ק ראשון [דמלכיות] לשני [דזכרונות] וקי"ל שצריך לשומעין על הסדר וכמש"ל סי' תקפ"ח ס"ב [ואי כדלעיל התשר"ת והתשר"ת הם הפסק בין ב' התשר"ת], וזהו טעם של הראשונים שלא תקעו אלא סדר א' ולא ג' קשר"ק [ודלא כר"ת] שלא יהא הפסק ותוס' הנ"ל סוברים כמ"ש הרמב"ן ובש"ע ס"ס תק"ץ דלא הפסיד", והיינו ביאר הדמשק אליעזר דמוטב לעשות במלכיות תשר"ת ג"פ ובזכרונות תשר"ת ג"פ ובשופרות תשר"ת ג"פ דבזה עכ"פ יוצא בודאי הט' תקיעות דמצוה מה"ת בלי הפסק רק דלא יהיה על סדר הברכות וזה בדיעבד אין מעכב.

קצג. ועוד יש להקשות על ר"ת אמאי במיזב לא סגי לן בג"פ תשר"ת, דמה תועלת יש לנו בתשר"ת ובתשר"ת והרי יצא יד"ח בתשר"ת, ואין לומר דרצו לצאת גם את ר"י בסוכה נ"ג ב', דהא כיון דלא תקעו לתשר"ת והתשר"ת בנשימה אחת לא מהני לר"י וא"כ התקנה צ"ע, ועמד בזה הגרשי"א בהערות למסכת ר"ה ע"ש מש"כ ליישב.

כמו שלשים בישיבה, והני דמחמרי ועבדי שלשים כדיתבי, ושלשים בלחש, ושלשים על סדר ברכות, אילין אינון תשעים, וכשגומרים התפלה קל תקועיא דיחידאי מתבעי למהוי עשרה, תשר"ת תש"ת תר"ת, הרי בין כולם מאה, כנגד מאה פעיות דפעתא אימיה דסיסרא", והובאו דבריו בראשונים ולקמן נדון בדבריו דבעינן מאה קולות, ועכ"פ פשטות דבריו דתוקעים גם שלושים תקיעות בזמן תפילת הלחש, אמנם באבני נזר (סי' תמ"ה סק"ג) כתב "ובאמת אין זכר לזה בראשונים לתקוע בלחש על סדר הברכות, ואף רב פפא בר שמואל שהיה רוצה לתקוע על סדר הברכות ביחיד, מ"מ בציבור אי אפשר לתקוע בלחש כי גורם הפסק בתפלה וביותר מהירות בתפלה [וכמו שאין כהנים נושאים כפיהם בתפלה שבלחש]".

ולדברי הערוך כתב לבאר "מבואר שאפילו המחמירים לא הוי תוקעין בלחש על הסדר, רק דהוה סבירא להו כשיטת רש"י (ל"ג ב') דיחיד שאינו תוקע על הסדר תוקע אחר התפלה תשע תקיעות ועל כן גם בלחש יען אין תוקעין על הסדר היו תוקעין אחר תפלתם ל' קולות, וזה מבואר היטב בדבריו שכתב ל' בלחש ול' על הסדר, מבואר דהני דבלחש אינם על הסדר רק אחר כך, כן נראה ל"י, והוסיף (סק"ה) "ולדידן קי"ל דלא כרש"י אלא דיחיד תוקע תחילה ואחר כך מתפלל, ואם כן אין מקום לתקיעות שבלחש כלל", ובאחרונים דנו בדברים וחלקם דחו דקדקו.

ועכ"פ האר"י הקדוש (שער הכוונות פורש ט' לרה"ש, דף צ"ט) כתב שמלבד שלושים קולות של תקיעות דמיושב, צריך לתקוע שלושים

והגר"ש"א בהערות לרה"ש ביאר לשיטה זו דס"ל כרב האי גאון [ודלא כדמשק אליעזר דנראה דביאר לדבריו כרמב"ם] וכן ס"ל דאם תקע לאחד מג' הסימנים ג"פ בברכה אחת ולא חילקן בין ג' הברכות יצא בדיעבד ע"ש, ועי' מש"כ לעיל (סק"ג) וצ"ע.

וע"ע בספר הפרדס (לרש"י מהד' עהרענרייך, עמ' רכ"ב) וסמ"ק (מצוה צ"א) ושו"ת זבחי צדק החדשות (סי' ק"כ) שיטות נוספות בזה והאריך במנהגים אלו בספר שרשי מנהג אשכנז, וכן בחזו"א (פסחים סי' קפ"ב דף קט"ז א') שהק' שדברי התוס' שם ובשמעתין סתרי בענין דידן אהדדי.

(ה) המנהג לדעת הרמ"א ודעת המ"ב

הרמ"א (שם) כתב "וי"א שתוקעים תשר"ת למלכיות פעם אחת, וכן לזכרונות, וכן לשופרות (טור בשם ר"ת ומנהגים), וכן המנהג במדינות אלו ...", וכתב ע"ז המ"ב (סק"ד) "ובשל"ה כתב הדרך המוכרח לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת למלכיות וכן לזכרונות וכן לשופרות ... ומ"מ במקום שנוהגין כמנהגנו אין לשנות [פמ"ג], וכיום עמא דבר כשל"ה.

ב.ג) ב' מנהגים אם תוקעים גם כשמתפללין בלחש

הערוך (ערך ערב) כתב "איתא בירושלמי, כתיב 'בלע המות לנצח', וכתוב 'והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול', כי שמע שטן קל שופר זימנא חדא, בהיל ולא בהיל, וכד תניין ליה אמר ודאי דההוא שופר דיתקע בשופר גדול' מטא זימניה למתבלע, ומרתיע ומתבלבל, ולית ליה פנאי למעבד קטגוריא, ומכאן אנו למדים דבעינן שלשים בעמידה

ג. בענין צורת הקול והשיעור של תרועה ושברים

א) צורת התרועה והשבר

א.א) שיטות הראשונים

מתני' (ל"ג ב') "שיעור תרועה כשלש יבבות", ומקשינן בגמ' "והתניא שיעור תרועה כשלשה שברים", וביאר רש"י דשברים ארוכים מיבבות, ותירץ אב"י "דכתיב (במדבר כט א) יום תרועה יהיה לכם ומתרגמינן יום יבבא יהא לכוך, וכתיב באימיה דסיסרא (שופטים ה כח) בעד החלון נשקפה ותיבב אם סיסרא, מר סבר גנוחי גנח ומר סבר ילולי יליל", ונחלקו הראשונים בביאור החילוק בין שברים שהם גנוחי גנח ובין תרועה שהיא ילולי יליל.

שיטה א' החילוק באורך הקול

רש"י כתב דגנוחי גנח "כאדם הגונח מלבו, כדרך החולים שמאריכין בגניחותיהן", וגבי ילולי יליל ביאר רש"י "כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה", ופשטות כוונת רש"י דהחילוק בין שבר לתרועה הוא רק באורך הקול, דקול השבר ארוך מקול התרועה, אבל באופן הקול אין חילוק, וצ"ל דבין שבר ובין תרועה הם קולות ישרים ופשוטים קצרים.

ובאמת עי' בספר הפרדס לרש"י (הל רה"ש עמ' רכ"א) שכתב "ושמענו לשון תרועה מאימיה דיסרא דכתיב ותיבב אם סיסרא, ודבר ידוע הוא שכל המתאבל על מתו גונח ואחר כך מיילל, ומריע תרועה

קולות בתפלת מוסף בלחש ושלושים קולות בחזרת השליח צבור ועשרה קולות בקדיש תתקבל ובסה"כ מאה קולות.

ובשו"ע (סי' תקצ"ב ס"א) כתב דתוקעין בחזרת הש"ץ ולא כשמתפללין בלחש, והמ"ב (סק"א) כתב משם המג"א ועוד אחרונים "יש מקומות שנוהגין לתקוע כשמתפללין בלחש [וכגון חלק מקהילות החסידי והספרדים], אבל אין לנהוג כן לכתחלה שלא לבלבל המתפללים ומשלימין אותו לאחר התפלה", וכ"כ החזו"א (סי' קל"ז סק"ג) "אנו נוהגין שלא לתקוע בתפילת לחש דקשה לכיון שיהא כולן שוין, וגם אין ידוע אם סיימו כולן".

ב.ד) המנהג להשלים עד מאה קולות

[וי"א מאה ואחד קולות] נתבאר לעיל דהערוך כתב דמשלימים למאה תקיעות כנגד מאה פעיות דפעתא אימיה דסיסרא, וכן כתב האר"י הקדוש, ומבואר בדבריו דמקום השלמת המאה תקיעות מלבד התשעים שתקעו קודם תפילת המוסף ובשעת התפילה הוא בקדיש תתקבל, והמ"ב (סי' תקצ"ב סק"ד) כתב משם השל"ה דמשלימים למאה תקיעות אחר אנעים זמירות ויש בזה מנהגים נוספים, והאריך בה בספר שרשי מנהגי אשכנז.

ועי' לעיל בקיצור הלכות תקיעת שופר (ס"ק ט.ד) דלדעת השו"ע לאחר המאה קולות מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה ונמצא דתוקעים בסה"כ מאה ואחת קולות, והמ"ב כתב שאין אנו נוהגים כן אלא דבתקיעה האחרונה המשלימה למאה קולות מאריכים יותר משאר התקיעות, ע"ש בטעמא דמילתא.

השנה מתשובת רבינו שרירא ורבינו האי גאון שכל דבריהם דברי קבלה ... בירושלמי איזו היא תרועה ... חד אמר כהדין טרימטא פי' קול המתרעש", והיינו מה שמכונה בזמננו תרועה "תימנית", וסיוע לזה מצינו גם בסידור רב סעדיה גאון (עמ' רי"ז) שכתב שהתרועה היא קול רועדקצי, וכידוע יש עדויות שכן תקעו בבית מדרשו של החת"ס בפרשבורגקצי, וכ"ז גבי תרועה, אך גבי שברים אין מבואר אם נהגו בקול פשוט או שבור כבסמוך, ושמעתי שיש בזה כמה מנהגים בקרב הנוהגים בתרועה זו, די ש הנוהגים בשברים פשוטים, ויש הנוהגין בשבר שבור שהקול עולה בסופו ומחברים לג' שברים כאחד.

שיטה ג' - שברים הוי קול שבור

הרמב"ן בדרשותיו (ד"ה ורבים מן המפרשים) כתב דתרועה הוי קול "מרועע", ולכאורה כוונתו על דרך התרועה "התימנית", ומיהו יש לדחות דנקט לשון הקרא מישעיהו דהביא אח"כ (ד"ה וכבר פירשנו) גבי תרועה "רעה התרועעה הארץ", ובאמת בריטב"א (סוד"ה ואסיקנא) מבואר דלמד בדעת הרמב"ן דהתרועה הוי קולות קצרים רצופים, וגבי שברים הרמב"ן קודם לכן (ד"ה וכתב רבינו שמשון) הביא דהר"ש בתוס' ביאר על דרך ביאור רש"י והריטב"א דהחילוק בין שבר

רצופה ושבורה לשלשה שברים, ותרועה רצופה ...", ומשמע שהשברים רצופים כמו התרועה.

וגם בריטב"א מבואר דהחילוק הוא באורך הקול דכתב (ד"ה אלא שהרמב"ם) "ואין לומר שאין הפרש בין תקיעה לשבר באריכות הקול אלא בשינויו [כדעת הרמב"ן שנביא בסמוך], שזה אינו, שהתקיעה קול פשוט בלא שבירה וכן השבר בעצמו אינו נעשה לשברים שא"כ חזר [להיות] יבבות, ועל כרחנו שבר ותקיעה קול פשוט ואין בהם כדי שינוי בנגון ואין שינוי בהם אלא באריכות הקול".

וכן נראה דס"ל התוס' ועוד ראשונים דכתבו בדעת רש"י שלא יאריך בשבר כג' טרומיטין כמשי"ת לקמן (ס"ק גא), וכן משמע בסידור רבי סעדיה גאון וסידור רב עמרם וכן בכלבו בשם הרי"ף גיאות והביאו הב"י (סס"ה).

שיטה ב' תרועה הוי ניגון אחר כקול המתרעש

במגדל עוז (פ"ג משופר ה"ד) כתב "כשזכיתי לבוא בארץ הקדושה מצאתי תרועתם כקבלת אבותם כקול המתרעש ואין טוט בהם כלל, ושאלתי לכמה גדולים ולא פירשו לי דבר עד ככסף בקשתיה וכמטמונים חפשתיה ומצאתי לר"י בן גיאת ז"ל שפירשה בהלכות ראש

קצה. ויש המסייעים לזה מלשון הזוהר (בראשית כ"ד ע"ב, רע"מ כי תצא רפ"ג ע"א) שמכנה את התרועה יללה, ודבריהם צ"ע, דהא זהו גם לשון הגמ' (ל"ג ב') לתרועה וביאר רש"י "כאדם הבוכה ומקונן קולות קצרים סמוכין זה לזה", ומה ראו זוהר דהוי קול המתרעש.

קצו. במועדים וזמנים כתב שנראה שקיבל כן מרבתי רבי נתן אדלר ובעל ההפלאה שכל מנהגיו היו על פיהם, אך בספר שרשי מנהג אשכנז (עמ' 330 הערה 34) כתב דלא צריך לכ"ז כיון דבקהילות אשכנז נהגו לתקוע כן וכידוע חת"ס יליד פפד"מ שבאשכנז [פרנקפורט דמיין שבגרמניה] וממחזיקי מורשתה, וקצת צ"ע דלא מצינו בין יוצאי הונגריה הנוהגים בזה כחת"ס ומריעים תרועה "תימנית".

פירשו) כתב לבאר הר"ח באופ"א "ולא הפסק גמור שיששה אלא שיהו שני קולות שיפסק הקול בשבר ניגון".

סיכום השיטות

נמצינו למדים דגבי תרועה מצינו ב' שיטות, שיטת רש"י ורוב הראשונים דהוי קולות קצרים פשוטים הסמוכין זה לזה [טו - טו], ויש המריעים בקול המתרעש, ומצינו בזה ב' שיטות, יש שעושין "טו - טו - טו" כקול רועד ומכונה היום תרועה "תימנית", ויש שעושין "לו - לו - לו" מתרעש ומכונה תרועה "חלבית" [על שם העיר חלב שבסוריה].

וגבי שברים מצינו ג' שיטות, שיטת רש"י ודעימיה דהוי קול פשוט ארוך יותר מהקול של תרועה, שיטת בעל העיטור דהוי הקול כמו בתרועה אלא דההפסק בין הקולות גדול יותר מההפסק בין הקולות שבתרועה, ושיטת הרמב"ן דהוי קול שבור [ולפום ריהטא משמע בריטב"א (ס) דאם יעשה שברים כרמב"ן לא יצא לשיטתו יד"ח, דבעינן קול פשוט ובכה"ג הוי כתרועה, וכן נראה שלמד הגריש"א בהערות למסכת רה"ש דכתב דמי שנוהג לתקוע בשברים בקול שבור יתקע לאחר התפילה כשיטת הריטב"א קצ', ומאידך במקראי קודש (סי' ד' עמ' נ') נקט מנפשיה

לתרועה ותקיעה הוא באורך בלבד, אבל הרמב"ן חלק ע"ז וס"ל "כפי הנראה מדקדוק הלשון אין הפרש שבין השברים לתקיעה בין ארוך לקצר אלא שזה קול פשוט סופו כתחילתו כאיש מרים קולו לשורר ולרנן וזהו קול שבור כעין המילל", וכע"ז כתב גם אח"כ (ד"ה וכבר פירשו) "שההפרש וההבדלה ביניהם [בין תקיעה לשברים] בדמיון הקול הוא לא בגדלם וקטנם", וכן, ונמצא דהתרועה הוי קולות קצרים והשבר קולו שבור.

שיטה ד' - החילוק בין שברים לתרועה בשיעור ההפסק בין הקולות

הטור (ס"ג) כתב דבעל העיטור ביאר באופן אחר מרש"י ג' שברים ג' קולות קטנים מופסקים, וג' יבבות כשיעור ג' שברים אלא שאין הפסק ביניהם, ולא פליגי בשעורי אלא שזה עושה שברים קטנים בהפסק כגון גונח וזה עושה בלא הפסק והוא ליל והכל שוה", והוסיף שכ"כ הרמב"ם, וביאר הב"י בביאורו השני וכתב שזה העיקר שלשיטה זו אין חילוק בין הקול של תרועה לשברים אלא בהפסק שבין הקולות, דבתרועה ההפסק קטן ובשברים יותר גדול, ובפשטות זו כוונת הר"ח שכתב "פירוש יבבות זו אחר זו, שברים בנחותא והפסק בינתיים", ומיהו הרמב"ן בדרשתו (סד"ה וכבר

קצו. בהלכות חג בחג (פ"ב הערה 65) כתב משם הגר"ח קנייבסקי שאצל החזו"א לא חזרו ותקעו אחרי התפילה שברים פשוטים, וידוע שגם מרן הרב ש"ך זצ"ל לא נהג לשמוע שברים כשיטת הריטב"א מלבד השברים שעשו בשיבה בקול שבור [או - טו] וכן אמר לתלמידיו לנהוג, אמנם יתכן שהוא משום דס"ל שכל שעשה כמנהג אבותיו אין הוא צריך לשמוע לכל סוגי השברים וכמו שמי שנהג כמובא ברמ"א לעשות לתשר"ת בב' נשימות כמנהג ר"ת לא נהג לשמוע לתשר"ת גם בנשימה אחת אע"ג שזוהי השיטה העיקרית לדינא וכמשי"ת לקמן, ועכ"פ מפורסם דלמי שמהג אבותיו היה לשמוע שברים "חסידים" אמר הגרא"מ ש"ך זצ"ל שילך גם לשמוע התקיעות במקום שנוהגים לתקוע בשברים כאלו, אמנם שמעתי גם גירסא אחרת לסיפור זה.

[וכגון הנוהגים עפ"י מנהגי החת"ס או בביהכ"נ במעיני הישועה וכיו"ב הנוהגים עפ"י מנהגי גרמניה] שתוקעים בקול רועד בלי "טו" בכללקצט, ועי' בהערה עוד ב' נפק"מ בין המנהגים.

ובענין השברים נחלקו המנהגים, יש הנוהגין לעשות ג' קולות קצרים ופשוטים כשיטת רוב הראשונים, ויש הנוהגים לעשות השבר עם שינוי בניגון ומצינו בזה כמה מנהגים, בחלק מקהילות ליטא ורוסיה המנהג היה לעשות "טו - או - טו"א, וי"א

דיד"ח בשברים כרמב"ן גם לשיטת הריטב"א, וכ"כ בחוט שני (פ"ד ס"א סק"ב ד"ה ומה שלא חש"ו) [וביאר לפ"ז אמאי לא חששו בליטא במקומות שעשו השבר בקול שבור לשיטת הריטב"א], ויש לדון בדעת הרמב"ן אם כשעשה שברים בקול פשוט יצא בדיעבד או לא קצח.

א.ב) המנהג בזמנינו

בענין תרועה המנהג ברוב המקומות הוא להריע בקולות קצרים פשוטים הסמוכין זה לזה "טו - טו", ויש מהתימנים ועוד קהילות

ועי' בהליכות שלמה (תקיעות שופר הערה 51) שרצו בבית כנסת שבו התפלל הגרשז"א זצ"ל להוסיף ולתקוע אחר התפילה סוגי תקיעות שונים, ואמר הגרשז"א בתמיהה, הרי כבר יצאנו יד"ח, וכתב הרמ"א (סי' תקצ"ו ס"א) דלאחר שיצאו שוב אי לתקוע עוד בחנם משום איסור שבות ביו"ט, ופנה לצאת, אבל כשהתחילו כבר לתקוע המתין והאזין לתקיעות אלו, ע"ש עוד בזה. ובחוט שני (פ"ד ס"א סק"ב ד"ה ועכ"פ) כתב "אין לפקפק ולשנות מצורת קול השברים שקבלנו מרבותינו ושכך נהגו דור אחר דור בפני ועל פי גדולי הדורות, אא"כ רוצים להחמיר ולהוסיף אחר התפילה עוד שברים וכדעת הריטב"א, הרשות בידם, ואין בידם איסור לתקוע ביו"ט, כל עוד שעושה כן כדי שיצא הספק מליבו". קצח. בשו"ע ובפוסקים אין מבואר להדיא לצורת השברים, ויש רצו ללמוד מזה דש"מ דדיעבד כל מה שעשה כשר ולכן סתמו בזה הפוסקים, אך נראה דאין זה דקדוק מוכרח. קצט. והאריך בענין מנהג זה בספר שרשי מנהג אשכנז. [וכבר כתבנו דבתרועה ה"תימנית" עושים "טו - טו - טו" מתרעש, ויש מקצת מיוצאי סוריה [מהעיר חלב] ובבליים יוצאי עירק שגם כן מריעים בקול רועד, אלא דהם נוהגים לעשות "לו - לו - לו"].

ובהליכות חג בחג (פ"ב הערה 66) כתב משם הגריש"א זצ"ל שנכון לבני אשכנז שנוהגים בתרועה בקולות קצרים פשוטים גם לשמוע תרועה תימנית לאחר התפילה לכה"פ ביום הראשון ע"ש בטעמו. אמנם נראה שמנהג הרבה מקומות שלא מהדרים לשמוע תרועה זו, דלא מיבעי דמי שלא נהג לשמוע שברים פשוטים מלבד השברים בקול שבור [כמו שהבאנו בהערה לעיל] שלא נהג להדר לשמוע גם תרועה תימנית, אלא אף בין אלו שנהגו להדר לשמוע שברים אלו מ"מ הרבה שלא נהגו להדר לשמוע גם תרועה זו. ר. יש עוד נפק"מ בין ב' התרועות מלבד צורת התרועה והוא דהעושה תרועה "תימנית" צריך ליהדר שבתקיעה לא יהיה הקול רועד כך שיהיה קרוב לקול של תרועה, ומיהו יש לדון שבכה"ג אין לזה שם תקיעה לכו"ע אף למי שאינו עושה תרועה "תימנית".

ועוד נפק"מ דבריטב"א (ד"ה ואסיקנא בגמ') כתב לדעת ירושלמי צריך לשמוע לתרועה ושברים מתחילה ועד סוף ולכן "שאע"פ ששמע ממנה ג' יבבות או ג' שברים לא יצא עד שישמענה כולה מראש ועד סוף", אבל הבבלי מסתבר דלית ליה הכי "מדלא אמר הכי אלא בתקיעה שהיא כל הקול אחד, אבל בתרועה שהיא מקולות קצרים הרי יש תחלה וסוף באמצעיתם, ואם שמע מהם כשיעור יצא, וכן דעת רבינו הגדול הרמב"ן ז"ל", וכ"ז גבי התרועה בקולות מופסקים, אבל בתרועה "תימנית" בעינן לשמוע מתחילה ועד סוף כי הוי כקול אחד. רא. במקרא קודש כתב שטעם המנהג משום שצריך לעשות השבר באורך ג' כוחות, וכיון שקשה לצמצם בזה נהגו לתקוע "טו - או - טו".

גם יללה כמבואר ברש"י (ד"ה ילולי), וצינו הראשונים שכן שיטת הר"ח, ובתוס' הרא"ש סייע לשיטה זו מהירושלמי דקאמר התם "אי זו היא הרעה תלת דקיקין".

והתוס' (ד"ה שיעור) כתבו בשם ריב"א וריב"ם "דיבבא היא שלש כחות של כל שהוא, נמצאת תרועה תשע כוחות", וביאר ערוה"ש (אות ח') "טעמם נ"ל דבכח אחד כל שהוא לא נשמע קול יבבה כלל אם לא בהצטרף ג' טרומיטין דאז הוי כקול יללה, ולכן ג' יבבות הם ט' טרומיטין", וכתב הסמ"ג (עשין מ"ב, קי"ח ע"ד) שנראין דבריהם וכן נקטו עוד ראשונים, וביאר הק"נ (אות ע') לדברי הירושלמי לשיטה זו "ריב"א גורס תלת רקיקין [ולא דקיקין] ר"ל קולות רחבים כרקיקין והיינו שכל יבבה יהא כג' כחות", וציין לעי' במגדל עוז (פ"ג משופר ה"ד) שגם כתב כן [ועי' גם בב"ח (אות ו')] וכן במה שהאריך בשיטת הרמב"ם בכ"ז, וגבי המריעים בתרועה תימנית [או חלבית] ג"כ המנהג להריע בשיעור של ט' כוחות.

שכן נהגו בבית מדרשו של הגר"א^י, ומשם הגר"ח מבריסק מובא שלא לעשות "טו - או - טו" ובספר עמק ברכה כתב מנפשיה טעם בזה^י, ובאמת בהרבה ישיבות ליטאיות ובבתי כנסיות בבני ברק ובעוד מקומות נוהגים לעשות "או - טו" בלבד^י, ויש הנוהגים לעשות "טו - או" [בעיקר בקהילות חסידיות]^י, ויש מבין הנוהגים בתרועה תימנית לעשות לשברים קול שעולה בסופו ומחברים לג' שברים יחד [וכגון בביהכ"נ במעיני הישועה וכיו"ב הנוהגים עפ"י מנהגי יוצאי גרמניה^י], ועי' בהערה נפק"מ לענין התקיעה בין המנהגים^י.

ב) אורך התרועה

ב.א) שיטות הראשונים

מבואר במשנה "שיעור תרועה כשלשה יבבות", ונחלקו הראשונים כמה קולות יש ביבבה אחת וממילא מהו שיעור התרועה, רש"י במשנה כתב "שלש יבבות - שלש קולות בעלמא כל שהוא", היינו דיבבה הוי קול אחד, וג' קולות כאלו הוי תרועה ומקרי

ר.ב. במו"ז (אות ה') כתב לבאר מנהג זה ע"ש, ולבסוף כתב שסיוע למנהג זה יש מן הרמב"ן דס"ל דאין קול השבר ישר ופשוט אלא שבור, וכמובן שמדברי הרמב"ן אין הכרח כלל דכוונתו ל"טו - או - טו" [או ל"או - טו" - או ל"טו - או"] אלא אדרבה פשוט לשונו משמע דלא עשו כך לשברים, מ"מ למסורת זו יש קצת סמך ברמב"ן דלא בעינן קול ישר דוקא.

ר.ג. ועי' בזה גם במועדים וזמנים, ועכ"פ העמק ברכה עצמו נקט מנפשיה לתקוע "טו - או". רד. ושמעתי שהגר"ה זקס אמר שכן תקעו לפני הח"ח, והלכות חג בחג (פ"ב הערה 65) כתב משם הגריש"א זצ"ל שכן נהג המהרי"ל דיסקין, וכן נהגו הגר"ח מבריסק והחזו"א.

ר.ה. ולכל המנהגים שעושים בקול שבור, לא שמענו שהקפידו בהטעמת השבר, ויש הטעומו ההתחלה [מלעיל] ויש לסוף [מלרע], וע"ע בכ"ז במקראי קודש (ימים נוראים סי' י"ז), משנת יעקב (פ"ג משופר ה"ג), שיעורי הגרמ"ד (ערכין י' ב' הערה ט"ו), בית אב לגר"א שלינגר (סי' י"ח), דינים והנהגות (פ"כ ס"ג).

ר.ו. והאריך בענין מנהג זה בספר שרשי מנהג אשכנז. ר.ז. לעושים שברים עם שינוי הקול יש להזהר שבתקיעה לא יהיה בהתחלה או באמצע או בסוף שינוי קול באופן שידמה לשבר, והמנהג בזה בהרבה מקומות שבעליה או ירידה מתונה של הקול אין מחזירים אבל בשינוי קול בולט מחזירים ותוקעים שנית. ועי' מה שהוספנו בזה בקיצור ההלכות ס"ג.

ב.ב) דברי הפוסקים

השו"ע (ס"ג) כתב לב' השיטות "א ... דשיעור תרועה כשלשה יבבות דהיינו ג' כוחות בעלמא כל שהוא [רש"י] ... וי"א שהם ט' טרומיטין [ריב"א וריב"ם], וכתב המ"ב (סק"ב) "וכתבו האחרונים דנכון לעשות כן [כדעה ב'] לכתחלה ובדיעבד די בג' כחות כדעה א'".

ג) אורך השבר

ג.א) שיטת רש"י

רש"י כאמור ס"ל דיבבה שבתרועה הוי קול אחד וסה"כ התרועה ג' כוחות, ומבואר בגמ' לדעת רש"י דשברים ארוכים מתרועה, אך לא נתבאר מה אורך השבר הקטן ביותר וכן מה האורך הגדול ביותר שכשר.

ובביאור אורך השבר הקטן ביותר כתב המטה אפרים באלף למטה (סק"א) וכן ביד אפרים (על המג"א סק"ב) והביאו השעה"צ (אות ח') דשיעורו שתי כוחות כל שהוא כיון דאפקתיה מכח אחד, וכן משמע בריטב"א (ד"ה אלא דהרמב"ם) שכתב "והשבר קטן ממנו ואין בו אלא שיעור תנועת ב' אותיות דהיינו ב' יבבות [ולמדנו מדבריו דכח אחד דהיינו בשיעור אמירת אות אחת]".

ובענין עד כמה אפשר להאריך את השבר מצינו ב' שיטות וכבר הזכרנו מקצת הדברים לעיל וכעת נשלים הדברים.

התוס' (ד"ה שיעור) כתבו דלשיטת רש"י "וצריך לזהר בשברים שלא יהא מאריך על כל אחד בפני עצמו כ-ג' יבבות של שלשה קולות כל שהוא, דאם כן נעשה תקיעה ולא שברים דהא שיעור תקיעה כתרועה [כמשי"ת לקמן] ושיעור תרועה כג' יבבות [דהם לרש"י ג' כוחות בעלמא]", ונמצא דאורך השבר לרש"י הוא ב' כוחות ואין להאריכו כג' כוחות, [ודייקו הרבה אחרונים דלתוס' קול השבר הוא פשוט כתקיעה אלא דקצר ממנה, דאי נימא כרמב"ן דקולו שבור, גם אם יאריך בשבר לא חשיב כתקיעה, ובאמת כרמב"ן (ד"ה וכתב רבינו שמשון) משמע דלמד כן בדעת התוס', אלא דכתב דלדבריו [דהשבר קולו שבור] אין צריך להזהר בשיטת רש"י באורך השבר ע"ש]".

והק' המהרש"א על התוס' "וקשה לדבריהם, למה לא יהא מאריך בשבר א' כג' כוחות של כל שהוא, דהא שברים משום גנוחי הוה [וארוכים מתרועה] וא"כ תקיעה דשברים לא הוי אלא כג' גניחות שהם גדולים יותר מג' כוחות של כל שהוא כמ"ש

רח. אמנם אין הדברים מוסכמים בכל האחרונים, בקונטרס לקט מנהגים מהגר"ח (ס"ב ס"ד) שנדפס בסוף שו"ת תשובות והנהגות כתוב דהגר"ח מבריסק "נהג בעיקר לצאת בשבר כמנהג ליטא שהשברים בקול שבור, ומה שפירשו התוס' שאם מאריך בשבר נעשה תקיעה, היינו כיון שבשיעורו האריך כתקיעה נקרא כתקיעה לענין שאינו עולה לשברים [אבל גם תקיעה אינו], ולדבריו גם מהרמב"ן אין להוכיח דלמד בתוס' דהשבר אינו בקול שבור, אלא אדרבה י"ל דלמד בתוס' כשיטתו לענין צורת קול השבר אלא רק חלק לענין אם בכה"ג דמאריך בשבר זה יש לחוש דהוי כתקיעה ופסול ודו"ק.

עכ"פ בהרבה מהאחרונים מבואר לא כך אלא דלמדו בתוס' כמו שכתבנו דס"ל כשיטת רש"י, ועי' לקמן (ס"ס ג.ה.), וכן עי' לעיל בקיצור הלכות (ס"י אות ה') דנראה דמרן הגאון רבי אי"ל שטינמן נקט שלא להאריך בשברים גם למנהגנו לעשות השבר בקול שבור "או - טו".

התוס' גופיה לקמן דצריך להאריך בתקיעות קש"ק כג' שברים כו", ותירץ "ואפשר שעל זה כוונת התוס' לומר [בסמוך לדבריהם על רש"י] ונראה שחייב אדם להאריך כו' ובתקיעות של קש"ק כשיעור ג' שברים כו', דהשתא אין לחוש אם עושה שבר א' כג' כוחות של כל שהוא, ושוב מצאתי בהגהת אשר"י שדקדק כן על דברי הרא"ש ע"ש".

וכבר עמדו בזה האחרונים שדבריו צ"ע בתרתי, דהא התוס' כתבו לקמן בשיטת הריב"א והריב"ם דאין לחוש אם מאריך בשבר, משמע דלשיטת רש"י לא חזרו בהם שכן צריך לחוש, וכן המהרש"א עצמו מציין לדברי הרא"ש שהביא כ"ז [בדעת רש"י] לדינא כמו שנביא בסמוך ומסתמא כן דעת התוס', ועכ"פ מה שציין להג"א היינו דהרא"ש (ס"י) כתב כתוס' לעיל דלרש"י "צריך ליהזר בשברים שלא יאריך על כל אחד בפני עצמו כשלש יבבות של שלש כחות כל שהוא דאם כן יצאו מכלל שברים ונעשו תקיעה", וכתב ע"ז הג"א דאין צריך ליהזר בזה כי מאריכים בשיעור התקיעה של תש"ת כשיעור של ג' שברים, והדרכי משה הארוך (אות ב') כתב "גם המרדכי הביא להג"א, ולפ"ז אם האריך עד ו' כוחות ולא עד בכלל כשר [דהא שיעור תקיעה של תש"ת הוא ו' כוחות]", ונמצא דלדעת התוס' והרא"ש צריך להזהר לנוהגים כרש"י שלא יאריך בשבר כשיעור תקיעה של תש"ת שהוא כ-ג' כוחות, ולהג"א ודעימיה דלא יאריך עד ו' כוחות שהוא שיעור התקיעה של תש"ת.

והריטב"א (ד"ה אלא שהרמב"ם) כתב בדעת רש"י כרא"ש "נמצא שהשבר אינו אלא כדי ב' יבבות ויותר מעט, אבל לא ג' יבבות

שלימות שהרי התקיעה של תש"ת שיעורה ג' יבבות והיאך יהיה שבר דתנא ברא כתקיעה דתנא דידן", והיינו דלא מסתבר דקול זה הנקרא שברים בברייתא הוא נקרא תקיעה לתנא דידן, וכן נקט הטור (ס"ג), וכ"כ הב"י (סס"ג סוד"ה ומ"ש רבינו) "שכל שמאריך בשבר כשיעור תקיעת תש"ת שהוא כשלש יבבות הרי יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה אע"ג דלגבי תקיעה דסימן ידידה [והיינו תש"ת] לא הוי כתקיעה", והב"ח (אות ג') כתב לבאר הטעם באופ"א מהריטב"א "דלדעת רבינו האי [דהבאנו לעיל (ס"ב)] אתי שפיר, שהרי כתב דלכו"ע הוי תרועה בין בגניחה ובין בלילה, וכיון דשיעור תרועה ג' יבבות כל שהוא, א"כ כל שמאריך בשבר כאותו שיעור אף בסימן תש"ת נעשה תקיעה דבר תורה שהרי שיעור תקיעה כתרועה ואין אנו תוקעין תש"ת תש"ת אלא מפני חילוקי המנהגים כמו שנתבאר, ואיכא למימר דהתוספות והרא"ש סבירא להו כרבינו האי, וכן נראה ממה שהביא הרא"ש דבריו בסתם בלי שום חולק ופסק גם כן כפירוש רש"י אלמא דס"ל הכי כדפי' לעיל", ונראה דהא דהריטב"א לא ביאר כן, הוא לשיטתו דביאר לתקנת רבי אבהו כרמב"ם ולא כרב האי גאון, ועי' מה שהארכנו בזה לעיל (שם ס"ק ב.ג.).

ג.ב) שיטת ריב"א וריב"ם

התוס' כתבו שלשיטת הריב"א והריב"ם [דכל יבבה הוי ג' כוחות ותרועה ט' כוחות] "אין לחוש אם מאריך קצת השברים", ושיעור השבר הקטן ביותר לשיטה זו לא נתבאר בתוס' ומצינו בזה ב' שיטות באחרונים.

וכבר עמדו בזה האחרונים שדבריו צ"ע בתרתי, דהא התוס' כתבו לקמן בשיטת הריב"א והריב"ם דאין לחוש אם מאריך בשבר, משמע דלשיטת רש"י לא חזרו בהם שכן צריך לחוש, וכן המהרש"א עצמו מציין לדברי הרא"ש שהביא כ"ז [בדעת רש"י] לדינא כמו שנביא בסמוך ומסתמא כן דעת התוס', ועכ"פ מה שציין להג"א היינו דהרא"ש (ס"י) כתב כתוס' לעיל דלרש"י "צריך ליהזר בשברים שלא יאריך על כל אחד בפני עצמו כשלש יבבות של שלש כחות כל שהוא דאם כן יצאו מכלל שברים ונעשו תקיעה", וכתב ע"ז הג"א דאין צריך ליהזר בזה כי מאריכים בשיעור התקיעה של תש"ת כשיעור של ג' שברים, והדרכי משה הארוך (אות ב') כתב "גם המרדכי הביא להג"א, ולפ"ז אם האריך עד ו' כוחות ולא עד בכלל כשר [דהא שיעור תקיעה של תש"ת הוא ו' כוחות]", ונמצא דלדעת התוס' והרא"ש צריך להזהר לנוהגים כרש"י שלא יאריך בשבר כשיעור תקיעה של תש"ת שהוא כ-ג' כוחות, ולהג"א ודעימיה דלא יאריך עד ו' כוחות שהוא שיעור התקיעה של תש"ת.

והריטב"א (ד"ה אלא שהרמב"ם) כתב בדעת רש"י כרא"ש "נמצא שהשבר אינו אלא כדי ב' יבבות ויותר מעט, אבל לא ג' יבבות

ג.ג) שיטת הרשב"א

נתבאר לעיל דלכו"ע אין להאריך בשבר יותר משיעור תקיעה של תש"ת וי"א דלרש"י [דשיעור התקיעה של תר"ת קצר מהשיעור של תש"ת] אין להאריך אף בשיעור תקיעה של תר"ת, ומצינו שיטה שלישית בזה ברשב"א (סוד"ה ואמר אני) שכתב שיכול להאריך בשברים כרצונו "ובלבד שיאריך כנגדו בתקיעה שלפניהם ולאחריהם כדי להבדיל בין תקיעה לשברים", והביא הר"ן לדעה זו בשם מי שכתב וחלק ע"ז ע"ש, [ודו"ק דגם בדברי הרשב"א הנ"ל מבואר דשברים הוי קול ישר וכריטב"א ולא קול שבור].

ג.ד) שיטת הראב"ד ובעל העיטור

לקמן נביא לשיטת הראב"ד דאמנם נקט גבי תרועה כרש"י, מ"מ גבי אורך השבר נקט שהוא ג' כוחות, ולדידיה אין חשש דהשבר יהיה כשיעור תקיעה של תר"ת כיון דלדידיה לתקיעה יש שיעור קבוע והוא ט' כוחות [ולא כשיעור התרועה].

וכבר הזכרנו לעיל שיטת בעל העיטור דאורך השבר כאורך התרועה ורק יש חילוק ביניהם בהפרש שבין הקולות.

ג.ה) דברי הפוסקים

השו"ע (ג"ס) הביא תחילה כדעת י"א לשיטת רש"י דשיעור תרועה היינו ג' כוחות בעלמא וכתב ע"ז "ולפי זה צריך לזהר שלא

הב"ח (סוף אות ו') כתב דלדעה זו "שכיון שכל אחד מהיבבות הוא ג' כחות ממילא ג' יבבות הם ט' כוחות וג' שברים הם לפחות ט' כחות דאינן קטנות יותר מיבבות", וכן משמע בב"י ובלבושי שרד ובעוד הרבה אחרונים ר"ט.

אבל הט"ז (ס"ק"ג) כתב "והגניחות [השברים] אינם משתנים בין דיעה ראשונה [רש"י] לדיעה אחרונה [ריב"א וריב"ם] דלא פליגי אלא לענין יללות [התרועה אי הוי ג' כוחות או ט'] אבל גניחות חדא הם", וכתב ביד אפרים שהרבה הקשו "דהא מבואר בש"ס דגנוחי ארוך מילולי וא"כ פשיטא דלדיעה אחרונה שהילולי היא ג' כוחות ממילא שיעור הגניחות גדול מזה", ותירץ דלכו"ע שיעור יבבה הוא כח אחד ושיעור שבר הוא ב' כוחות, אלא דרק פליגי אם דרך המילל לילל ג' פעמים של כח אחד או ט' פעמים ע"ש, ומיהו בספרו מטה אפרים (אות ו') נקט דלא כט"ז אלא דאם לריב"א וריב"ם עשה לשבר פחות מג' כוחות לא יצא אפי' בדיעבד.

ובענין השיעור הגדול ביותר שכשר משמע מהא דכתבו התוס' ד"אין לחוש אם מאריך קצת השברים", דהארכה ניכרת של השבר דאינו בכלל "קצת" אסורה, ובפוסקים כתבו כתבו שמותר להאריך עד ט' כוחות שהוא שיעור התקיעה של תש"ת [וכן של תר"ת], וגבי איך הדין שתוקע תשר"ת ששיעור התקיעה גדול יותר עי' בסמוך (ס"ק ג.ה), וע"ע בשפ"א.

רט. ולא נתבאר באחרונים אמאי לשיטת רש"י אמרינן דכיון דאפקתיה מכח אחד אוקמי על ב' ואילו לשיטת ריב"א וריב"ם אמרינן דסגי באורך שבר של ג' כוחות ועוד קצת ולא אמרינן כיון דאפקתיה מג' אוקמיה אד', ואין לומר דגבי כח אחד אם מוסיף רק מעט אין זה ניכר משא"כ גבי ג' כוחות דהא איפכא מסתברא הוא.

יארין בשבר כשלשה טרומיטין שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה", והרמ"א לשיטתו בד"מ כתב וי"א דאין לחוש אם האריך בשברים קצת, ובלבד שלא יארין יותר מדאי (וכן נוהגין) (מרדכי והגהות אשירי פ"ט), וכתב המ"ב (סק"ח) על דברי השו"ע דיש לזהר בזה בין בשברים של תש"ת ובין בשברים של תשר"ת, ועל דברי הרמ"א כתב המ"ב (סק"ט) "בשברים של תשר"ת לא יארין בשבר אחד כשיעור ג' שברים ותרועה [והיינו שהוא שיעור תקיעה של תשר"ת] ... ובתש"ת לא יארין בשבר אחד כשיעור ג' שברים [שזהו שיעור התקיעה של תש"ת] ... אבל כשיעור ג' טרומיטין מותר", ונמצא דלשו"ע צריך להזהר שלא יארין בשבר כשיעור תקיעה של תר"ת ולרמ"א כשיעור התקיעה של הסימן בו הוא נמצא.

ואח"כ הביא השו"ע כדעת י"א לריב"א ולריב"ם דשיעור תרועה ט' טרומיטין וכתב ע"ז "ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים", וכידוע כשמביא השו"ע ב' דעות באופן של י"א וי"א העיקר לדינא הוא כדעה השניה.

והמ"ב (סק"ג) כתב לענין שיעור אורך השבר כלפי מעלה "יוכל להאריך בשבר אחד מהשברים עד כדי ח' טרומיטין ולא יחשב כתקיעה, אבל יזהר שלא יעשה כשיעור ט' טרומיטין דאז פסול אף בדיעבד דנחשב כתקיעה לכו"ע", וגבי השברים בתשר"ת

כתב המ"ב דהיה מקום להתיר להאריך בשבר עד י"ח כוחות שהוא שיעור התקיעה של תשר"ת, אלא מב' טעמים נראה דאין לעשות כן "דיש לחוש לבלבול הדעת שפעם אחד יעשה השבר ארוך מחבירו דבתש"ת הלא אסור לעשות כן וכנ"ל ע"כ ישוה אותם בכל מקום שלא יהיה שום שבר ארוך כט' כחות, וגם דלדעת הראב"ד כל שבר שהוא כט' כחות נחשב כתקיעה [דלדידיה אורך התקיעה הוא אחד לכל הסימנים וגם בתשר"ת אורך התקיעה הוא ט' כוחות], וע"כ יש לזהר בזה", ולענין דיעבד כתב המ"ב "אינו נפסל אם עשה השבר בתשר"ת עד י"ח כחות, אבל י"ח פסול אף בדיעבד דשוב נעשה תקיעה לכו"ע".

ולענין הלכתחילה ובדיעבד גבי ג' שברים כתב המ"ב "יעשה שיעור השלשה שברים כט' כחות ובדיעבד יצא אם האריך כשיעור ו' כחות או קרוב לזה", וביאר בשעה"צ (אות ז') ענין הט' כוחות "כיון דלדעה האחרונה אף התרועה כשיעור ט' כוחות, ומכל שכן השברים שהם ארוכים מיבבות", ולפ"ז צ"ל דט' כוחות לאו דוקא אלא צריך מעט יותר שיהיה ארוך משיעור תרועה, וכן מבואר במ"ב (סק"ג, י"ד, ט"ו) ושעה"צ (אות י') ע"ש.

וגבי הדין בדיעבד כתב בשעה"צ (אות ח') דמקורו הוא במטה אפרים (אות ו') וטעמו "דעכ"פ שברים ארוכין מיבבות, וא"כ יש בכל שבר שיעור שתי כחות כל שהוא כיון

רי. בחידושים וביאורים (רה"ש ל"ג א' סק"ד) הקשה "והדבר קשה מאוד, דודאי שברים הוא קול קצר כדרך שאדם גונח, ואף אם נאמר שיעור גדול באורך התקיעה, מ"מ שבר לא יתכן בקול ארוך, דלאו שבר הוא כלל", ולכן כתב "אפי' בתשר"ת אין לעשות שבר כ"ז טרומיטין, ואף כט' טרומיטין נראה דכבר מפיק לה מתורת שבר", וע"ש מה שביאר על פי הנ"ל לדברי הג"א, ועכ"פ לא מצוי כיום שמאריכים בשברים כל כך.

דאפיקתיה מכח אחד", ולא ביאר המ"ב האם בדיעבד כשר ו' כוחות כי סמכין על הט"ז דלריב"א וריב"ם הוי שיעור השבר ב' כוחות או דסמכין בזה על שיטת רש"י או מצרפינן לב' הסברות הנ"ל, ובאלף למטה ביאר לכוונתו במט"א כדרך האמצעית הנ"ל דס"ל דלא כהט"ז אלא דלריב"א וריב"ם אם מקצר מט' כוחות בודאי לא יצא, ומ"מ בדיעבד סמכין בזה על שיטת רש"י.

ואח"כ כתב המ"ב (סקט"ו) באופן עשיית כל שבר לכתחילה "יזהר בכל השברים בין בתש"ת ובין בתשר"ת שלא יעשה שום שבר מט' כוחות, וטוב יותר שלא יעשה בכל שבר רק כשלשה כוחות", ובשעה"צ (אות י"ב) כתב לבאר לסוף דבריו "ואף דלדעה ראשונה מחמיר השולחן ערוך שלא לעשותה אפילו

מג' כחות, כבר כתב רמ"א דנהגין בזה להקל, וגם אם נרצה לנהוג בזה כוונתה [דהשו"ע] יהיה נגד דעת הראב"ד [דשיעור שבר ג' טרומיטין] וגם נגד דעה אחרונה [דפחות מג' טרומיטין פסול ודלא כהט"ז]", ודבריו צ"ע, דכיון דלשיטת הריב"א והריב"ם בעינן מעט יותר מג' כוחות וכן לדעת רש"י אליבא דהרמ"א כשר גם במעט יותר מג' כוחות כל שאינו ו' כוחות [שהוא שיעור תקיעה של ג' שברים], א"כ הו"ל למימר דשלשה כוחות ומעט יותר, ונראה באמת דגם הכא י"ל דזו כוונתו וקיצר המ"ב בלשונו^{יא}.

ובמועדים וזמנים (אות ו') עורר שראוי לזהר מאוד גם לנוהגים בשיטת הריב"א והריב"ם שלא להאריך בשבר יותר מד'

רי"א. והא דכתב המ"ב רק ג' כוחות [וכאמור י"ל דהיינו ועוד משהו] אף דכאמור מבואר ברמ"א דעד ו' כוחות כשר, שמעתי לבאר שהוא משום דלרש"י כל שעשה יותר מטרומיט אחד הוי בחשש שהוא בכלל שבר אף שאינו ב' כוחות, וא"כ נמצא דאפשר דשיעור תקיעה של תש"ת הוא קצת יותר מג' כוחות, וא"כ אם יעשה לשבר באורך יותר מזה יש לחוש דתקיעה הוי ולא שבר, ואף שהרמ"א בסדר תש"ת לא חשש לשיעור תקיעה של תר"ת, מ"מ לשיעור תקיעה של תש"ת יש לחוש, ומיהו צ"ע דבד"מ מבואר להדיא דלשיטתו שבר עד ו' כוחות כשר וש"מ דחשבינן לשיעור תקיעה של תש"ת כ-ו' כוחות ולא פחות מזה ודו"ק. ורק נוסף בזה, דמפורסם הוא דהגר"ח זצ"ל [עי' גם הליכות הגר"ח בקובץ המסורה] נהג לקצר כל שבר לב' כוחות, וכן נהג לעשות ד', ה' שברים וכך שבסה"כ השברים היה ט' כוחות, ולכאורה הוי דלא כמ"ב בתרתי, בין לענין אורך השבר, ובין לענין מספר השברים שלדעת המ"ב שנביא בסמוך (סקט"ד) יש לעשות לכתחילה ג' שברים בלבד.

אמנם אם נתבונן היטב בהנהגה זו, לכאורה היה נראה לומר דאיירי בשברים ישרים ופשוטים ולא בשבר בקול שבור וכגון "או - טו" שבפשוטות א"א לעשותו בב' כוחות [עי' גם מש"כ בזה בקיצור הלכות (ס"ק ג.ד) בהערה בשיטת הרמב"ם גבי אורך התקיעה], אלא דא"כ כ"ז סתירה למובא בכמה דוכתי [וכגון בלקט מנהגים מהגר"ח (ס"ט ס"ד) שנדפס בסוף שו"ת תשובות והנהגות] שהגר"ח נהג לצאת יד"ח בשבר בקול שבור, וע"כ נראה לומר דאיירי הכא בתקיעות נוספות שעשו לפני הגר"ח לצאת יד"ח בשבר שהשברים הם ישרים ולא קול שבור, ובהנהגה זו של הגר"ח מבארים שרצה לקיים מצד אחד לשיטת רש"י כמבואר בשו"ע שאין להאריך בשבר יותר מג' טרומיטין, ומצד שני לשיטת התוס' דבסה"כ השברים יש ט' טרומיטין, ולפ"ז דוקא ככה"ג י"ל דהסכים הגר"ח שיעשו יותר מג' שברים, אך בעלמא עושים שברים בקול שבור, אפשר שגם הגר"ח ס"ל דלכתחילה יעשה רק ג' שברים ודו"ק.

אמנם נתברר לי שבאמת אצל הגר"ח לא עשו אלא שברים בקול שבור בלבד [עי' מש"כ בזה לעיל (ס"ק ג.א) שהגר"ח סבר שכן הוא גם דעת התוס' ודלא כמו שכתבו הרבה פוסקים שלדעת התוס' עושים שברים ישרים

הקצרה ביותר], וכיון דשיטת הג"א היא העיקר לדינא, נראה דיש מקום לחומרא של המועדים וזמנים רק בתש"ת, אך בתשר"ת אין צריך ליזהר מאוד שלא להאריך בשבר בשיעור חצי התקיעה של תר"ת [רק דלכתחילה טוב שלא יעשה בכל שבר רק ג' כוחות ומעט יותר, וכמש"כ המ"ב הנ"ל], דהוא חומרא יתירה.

ד) מספר השברים ומספר התרועות

הראשונים והאחרונים האריכו בענין אם מותר להוסיף על ג' או ט' תרועות וכן על הג' שברים"י, וכן נחלקו אם גם בעשה ב' שברים בלבד כשר בדיעבד"י, ולהלכה פסק השו"ע (ס"ג) "בתרועה יכול להאריך בה כמו

כוחות וחצי והוא משום דלדעת הגר"א קי"ל כדעת הרמב"ם דשיעור תקיעה הוא חצי תרועה [ויתבאר לקמן] ונמצא דשיעור תקיעה כד' וחצי כוחות ובמאריך בשבר מעבר לזה נעשה כתקיעה [אמנם כתב דלנוהגים לעשות "טו - או - טו" או "או - טו" לעולם לא נעשה השבר תקיעה וא"כ אין צורך ליזהר בזה"י].

ויש להעיר דלעיל (ס"ק ג.א.) הבאנו מחלוקת התוס' והג"א עד כמה צריך ליזהר שלא להאריך בשבר לדעת רש"י, דלדעת הג"א יש להזהר שלא להאריך בשיעור התקיעה של תש"ת, אך לדעת התוס' יש להזהר שלא להאריך כשיעור התקיעה הקצר ביותר דמצינו והיינו של תר"ת [שהיא לדעת רש"י התקיעה

בקול פשוט] וכן נקט הגר"ז, ושמעתי מפי אחד מראשי הישיבות שהתפלל אצל הגר"ז שבאמת אצל הגר"ז היו עושים השברים בקול שבור "או - טו" באופן קצר מאוד ועשו ד', ה' שברים מהטעם הנ"ל, והיו שעוררו שלא יתכן לעשות באופן זה השבר בב' כוחות בלבד, ומאידך יש הטוענים שגם "או - טו" ניתן לעשות בב' כוחות, ושמעתי שגם במיר נהגו לעשות על דרך הנ"ל, אמנם לאחר זמן טען הגר"ר רפאל שמואלביץ כהנ"ל שא"א לעשות שבר "או - טו" בב' כוחות, ולכן הנהיג לעשות השברים הקצרים כנ"ל רק בסוף התקיעות לא בתקיעות דמיושב או במעומד על סדר התפילה, ועכ"פ לעניינינו דאין ללמוד דהתיר הגר"ח לעשות לכתחילה יותר מג' שברים בכ"ג אלא רק משום שרצה לצאת גם לשיטת רש"י והתוס', הדברים במקומם עומדים. ורק יש עוד להעיר בעצם הדברים, דממ"נ, דלסוברים בדעת התוס' דשעור שבר הוא ג' טרומיטין ולא פחות, אפי' יעשה מאה שברים באורך ב' טרומיטין כ"א אין כאן שברים, ולסוברים דלתוס' מהני שבר בפחות מג' טרומיטין די שיעשה ג' שברים באורך פחות מג' טרומיטין, וצ"ע מה טעם לעשות ה' שברים קצרים. ויש מבארים דנקט הגר"ח דברמב"ם כתב ששיעור ג' שברים כתורעה, וביאר הגר"ח דנמצא שאין שיעור לכל שבר לבדו אלא ששיעור הכוחות של כל השברים צריך שיהא כשיעור התרועה שהוא תשעה כוחות, ויש לדון בדברים שבפוסקים לא משמע כן אלא דיש שיעור לכל שבר בפנ"ע, וכן גם בדברי הרמב"ם יש מקום לומר דלא חלק בזה ודו"ק.

וראיתי שמצינים דבהלכות ח"ג בחג (פ"ב הערה 25) דן בדברי הגר"ח ופקפק בכ"ז ואינו תח"י. ריב. ועי' מש"כ בזה לעיל (ס"ק ג.א.) שכן משמע ברמב"ן וברוב האחרונים, אך לדעת הגר"ח גם בעושה שברים בקול שבור יש להזהר שלא להאריך כשיעור תקיעה.

ריג. ברמב"ן בדרשת רה"ש (ד"ה ואני אומר, מובא בהוצאת מערבא בעמ' ל"ג ב') כתב שנהגו כל ישראל להאריך בתרועה ועושה חמישה או חמישים יבבות, וכן בשברים מאריך ועושה אפי' חמישים שברים, וכאמור האריכו בכ"ז הראשונים והאחרונים ואין דברי הרמב"ן ודעימיה מוסכמים, [ומדכתב גבי תרועה דעושה חמשה וכו' משמע כשיטת רש"י, דלריב"א וריב"ם הו"ל למימר דעושה תשעה וכו' ודו"ק].

ריד. בענין לעשות ב' שברים, הרוקח (ס"י ר"ה עמ' צ"ב) בשם אביו והביאו הב"י (ס"ג) דס"ל דכשר ככה"ג בדיעבד

תקעתם תרועה [ודלא כר"ן דציין לקרא והעברת תרועה].

והרשב"א (ד"ה אמר אביי) כתב "שיעור תקיעה כתרועה לאו גזירת הכתוב תלו לה, דלא כתיב באורייתא שיעור לא לתקיעה ולא לתרועה, אלא מדכתיב והעברת דהיינו פשוטה שיעורו חכמים באמד הדעת שאין פשוטה פחותה משיעור זה, והיינו דבמתני' שיעורה בשלש תרועות ...".

והפנ"י (ד"ה במשנה) כתב כרשב"א אך מטעם אחר "ונראה דוחק לומר דשיעורין הללו [דתקיעה כתרועה] הלכה למשה מסיני הם, ועוד דא"כ אכתי אמאי תלה שיעור תקיעה כתרועה, ונראה לענ"ד בזה דודאי שיעור תרועה מסברא ילפינן לה ..., ולבתר דקי"ל שיעור תרועה מהך סברא ממילא ידעין נמי ששיעור תקיעה כתרועה, דכיון דכתיב יום תרועה אלמא דתרועה עיקר ותקיעה טפלה לה אינו בדין שיהא הטפל ארוכים מהעיקר, ומדלא בא הכתוב לסתום אלא לפרש שיעור תקיעה על כרחך דשיעור תקיעה ותרועה שווין הן", ובשפ"א (סוד"ה במשנה) תמה עליו "ואיני יודע מה שנא מכל שיעורין דהלמ"מ ניהור".

ב) מחלוקת הראשונים בביאור שיעור התקיעה

מקשינן בגמ' "והתניא שיעור תקיעה כתרועה [ולא כשלש תרועות כבמתני']", ותרצינן "אמר אביי תנא דידן קא חשיב

שירצה, וכן אם מוסיף על ג' שברים ועושה ד' או ה' אין לחוש [אבל פחות מג' פסול]", וכתב המ"ב (סקי"א) גבי הוספת שברים "ויש מן הפוסקים שמחמירין בזה ונכון לחוש לדבריהם לכתחלה שלא לעשות יותר מן ג' שברים".

ד. בענין אורך התקיעה

א) המקור שיש שיעור לתקיעה

מתני' "שיעור תקיעה כשלש תרועות", וביאר הריטב"א (ד"ה שיעור) "והא דתלי שיעורא דתקיעה כתרועה ולא כתב לה שיעורה באפי נפשה כדעביד כתרועה, מפני שהתרועה מקולות מחוברין שנופל בהם מנין ותופס בה שיעור במנין הקולות, והתקיעה קול אחד פשוט שאין נופל בו מנין, ולפיכך שיעורה כתרועה".

ובענין מנ"ל דשיעור תקיעה כתרועה מצינו כמה ביאורים בראשונים, הרמב"ן בדרשותיו (ד"ה והוי יודע) כתב "ודכו"ע תקיעה כתרועה, ושלא מצינו מי שחלק בכך אלא רק נאמרה הלכה תקיעה כתרועה", משמע דהוי הלמ"מ, וכן כתב אה"כ (ד"ה יכון ששנינו) "דהכי גמירי הלכה דשיעור תקיעה כשיעור תרועה", ובר"ן (י' א' סד"ה דמי) כתב "דהכי קים להו דשיעור תקיעה כתרועה וקרא נמי אקשינהו דכתיב והעברת דהיינו פשוטה, וסמך ליה שופר תרועה", והראב"ן (ס' ס"א) כתב "והא דאמרין שיעור תקיעה כתרועה משום היקש דקרא

שיטת יחיד הוא, ונפק"מ למה שנביא לקמן (ס"ו) דיש חילוק בנתקל בתקיעה בין אם יצא לו קול שאינו כשר לכל הדעות לבין אם יצא לו קול שכשר לאחת השיטות, דלענין אם יצא לו ב' שברים לא צריך לחוש דהוי קול כשר ע"ש.

ותנא ברא לא קא חשיב אלא תקיעות בבא אחת שהם שנים ושיעורן כתרועה אחת לדברי הכל, וכע"ז כתב בפי"מ"ש וכן ברבינו מנוח, ועי' ברש"ש.

והראב"ד כתב ע"ז "כל זה שיבוש המצתיק", והר"ן (י"א) הקשה לשיטה זו "ולא נהירא, דהא והעברת כתיב דמיניה ילפינן פשוטה [היינו תקיעה] לפניה ופשוטה לאחריה, ולשון העברה קול ארוך משמע, ושלש יבבות אמרינן בירושלמי דהיינו שלש טרימוטין דהיינו ג' קולות קטנים ביותר [וכשיטת רש"י לעיל] ופלגא דידהו דהיינו טרימוט וחצי זוטא שיעוריה טפי וכדי האי גוונא לא מיקרי העברה", וכן הק' הרמב"ן (ד"ה תנא דידן) והוסף להקשות "מדקתני ברייתא תקיעה וקתני נמי כתרועה על חדא קאמר, דשל סימן אחד תקיעות מיקרו [בלשון רבים ולא תקיעה בלשון יחיד], ובמתני' נמי קתני שיעור תקיעה ולא קתני תקיעות ש"מ דאחדא קאמר", וכן הקשו עוד ראשונים ועי' מש"כ בזה במגדל עוז.

ב.ג) שיטת הראב"ד דשיעור תקיעה ט' כוחות

הראב"ד בהשגות (סס) כתב שיטה שלישית בכ"ז "ודע שאין מחלוקת בין התנאים אלא בענין התרועה ... כי התנא האחד אומר כי התרועה היא טרימוטי ושיעורה שלש טרימוטות ... והתנא האחר אומר כי התרועה היא שברים והם שלשה ... אבל שיעור התקיעה אחד הוא לשניהם כתשע טרימוטות או כשלשה שברים שהן שיעור אחד", וביאר המ"מ לדעה זו "דכיון דאמר אביי בהא ודאי פליגי, ממילא לא צריכין לתירוצא אחרינא אלא דכ"ע שיעור

תקיעה דכולהו בבי ותרועות דכולהו בבי, תנא ברא קא חשיב חד בבא ותו לא", ומצינו ג' שיטות בביאור הגמ' ואיכא נפק"מ ביניהן לאורך התקיעה.

ב.א) שיטת רש"י ודעימיה דשיעור התקיעה לכו"ע כשיעור תרועה

רש"י ס"ל דלא נחלקו התנאים בשיעור התקיעה, דתנא דמתניתין הכי קאמר "שיעור [ה] שלש תקיעות [שלפני התרועות או שלאחריהן] כשלש התרועות", ותנא דברייתא "קא חשיב דחדא בבא שיעור התקיעה כשיעור התרועה, ותרוייהו חדא מילתא אמרי", וכן נקטו התוס' וכתבו ונראה דיש להאריך בתקיעה [שלפני התרועה או שלאחריה] בשיעור התרועה ידידה ולכן "שחייב אדם להאריך בתקיעה של קשר"ק יותר משל קש"ק, ובשל קש"ק יותר משל קר"ק, דהא שיעור תקיעה כתרועה", וכתב היעב"ץ דזהו גם כוונת רש"י דהתנאים "חדא מילתא אמרי", והיינו לענין "דשיעור תקיעה כתרועה, אלא דשיעורו של זה אינו שיעורו של זה כדמסיק דבהא ודאי פליגי [אי שיעור תקיעה כג' יבבות או כג' שברים]", וכתב הר"ן (י"א) "שכ"כ הגאונים.

ב.ב) שיטת הרמב"ם דשיעור התקיעה כחצי משיעור התרועה

הרמב"ם (פ"ג משופר ה"ד) כתב "שיעור תרועה כשתי תקיעות", ומבואר דשיעור תקיעה כחצי תרועה, וביאר המ"מ דס"ל לרמב"ם דהפירוש בגמ' "ותנא דידן חשיב תקיעות דכולהו בבי ר"ל שש תקיעות של שלש בבות מהם שלש לפני התרועות ושלש לאחר התרועות ושיעורן כשלש תרועות,

כוחות, וצריך לומר דכתב המ"ב השיעורים לפי מש"כ הרמ"א דאין לחוש לשיטת רש"י אם האריך השברים קצת וכן נוהגין וחישוב המ"ב שיעור כל שבר כג' כוחות.

ובשעה"צ (אות ד') כתב "ובדיעבד די אם עשה אותה [בתשר"ת] כט' כחות, ופחות מזה אפילו בתש"ת לא יצא [אף שלשיטת רש"י א"ש], וצריך לחזור ולתקוע שהרי מנהגנו להאריך בשברים כל שבר יותר משלשה כחות עד ט' ולא עד בכלל [דסומכין על שיטת הריב"א והריב"ם], ואם כן הוי תרי קולי דסתרי אהדדי, שהרי כיון שאנו עושין השברים כשמונה כחות ועל כרחו שאנו תופסין דשיעור תקיעה הוא כט' כחות דוקא ולא פחות מזה [ממגן אברהם]."

ג.ב) בשיטת הריב"א והריב"ם

השו"ע כתב אח"כ לשיטת הריב"א והריב"ם "ושיעור תקיעה ג"כ תשעה טרומיטין, ... וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור י"ב טרומיטין, ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים לא קיים מצוה לא כמר ולא כמר", וביאר המ"ב (סקי"ג) דשיעור תקיעה של ט' טרומיטין הוא בשל תר"ת אבל בשל תש"ת הוא יותר מעט. וגבי שיעור התקיעה בתשר"ת כתב המ"ב (סקי"ד) די"ב טרומיטין הוי ט"ס וצ"ל י"ח וטעמו "דתרועה הוא ט' טרומיטין וגם שברים לפחות הוא כן וא"כ הוא י"ח וגם יותר מעט דהא שברים ארוכין יותר מעט", וכתב המ"ב (סקט"ו) לענין איך לנהוג לכתחילה "שיאריך בתקיעות דתשר"ת שכל תקיעה יהיה לפחות כשיעור ח"י כחות ומעט יותר והתקיעות של תש"ת ותר"ת

תקיעה אחת כשלשה שברים, לפי שהם מפרשים דתנא דידן לא חשיב אלא תקיעה ולפי שהוא סובר שהתרועה שלש יבבות קטנות לפיכך אמר שהתקיעה היא כשלש מאלו שהן תשע יבבות, ותנא ברא סובר שהתרועה היא שלשה שברים גדולים כט' יבבות ולפיכך אמר שהתקיעה היא כתרועה, ונמצא שהם שוין בשיעור התקיעה ובשיעור התרועה הוא שנחלקו", וכתב דלדעה זו הסכימו הרמב"ן והרשב"א, וכתב הר"ן שלשיטה זו "אין לשנות בין תקיעות של תשר"ת ותש"ת ותר"ת כלל, דתקיעה יש לה שיעור בפני עצמה [ט' טרומיטין] ואינה תלויה בתרועה".

ג) דברי הפוסקים

ג.א) בשיטת רש"י

השו"ע (ס"ג) כתב תחילה לשיטת רש"י "וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת יותר מבשל תש"ת, ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת, ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה אין לחוש שאין לה שיעור למעלה", וכתב ע"ז המ"ב (סק"י) דטעמא דמאריך בתשר"ת "דשמא הוי תרועה שברים ותרועה יחד", וסיים "ולפי דעה זו די אם נעשה התקיעה של תשר"ת כשיעור י"ב כחות ובשל תש"ת יותר משל תר"ת, דשברים הוא גונח והוא יותר גדול מליל שהוא תרועה, ושיעור התקיעה די בזה כתשעה כחות, ובשל תר"ת די בתקיעה כשהיא של ג' כחות כמ"ש בריש הסעיף".

ודברי המ"ב צ"ע, והא לרש"י שיעור תרועה הוא ג' כוחות ושיעור השברים הוא ו' כוחות, וא"כ בתקיעה לתר"ת סגי בג' כוחות ולתש"ת ו' כוחות ולתשר"ת ט'

יהיה לפחות כשיעור ט' כחות [ובתש"ט מעט יותר] "... ועי' בבה"ל מש"כ לבאר לסוף דברי השו"ע.

ג.ג. האם צריך להאריך התקיעה גם כנגד שיעור ההפסקות שבין הקולות

במועדים וזמנים (אות ד') כתב דבתקיעות של תשר"ת למפסיקים בין ש"ת בנשימה אחת [יתבאר לקמן] צריך להאריך התקיעה כדי כ"א כוחות כדי שיהיה גם כנגד שיעור ההפסקה, וכשמפסיקים בשתי נשימות יש להאריך יותר, ומצא כן בספר אש דת שדייק כן מדברי הרא"ם על הסמ"ג (מצוה עשה ע"ב), אמנם בהרבה פוסקים וכן הוא במ"ב מבואר דשיעור התקיעה של תשר"ת הוא י"ח כוחות ומעט יותר ומבואר להדיא דלא בעינן להאריך התקיעה גם כנגד ההפסק בין הש"ת.

ג.ד. האם כשמאריך בתרועה מעבר לשיעור צריך להאריך גם בתקיעה

באורחות חיים כתב בשם הרשב"א (ל"ג ב' ד"ה אמר אביי) וכבר הבאנו דברי הרשב"א לעיל "וכן אלו השיעורים [באורך התקיעה] למטה, אבל אם רצה להאריך [התקיעה] יותר אין בכך כלום, והוא הדין לשברים, ובלבד שיאריך כנגדן בתקיעות שלפניהם ואחריהם, והוא הדין לתרועה" ומשמע לכאורה דאם מאריך בתרועה צריך להאריך כנגד זה בתקיעות שלפניהם ואחריהם¹, וכ"כ להדיא השפ"א (ל"ג ב' ד"ה במשנה) מנפשיה וכן משמע בסידור יעב"ץ (סדר תקיעות אות ו'), אמנם בהרבה פוסקים וכן הוא במ"ב לא משמע כן אלא שיעור התקיעה הוא כנגד שיעור התרועה הנדרש, ואם האריך בתרועה או בשברים אין הוא צריך להאריך בתקיעה.

רטו. ברשב"א שלפנינו יש שינוי מהותי ממש"כ משמו באורחות חיים, דכתב הרשב"א "ומיהו זה שיעורו [של התקיעה] למטה, אבל אילו רצה להאריך בהן יותר מאריך ואין בכל כלום ..., וה"ה לשברים, ובלבד שיאריך כנגדן בתקיעה שלפניהם ולאחריהם כדי להבדיל בין תקיעה לשברים, ואפי' אם רצה (ע)[ל]רבות בשברים ולעשות ארבע או חמישה עושה ואינו נמנע", ומבואר דהרשב"א אמר דכשמאריך כל שבר מהג' שברים, יש להאריך בתקיעה שלפניהם ולאחריהם כדי להבדיל בין תקיעה לשברים, אך לא כתב הרשב"א שאם מאריך במספר השברים ג"כ צריך להאריך בתקיעה שלפניהם ואחריהם, ומלבד הדיוק מלשון הרשב"א ע"כ י"ל כן, דהא הרשב"א ס"ל כראב"ד שאורך התקיעה הוא קבוע בשיעור ט' טרומיטין בין בתשר"ת ובין בתר"ת, וא"כ פשוט דאם הוסיף על מנין השברים או התרועה שאין צריך להאריך בתקיעה, ורק כשהאריך בשבר עצמו צריך להאריך בתקיעה כדי להבדיל בין תקיעה לשברים.

אבל האורחות חיים השמיט הטעם "כדי להבדיל בין תקיעה לשברים", וכן כתב דה"ה לתרועה, והתם ודאי אין הכוונה שעשה לתרועה בקולות מופסקים של ב' טרומיטים במקום קולות מופסקים של טרומיט אחד אלא שהאריך במספר הקולות, וצ"ע אם גירסא אחרת היתה לו ברשב"א או שלמד בדברי הרשב"א שלא כדברינו. אמנם לאחר עיון נוסף נראה דיש מקום לבאר לדברי האורחות חיים כדברי הרשב"א שלפנינו, דלענין ההארכה בשברים העתיק האורחות חיים רק הדין והשמיט הטעם, ומש"כ דה"ה לתרועה כוונתו שיכול להאריך בזה כמה שרוצה וכמו שיכול להאריך בתקיעה ובאורך השבר [אף דהתם הוי הארכה בקול עצמו ובתרועה הוא מאריך במספר הקולות שבתרועה], אך אין כוונתו דבכה"ג צריך גם להאריך בתקיעות שלפני ואחרי התרועה כמו כשמאריך בשברים שהרי גם אם יאריך בתרועה לא יהיה נדמה לתקיעה [משא"כ כשמאריך בשבר].

ולקמן יתבאר מהו השיעור של נשימה אחת ומהו שיעור ההפסקה של כדי נשימה.

א.ב) הגמ' בחולין

בחולין (כ"ז ב') מבואר דתקעו ביו"ט שחל בער"ש להבדיל בין יו"ט לשבת והצריכו בתקיעה זו שיהיה שינוי משאר ערבי שבתות שתקעו להבדיל בין חול לקודש משום שאין הקדושה הנכנסת [של שבת] חמורה כל כך מהקדושה שיוצאת [של יו"ט], ונחלקו האמוראים באופן השינוי "אמר רב יהודה תוקע ומריע מתוך התקיעה, ורב אסי אמר תוקע ומריע בנשימה אחת", וביאר רש"י לרב אסי "ומכל מקום מפסיק הוא בינתיים", ולא ביאר רש"י לשיעור ההפסקה, אך זה ברור דהפסקה בעינן וכן דהפסקה קטנה משיעור ההפסקה של התקיעות בער"ש שחל בחול כך שניכר לשומעים השינוי בהבדלה בין מיו"ט לשבת ובין מחול לשבת, והנה לסוברים דלר"י בסוכה בעינן בער"ש שחל בחול שיעשה לתר"ת בנשימה אחת א"כ אליבא דרב אסי צריך לומר דע"כ מתני' דלא כר"י אלא כרבנן, אבל לסוברים דלר"י עבדינן לתר"ת בשתי נשימות, א"כ יש לדון אם אליבא דרב אסי ניתן לומר דמתני' דחולין אתיא גם לר"י ולפ"ז צ"ל דיש שיעור הבדל ניכר לשומע בין נשימה אחת לב' נשימות, או דגם לשיטה זו מתני' איירי רק אליבא דרבנן כי ההבדל בין ב' נשימות לנשימה אחת אינו ניכר לשומעים, ויתבאר עוד לקמן.

וגבי להריע מתוך התקיעה לא נתבאר אם הכוונה בלא הפסק כלל או דבעינן הפסק שהוא כדי להבדיל בין סוף התקיעה להתחלת התרועה וגם זה יתבאר עוד לקמן.

ה. שיעור ההפסק בין השברים והשברים תרועה

א) לשונות הגמ' בענין הפסקים בתקיעות

א.א) הגמ' בסוכה

בסוכה (נ"ג ב') נחלקו רבי יהודה ורבנן גבי התקיעות שהיו במקדש וכן להבדיל בער"ש בין קודש לחול אם התר"ת שתקעו אחת היא [ר"י] או תקיעה לחוד ותרועה לחוד [רבנן], וביאר רש"י (ד"ה אחת) דס"ל לר"י "מצוה אחת הן וחדא חשיב להו", ואמרינן בגמ' דלר"י "אין בין תקיעה לתרועה ולא כלום", ונחלקו הראשונים בביאור דברי ר"י אם כוונתו דעשה לתקיעה ותרועה בנשימה אחת או בהפסק של נשימה.

רש"י ביאר "ולא היה מפסיק בינתיים אלא כדי נשימה", וביארו המרדכי (ד"ה ס' תר"כ) והביאו הב"י (ס"ד) דהיינו "בכדי נשימה מיהא מפסיקין אפילו לרבי יהודה", וכ"כ התוס' בסוכה (נ"ד א' ד"ה מהו) וכן תוס' הרא"ש דלר"י "הפסקה מועטת פחות מכדי לגמור שלשתן לא יפסיק [כדייק מדקאמר ולא כלום - תוס' רא"ש] אלא כדי נשימה דהפסקה צריך כדאמר בשלהי ר"ה (שם) ותקעתם תרועה תקיעה בפני עצמה ותרועה בפנ"ע, אבל לרבנן לא חיישינן אי מפסיק טובא ...".

ובראשונים בשמעתין מצינו דביארו דכוונת ר"י שיעשה לתקיעה והתרועה והתקיעה בנשימה אחת ולא בב' נשימות והם הרמב"ן (ד"ה וראיתי לרבינו תם) ובעוד מקומות, ר"ן (י' ב' ד"ה משקיף), ריטב"א (ד"ה ומ"מ הי דלהי תרועה) ועוד ראשונים, וכ"כ התוס' בערכין (י' א' ד"ה אין) ועי' בדברי רש"י שם וכן בפנ"י בשמעתין מש"כ בזה.

ב) ההפסק בין שברים בפנ"ע והתרועה בפנ"ע

ב.א) שיטות הראשונים

בשיעור ההפסק בין ג' השברים מצינו ב' שיטות בראשונים, המאירי במגן אבות (ענין השני) הביא בשם רבנים וחכמים גדולים כמה וכמה לאלפים ולמאות שאין למעלה מהם נהגו להפסיק בשברים כדי נשימה בין שבר לשבריתו.

אבל הרמב"ן (ד"ה וראיתי לרבינו תם) משמע דשברים וכן תרועה צריך לעשות כל אחת מהן בנשימה אחת, ואח"כ (ד"ה וכבר פירשתי) כתב גבי שברים שלא יהיה "הפסק גמור שישא אלא שיהו שני קולות שיפסיק בקול בשבר ניגון", ועוד כתב בשם הרי"צ גיאות (ד"ה וכתב הרב רבי יצחק) "והוי יודע שאין פירוש השברים שישבור הקול ויפסיק אלא שבר כאדם הגונח מכאב לב והן יבבות", וכן במאירי (שם) הביא שהמנהג בכל ארץ קטלונאי עפ"י הרמב"ן לעשות בנשימה אחת וכן נהגו בכל ארץ צרפת עפ"י חכמי התוספות.

וכ"כ הר"ן (י' ב' ד"ה מתקיף) והביאו הב"י (ס"ד) "צריך להזהר לעשות השברים כולן והיבבות כולן בנשימה אחת דשברים ויבבות לדידן ודאי מצוה אחת ניהו כתקיעה ותרועה לרבי יהודה, וכי הכי דלרבי יהודה צריך שיעשה תקיעה ותרועה בנשימה אחת כדמוכח בפרק החליל (סוכה נג:). הכי נמי בשברים ויבבות לדידן דמצוה אחת ניהו [וכן הביא רביה זו הראב"ה (רה"ש ס' תקמ"ב)], ואם הוסיף שבר אחד ועשהו בנשימה אחרת לדברי הרמב"ן ז"ל פסול כל הסימן [משא"כ אם הפסיק רק בין השברים פסולים רק השברים] דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין שברים לתרועה [ובגהות הב"ח על הר"ן (אות ג')] כתב דגרסין "לתקיעה", וכ"כ הריטב"א (ד"ה ומ"מ הי דלהוי תרועה) דשברים לחוד ויבבה לחוד "ולקול אחד חשוב [כל אחד מהם] במנין התקיעות ובלשון תורה ... וכיון שכן צריך שלא להפסיק ביניהן כלל אלא לעשותן בנשימה אחת", וכע"ז כתב הכלבו (ס' ס"ד) בשם הרי"ג כמש"כ

רטז. דו"ק דהמאירי איירי בשברים [שבתש"ת וכן בתשר"ת] אך אין מבואר בדבריו דתרועה לא בעינן לעשות בנשימה אחת, ולכאורה היה מקום לבאר לשיטה זו עפ"י דברי ר"ת שנביא בסמוך דס"ל "ג' שברים צריך לעשותן בנשימה אחת שהוא במקום תרועה, אבל ג' שברים ותרועה דתשר"ת לא עבדינן בנשימה אחת דגנוחי ויליל בנשימה אחת לא עבדי אינשי", וא"כ אפשר דהרבנים שהביא המאירי ס"ל דגם שברים לא עבדי אינשי בנשימה אחת וכסברת ר"ת בש"ת דתשר"ת, ועדיין צ"ע.

ריז. ובשר"ת התשב"ץ (ח"ג ס' כ"ט) דחה הראיה משום שרשי שם כ"ג ב' ד"ה ולא) והתוס' (שם ד"ה מהו) כתבו דאין להפסיק בניהן היינו ביותר מכדי נשימה, אך בכדי נשימה ניתן להפסיק ועדיין חשיבי ככה"ג מצוה אחת, אבל הראב"ה כתב "ואפילו מפרשים [לגמ' בסוכה] ולא כלום אלא כשיעור נשימה [וכרש"י ותוס'] היינו משום שלא אפשר בענין אחר, אבל אי אפשר היה צריך שלא להפסיק כלל, ואפילו רבנן לא פליגי עליה דרבי יהודה אלא בתקיעה ותרועה ותקיעה, אבל בתרועה גופה, אי נמי בשלשה שברים שהם במקום תרועה, דאפשר נמי לקצרם ולעשותם בנשימה אחת מודו ליה, וכן עיקר, וגם אני רגיל להזהיר התוקעים על ככה".

"היינו לכתחלה אבל בדיעבד יוצא אפי' בב' נשימות", והביא סיוע לדבריו מהשו"ע לקמן (ס"ז) שכתב "אם טעה בתשר"ת ואחר שתקע ב' שברים טעה והתחיל להריע, אם נזכר מיד יתקע שבר אחר ...", ומבואר דאף שהתחיל להריע והפסיק בין ב' השברים לשבר השלישי ומסתמא הוי יותר מכדי נשימה מ"מ מהני אם נזכר מיד שיתקע השבר השלישי, ומקורו של הט"ז הוא מדברי הרא"ש (ס"י י"א) שהוא המקור לדברי השו"ע שהביא למעשה שאירע במגנצא שתקע התוקע פעמים תשר"ת ובשלישי תקע ב' שברים והתחיל להריע והחזירוהו קצת הקהל לראש ומקצת הקהל אמרו לו תקע שבר אחר וסיים וכן נקט הראב"ן וכוותייחו פסק השו"ע, ודייק הרא"ש "משמע מדבריו [של הראב"ן] שאי"צ לעשות שלשה שברים בנשימה אחת", ואמנם הרא"ש נקט לדינא כרמב"ן "שצריך לעשותן בנשימה אחת [ולפ"ז] היה צריך לחזור ולתקוע שלשה שברים ויריע", וכתב הק"נ (אות ט') דמבואר ברא"ש דס"ל דאפי' בדיעבד לא יצא אם לא עשה בנשימה אחת, והוסיף שכן משמע בריטב"א בסוכה (נ"ג ב'), מ"מ דיוק הט"ז בשו"ע שהוא דעת הראב"ן מובן היטב וכן סבר המג"א והקדימם בזה הב"ח.

אמנם הגר"א בביאורו (ס"ז) דחה דברי הט"ז והמג"א וכתב "אין מחלוקת בין ראב"ן לרא"ש וזה שכתב כאן אם נזכר מיד כו' ר"ל שלא הפסיק בנשימה", ע"ש עוד בזה, וגם המאמ"ר (סק"ח) האריך בכל הנ"ל וכתב דכוונת הטור והשו"ע דכתבו מצד אחד לעשות לג' שברים בנשימה אחת ומאידך הביאו לדינא דהראב"ן אין כוונתן

הרמב"ן לעיל והובא בב"י (ס"ה) "וטועין התוקעין המפסיקין לגמרי [בין השברים]", וכתב ע"ז הב"י דפשוט הוא.

ויש לנו לדון האם הכוונה בנשימה אחת היינו בכח אחד בלא הפסק כלל או שמא יש הפסק בין הקולות, והנה פשוט דלענין תרועה לכל הראשונים הכוונה דיש הפסק קטן בין הקולות כך שנשמע שיש הפרדה בין קול לקול רק שהם ברצף אחד בלא נשימה בין הקולות [דרך בתרועה "תימנית" אין הפסק בין הקולות דהא הוי כקול אחד], וכן לענין שברים פשוט דלדעת הריטב"א דקול השבר כקול תקיעה אלא קצר ממנו יש הפסק בין השברים דאל"כ הוי כתקיעה ולא כג' שברים ונמצא דמש"כ "שלא להפסיק בשברים כלל" היינו לאפוקי שלא יעשו בב' נשימות, וכן למנהג ליטא דהשברים הם "טו - או - טו" [או "טו - או"] ונסמכים בזה על שיטת הרמב"ן שהשבר הוא קול שבור ע"כ דמפרשים לדברי הרמב"ן דנשימה אחת בלא הפסק היינו בלא הפסק נשימה בין השברים אבל ע"כ דיש הפסק בין שבר לשבר דאל"כ לא חשיב כג' שברים, ורק לעושים "או - טו" יש לדון אם מהני לחבר השברים ולסמוך על כך שהקולות של השברים נשמעים כשלשה שברים או שמא כיון דלא מצאנו מקור לחבר הקולות ביחד ודאי דיש לנהוג להפריד בין השברים הפרדה מועטת כדי שיהיו ג' קולות נפרדים ולא קול אחד מתמשך עם ג' שינוי ניגון.

ב.ב) דעת השו"ע והפוסקים ואיך הדין בדיעבד

השו"ע (ס"ד) כתב "שלשה שברים צריך לעשותם בנשימה אחת", וכתב הט"ז (סק"ה)

כמה ראשונים ודלא כט"ז והמג"א, וגבי מה שהביא הט"ז ראי' מס"ז ציין שכבר דחו כ"ז הגר"א והמאמ"ר.

וכ"ז גבי שברים ונראה פשוט דה"ה בכ"ז גבי תרועה שיש לעשותן בנשימה אחת ואל"כ פסול אפי' בדיעבד.

ולענין להפסיק בין השברים, כאמור לנוהגים לתקוע שברים ישרים כריטב"א או "טו - או - טו" פשוט דיש להפסיק בין השברים מעט דאל"כ הכל נעשה כקול אחד, אך לגבי הנוהגים לעשות "או - טו" לא מצאנו מבואר בפוסקים איך לנהוג בזה, והטעם פשוט, דהא מנהג זה חדש הוא יחסית לכל היותר מזמן הגר"ח מבריסק, ושמעתי שיש בעלי תקיעה מפורסמים שתוקעים "או - טו" ברצף אחד בלא הפסקה וסומכים ע"ז שההבדל בין הקולות דיו להראות שיש כאן ג' שברים וכן שמעתי שמורה הגר"א ל שטיינמן לבעל תוקע בגאון יעקב, אמנם הגר"ח שליט"א מאז שנעשה למקריא בביהכ"נ לדרמן הורה להפריד בין השברים אף שתוקעים שם "או - טו" דאל"כ הוי השבר אחד רצוף וכן תוקע לו בנו בביתו, אמנם כבר הקשו לגר"ח דבש"ת הוא מורה לעשות בלא הפסקה כלל וכביאורו לדעת החזו"א שנביא לקמן וא"כ אמאי בשברים מורה הוא לעשות הפסקה, דמא שנא זה מזה,

כט"ז [דיש חילוק בין לכתחילה ודיעבד] אלא על דרך הגר"א "דהטור והשו"ע כאן קא מיירו בעשה הכל בנשימה אחת וסמכו על מ"ש לעיל ס"ד שהשלשה שברים צריך לעשותם בנשימה אחת וס"ל ז"ל דכיון דשברים ותרועה דתשר"ת חדא מילתא נינהו דבשביל תרועה קא עבדינן לה מה שהפסיק בהתחלת התרועה לאו כלום הוא כיון שעשה הכל בנשימה אחת וגמר השבר השלישי באותה נשימה, ואפשר דס"ל דגם ראב"ן לא מיירי אלא בכי האי גוונא ודלא כמו שהבין הרא"ש בדבריו, והיינו דהרא"ש הבין בדעת הראב"ן דגם במעשה שהיה במגנצא דהחזירוהו הקהל וכו' ס"ל הראב"ן דאף דודאי היה שם הפסק יותר מכדי נשימה לא היה על התוקע לחזור אלא לתקוע שבר נוסף, אבל הגר"א והמאמ"ר ביארו לראב"ן דס"ל דאם לא היו הקהל מפסיקים בתקיעות אלא התוקע מעצמו היה נזכר מיד כל שלא הפסיק יותר מכדי נשימה הו"ל לתקוע שבר נוסף ולא לחזור על הסימן וזהו כוונת הטור והשו"ע ומדוקדק לשונם "אם נזכר מיד יתקע שבר אחר"י.

והמ"ב (סקט"ז) פסק "וכתבו רוב הפוסקים וזהו [לעשות לשברים בנשימה אחת] לעיכובא אפילו בדיעבד", וציין לב"י, שכנה"ג, מאמ"ר, ק"נ, הגר"א וכן הוא דעת

ריח. יש רצו לפרש כוונת הגר"א והמאמ"ר דהפסק של כדי נשימה תלוי בנשימה בפועל וכל שלא נשם בפועל אף שהפסיק זמן רב לא מקרי כדי נשימה ובהכי איירי המעשה במגנצא שהבעל תוקע לא נשם בשעה שדנו בקהל מה לעשות, אמנם נראה דא"א לומר כן, דבכל הראשונים והפוסקים מוזכר דלסוברים דבעינן נשימה אחת לא יפסיק בכדי נשימה ולא נזכר כלל דבנשימה בפועל הדבר תלוי ולכך גם אם לא ינשום בפועל אם יעבור שיעור של כדי נשימה לא הוי בנשימה אחת.

ואדרבה בראשונים מבואר דבשברים לכו"ע בעינן לעשות בנשימה אחת [למעט המאירי] משא"כ בש"ת דנחלקו בזה ויש אומרים דבעינן ב' נשימות אבל אין שיטה דבש"ת בעינן הפסק קטן משל ההפסק בשברים וא"כ דבריו לכאורה סותרים אהדדי וצ"ע, ועכ"פ במועדים וזמנים (אות ט) כתב גם כן להפריד משהו בין השברים כדי שישמע דאין כאן קול אחד משוך מג' קולות אלא ג' שברים, ומאידך במעיני הישועה שנוהגים עפ"י מנהגי גרמניה עושים לשברים בקול שבור שעולה בסופו ומחברים לג' שברים כאחד בלא הפסק כלל, והאריך בזה בספר שרשי מנהג אשכנז.

ג) ההפסק בין שברים תרועה

גא) שיטות הראשונים

נחלקו הראשונים גבי ההפסק בין ש"ת, ו"א דבעינן לעשותם בנשימה אחת כג' שברים וי"א דחלוק ש"ת משברים ויש לעשותן בב' נשימות.

הרמב"ן (ד"ה ושוב מצאתי) הביא שר"ת בתשובה כתב "שלשה שברים בנשימה אחת עבדינן להו דבמקום תרועה קיימי, אבל שלשה שברים ותרועה דתשר"ת לא מסתברא דגנוחי ויילולי בחדא נשימה לא עבדי אינשי", והביאוהו גם הר"ן והרא"ש (סי' י') ועוד ראשונים י"ט.

אבל הרמב"ן גופא ועוד ראשונים חלקו על ר"ת וס"ל דבעינן לעשות לש"ת בנשימה אחת, ומצינו ב' טעמים בזה, הרמב"ן כתב "דהא תרועה אחת היא ואין ראוי להפסיק בזה, ואע"פ שהן קולות מוחלקים הרי אינם מוחלקים יותר מפשוטה ושברים או תרועה אליבא דרבי יהודה שהוא מצריך לעשותם בנשימה אחת משום דס"ל דמצוה אחת הן והוא הדין בשברים ותרועה לדידן", וכע"ז הר"ן (י' ב' מדפי הרי"ף) וכן כתב הרא"ש (סי' י') "ושברים ותרועה יש לעשות בנשימה אחת משום דלמא גנוחי גנח וילולי ליל והכל תרועה אחת הן, ואע"פ שאין דרך האדם לגנוח וילולי בנשימה אחת [וכמש"כ ר"ת], מ"מ תרועה היא גנוחי וילולי בעינן שתהא התרועה כאחת בלא הפסק", והוסיף הרא"ש "ואם עשה תקיעה תרועה ותקיעה בנשימה אחת לא יצא מפני שאין כאן לא סוף ולא ראש, ומיהו בירושלמי לא משמע הכי "...", והריטב"א (ד"ה אלא שהרמב"ם) גם ס"ל כרמב"ן אלא דביאר לטעם דבעינן בנשימה אחת באופ"א "דאורחא דאיניש כד מיתרע ביה מילתא לגנוחי וילולי בזה אחר זה בנשימה אחת", ודלא כר"ת דס"ל דהדרך לא לעשותן בנשימה אחת.

ומאידך גיסא המרדכי (סי' תכ"ח) והביאו הב"י גם נקט כר"ת וכתב שכן פירש הראב"ה (סי' תקמ"ב), וכתב עוד המרדכי

רי"ט. ומבואר ברמב"ן דגם לשלשה שברים היה מקום לעשות כ"א מהן בנשימה אחת [וכשיטה שהובאה במאירי], ומ"מ עבדינן להו בנשימה אחת כי במקום תרועה קאתי, וא"כ צ"ע אמאי בתשר"ת לא קאמר ר"ת דאף דש"ת הם גנוחי ויילולי ואין דרכן לעשותן בנשימה אחת מ"מ כיון דמקום תרועה קיימי אין לעשותן בב' נשימות, ואפשר דגנוחי לחוד הדרך לעשותן בין בנשימה אחת ובין בב' נשימות וע"כ כיון שהשברים במקום תרועה קיימי עבדינן להו בנשימה אחת, אבל מה שאין דרכו בנשימה אחת ודאי שיש לעשותו בב' נשימות.

הדרך לגנוח ולליל בזא"ז, והשתא נבוא לברר פרטים שונים בב' השיטות.

ג.ב) הדין בדיעבד לכל שיטה

בדעת ר"ת ודעימיה דבעינן הפסק של נשימה נחלקו הדעות אם כשעשה בנשימה אחת יצא בדיעבד, תרוה"ד (ס"י קמ"ב) כתב דלא יצא, והוסיף דאף דבירושלמי משמע לכאורה דאם עשה בנשימה אחת יצא, מ"מ כ"ז דוקא בתש"ת ותר"ת אבל בתשר"ת גם לירושלמי י"ל דבעינן ב' נשימות, וע"ע מש"כ להוכיח מהא דהנהיג ר"ת לעשות בברכות תשר"ת לכל סדר וכמשנ"ת לעיל ומה שהביא רביה מהגמ' בחולין (כ"ו ב') לדבריו וכבר דחה הט"ז (סק"ו) לראיה זו ע"ש.

אמנם הב"י (ס"ד) כתב בדמ"מ (פ"ג ה"ג) משמע "דאפילו לדברי האומרים דמנין התקיעות הן שלשים [דס"ל כר"ת דעושה לש"ת בב' נשימות], אם רצה לעשות שברים ותרועה בנשימה אחת רשאי, ולא אמרו שהם שלשים אלא לומר שאם רצה להפסיק בין שברים לתרועה הרשות בידו", וסייע לדבריו מהירושלמי, ואח"כ הביא לדברי תרוה"ד דביאר לירושלמי באופ"א וחלק על המ"מ.

והב"ח (אות ח') כתב דגם בדברי ר"ת גופיה משמע דרק לכתחילה בעינן בב' נשימות והסברא בזה "שהרי אין לו שום ראיה מהתלמוד לחזור בדיעבד, וגם נקט שכן יש לתלמוד בירושלמי וגם ציין שכן

"ששמע שאומרים שצריך לעשותם בנשימה אחת שברים ותרועה דהווי חדא תרועה ובפרק החליל (סוכה נג:) אומר [דלמ"ד תר"ת הוי מצוה אחת] דאין בין תקיעה לתרועה ותקיעה ולא כלום אם כן לרבנן דמודו מיהא בשברים ותרועה דחדא מילתא צריך בנשימה אחת", ודחה הראיה "ולא נהירא, ורש"י פירש התם בסוכה ולא כלום שלא יפסיק אלא כדי נשימה ר"ל דכדי נשימה מיהא מפסקינן אפילו לרבי יהודה"י, וכתב הב"י שכ"כ הג"א (פ"ד ס"י) וכן ס"ל המ"מ (פ"ג ה"ג) בדעת הרמב"ם "וממה שכתב רבינו נמצא מנין התקיעות [של ג"פ תשר"ת, תש"ת, תר"ת] שלשים נראה שהוא סובר שבסימן תשר"ת יכול הוא להפסיק בין השברים לתרועה, רצה לומר שאין חייב לעשותם בנשימה אחת אלא יכול להפסיק ביניהם [ולכן חשיב ד' קולות ולא ג'], אבל ודאי השברים חייב לעשותם בנשימה אחת שהרי תרועה אחת הן שלשתן", וכתב המ"מ שכן דעת הרבה מן המפרשים אבל הרמב"ן חולק ויש לחוש לדבריו [ובפר"ח במים חיים דחה ראית המ"מ ברמב"ם אך מ"מ הביא ראיה ממקום אחר ברמב"ם דס"ל כמש"כ המ"מ].

נמצינו למדים, דדעת הרמב"ן, הר"ן, והרא"ש וכן דעת הר"י"ץ גיאות דבעינן לעשות לש"ת בנשימה אחת משום דהוי מצוה אחת וכן ס"ל לריטב"א מהטעם שכן הדרך לגנוח ולליל בזא"ז, ודעת ר"ת, רש"י, מרדכי, הג"א והרמב"ם דמפסקינן בכדי נשימה משום שכן

רכ. ועי' מש"כ לעיל (סק"ב.א) בהערה משם הראב"ה ולדבריו גם לדברי רש"י בעינן הכא בנשימה אחת ע"ש.

לעשות כדבריהם מלעשות בנשימה אחת והוא שלא ישהה בהפסקה יותר מכדי נשימה, אמנם כיון דהרא"ש חולק וס"ל דלא יפסיק ביניהם כלל [אלא יעשה אותו בנשימה אחת] "היה ראוי להנהיג לתקוע תשר"ת שש פעמים הג' פעמים שברים ותרועה בנשימה אחת והג' פעמים בהפסק ביניהם", אמנם כתב דהעולם לא נהגו כן, וביאר הב"י דטעמם דנהגו כרב האי גאון "וכיון דבהאי דשברים ותרועה ליכא היכרא להדיוטות אי עביד להו בנשימה אחת או אי עביד להו בשתי נשימות לא ראו לתקן שום תקנה בשביל כך אלא דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד".

ואח"כ כתב הב"י דנראה לו להנהיג לעשות את כולם בנשימה אחת כי בזה יוצא יד"ח לדברי הכל וכמשנ"ת לעיל, וכתב שכן כתב לעשות הריב"ש והוסיף שכן נוהגין בכל המקומות שראה.

אמנם כתב הב"י דתרוה"ד לשיטתו דלמאן דס"ל דבעינן נשימה אחת ואם עשה בב' נשימות לא יצא ולמאן דס"ל דבעינן ב' נשימות אם עשה בנשימה אחת לא יצא כתב "ונראה לצאת ידי חובה אליבא דכולהו במקום שתוקעין שלשים קולות בסדרים [י' בכל סדר], נקל הדבר שיתקע בשיבהיכב בנשימה אחת ש"ת, ובסדרים בשתי נשימות או איפכא, ובמקום שנהגו לתקוע רק קשר"ק

מבואר במ"מ וכן בריב"ש, ולכן סיים ודאי שכן הוא עיקר ודלא כמו שכתב תרוה"ד, אמנם בגר"א נראה דס"ל כתרוה"דיכא.

ובדעת הסוברים דבעינן נשימה אחת גם מצאנו ב' שיטות, ברמב"ן כתב "ואין ראוי להפסיק בה", ומשמע לכאורה מדנקט לשון "אין ראוי" דבדיעבד כשר בהפסק של נשימה, אך מהמשך דבריו שהובאו גם בר"ן נראה שאין זה מוכרח, ובתרוה"ד (שם) כתב דלשיטה זו אם עשה בב' נשימות פסול, וכן כתב הריב"ש, והב"ח הוסיף שכן ס"ל רי"ו וכן נקט הב"י, אמנם בב"ח (שם) עצמו כתב על דברי הריב"ש "שלא מצא זה [דבב' נשימות פסול בדיעבד] להדיא בדבריהם [של הרי"ן גיאות, רא"ש רשב"א ור"ן שציין הריב"ש כסיוע לדבריו] אלא לפי דמשמע ליה כך מדבריהם כתב כן, אבל לדין ודאי יש תשובה דכיון דבתקיעה ובתרועה דשתיים הן ד"ת אעפ"כ אמרו בירושלמי דאם עשאו בנפיחה אחת יצא, אם כן הוא הדין לשברים ותרועה דאחת הן ד"ת אם עשאו בב' נפחות נמי יצא דמאי שנא, ודברי הגאונים הנזכרים [דהצריכו נשימה אחת] אינם אלא לכתחלה".

ג. המנהגים הקדמונים למעשה בשיעור ההפסק

הב"י כתב מעיקרא דכיון דהמ"מ והמרדכי והג"א ס"ל דבעינן ב' נשימות יותר טוב היה

רכא. ואפשר דשורש המחלוקת, דתרוה"ד ס"ל דכיון שמפסיקין בכדי נשימה משום שכן הדרך לגנוח ולליל בזא"ז דיגנוחי וילולי בנשימה אחת לא עבדי אינשי, נמצא דאי לא יפסיק אין כאן התרועה הנדרשת.

אבל החולקין ס"ל על דרך שכתב הרא"ש לשיטתו, דכיון דהכל תרועה אחת, גם אי נימא דבפסיק כדי נשימה אין כאן הפסק ודלא כרא"ש [וכן מבואר במרדכי ועוד ראשונים בדעת ר"ת], מ"מ אם עשה בנשימה אחת יצא יד"ח אף שאין דרך בני אדם לגנוחי וילולי בזא"ז.

רכב. והא דנוהגים היום לעמוד בתקיעות דמיושב עי' בנצי"ב בעמק שאלה (שאלחא קע"א סק"ב).

ענין לכל הדיעות כמו שכתבתי בסמוך שכן הוא העיקר, ומ"מ אותן שכבר נהגו לתקוע בנשימה אחת לא ישנו".

והדרכי משה כתב "המנהג הפשוט במדינות אלו לעשות הכל בב' נשימות ולא שמעתי מי שעשאן בנשימה אחת", ואפשר דגם הד"מ מודה שהשיטה העיקרית היא כמש"כ הב"י דהיינו לעשות בנשימה אחת אלא דאין מכח זה לשנות מנהג במקום שנהגו כר"ת, ועכ"פ הוסיף הרמ"א "והאגור כתב שראה קצת תוקעין שעשו בנשימה אחת והרבה פעמים תקעתי ועשיתי אותן בנשימה אחת".

ג.ד) שיעור ההפסק לסוברים דבעינן בנשימה אחת

ברא"ש כתב כאמור גבי תרועה "בעינן שתהא התרועה בלא הפסק", וכן הוסיף גבי תר"ת "ואם עשה תקיעה ותרועה ותקיעה בנשימה אחת לא יצא מפני שאין כאן לא סוף ולא ראש ...", ומשמע דס"ל דנשימה אחת פירושו בלא הפסק כלל בכח אחד, והדברים צ"ע, דהא בגמ' בחולין מבואר דנשימה אחת לא הוי מריע מתוך התקיעה אלא דיש הפסק ביניהם ומסתמא לשון נשימה אחת דכתב הרא"ש הוא לשון הגמ', וביותר צ"ע דברא"ש בתוספותיו בסוכה (נ"ד א') דהבאנו לעיל מבואר דהיכא דבעינן מצוה אחת [דאז עבדינן נשימה אחת] מהני להפסיק כדי נשימה ורק קפדינן שלא יפסיק יותר מכדי נשימה.

ועכ"פ בתרוה"ד בסוף תשובתו (שם) כתב "נראה דבכל זמן שיתקע ש"ת בנשימה אחת יזהר שלא יתקע כמו שרגילין תוקעים לתקוע ש"ת בכח אחד בלתי שום הפסק, דבכה"ג

לכל סדר [וכשיטת ר"ת] צריך שיתקע בשיבה ש"ת בנשימה א' ובסדרים בב' נשימות אבל איפכא לא, דכיון דטעמא דרבינו תם שהנהיג לתקוע קשר"ק לכל סדר משום דאית ביה נמי קר"ק וקש"ק ונפיק ממה נפשך ולהפסק לא חיישינן, ואם כן אי עביד ש"ת בנשימה אחת דילמא קר"ק אמת הוא ושברים לאו כלום הוא, ואי הוה מתחיל בשברים באותה נשימה של תרועה לא חשיבה תרועה כלל בכה"ג, ובמקום שנהגו לתקוע בסדרים קשר"ק קש"ק קר"ק [אחד בכל סדר וכמנהג העולם בזמנן] אין נקל כל כך לצאת ידי כולם מ"מ יתקע על שני דרכים בשיבה ובסדרים כדלעיל כיון שאותו מנהג משום דשמא קיימא לן כמאן דאמר (ר"ה לה.) אחד מדברי תורה ושנים מדברי סופרים ולכן תוקעין בענין דסרתן אהדדי ולפי זה בנדון דידן נמי נפיק י"ח מן התורה לכו"ע".

ולמעשה כתב הב"י "דלדידן דנהיגין לתקוע בסדרים קשר"ק קש"ק קר"ק שיעשה בשיבה ש"ת בנשימה אחת, ובסדרים בשתי נשימות, דכיון דלעשותן בנשימה אחת יצא ידי חובתו לדברי הכל [למעט לפי תרוה"ד] כמו שהוכחתי, הילכך בשיבה שעשה שלש פעמים תשר"ת יעשה בענין זה, וכדי לחוש לדברי בעל תרומת הדשן יעשה שבסדרים בשתי נשימות, ודרך זה טוב וישר לצאת ידי הכל וכך ראוי להנהיג".

והב"ח לשיטתו דגם לסוברים דבנשימה אחת יוצא בדיעבד בב' נשימות כתב "ומנהגינו עכשיו לעשות בב' נשימות ואין לשנות, דהא בדיעבד יצא ידי חובתו בכל

לא מיקרי בנשימה אחת, אלא יפסיק מעט [ובלקט יושר עמ' 126 הוסיף בשם תלמידי תרוה"ד דטעמא "שלא יהא נראה כמריע מתוך השבר"], רק שלא יעשה נשימה בנתיים, כך מפרש רש"י שלהי פ"ק דחולין", והביאוהו הב"י, וכ"כ הגר"ז (סק"ט).

ונמצינו למדים דלשיטה זו יש להפסיק מעט בין הש"ת, ומותר להפסיק עד כדי נשימה ולא עד בכלל שלא יפסיק בשיעור של כדי נשימה.

ג.ה) שיעור של כדי נשימה לסוברים דבעינן בב' נשימות

בדעת ר"ת שעושים לש"ת בשתי נשימות יש לדון מה אורך הנשימה בין בש"ת, האם מותר אף נשימה ארוכה או שמא רק בשיעור דבעינן כדי לתקוע לתרועה או דשרינן שיעור נשימה בינונית, וכן יש לדון אי בעינן לנשום בפועל.

ולענין אי בעינן לנשום בפועל נראה מלשון הר"ן שכתב בדעת הרמב"ן "ואם הוסיף שבר אחד ועשאו בנשימה אחרת פסל כל הסימן", דמשמע דלחולקים הסוברים שעושים בב' נשימות מהני גם אם נשם ממש בינתיים, אך אין מבואר דבעינן לנשום בפועל, וכן נראה ללמוד מלשון תרוה"ד שכתב לעושים בנשימה אחת "יפסיק מעט רק שלא יעשה נשימה בנתיים", דלסוברים דעושין ב' נשימות מותר לנשום בנתיים,

ובשו"ע הרב (סק"ה) מצינו יותר מזה שכתב דבעינן לנשום בפועליכי, דפירש לשיטת ר"ת "לפי שאין דרך האדם לגנוח וליילל בנשימה אחת אלא מפסיק ביניהם כדי נשימה, דהיינו שעושה נשימה בינתיים, ולפיכך גם התוקע צריך לעשות נשימה בינתיים", וע"ע בביאור הגר"א (ס"ז) ומש"כ על דבריו לעיל (סק"ב.ב), וכן באלף המגן על ספר מטה אפרים (סקי"ז).

ובמועדים וזמנים בקונטרס התקיעות בהערות לדין ז' הביא דבקונטרס "אש דת" [הובא גם באלף המגן סקי"ז] כתב לדעת ר"ת שאם הבעל תוקע אינו נושם בין הש"ת הוא מבטל בזה מצות עשה, ודחה שם דבריו דדי אם בגוף הקול הנשמע ניכר שיש הפסק בכדי נשימהיכ, ומ"מ לכתחילה ודאי יש לבעל תוקע לנשום משום שכן הוא לכתחילה כמבואר בגר"ז ובלי נשימה אינו כדעבדי אינשי ואינו מקיים המצוה כהלכתה להרבה פוסקים, ויש שהוסיפו דכשנושם יש כאן דרך מעשית לדעת שלא הפסיק בכיותר מכדי נשימה, ומיהו אי נימא דבעינן נשימה בינונית [עי' בסמוך] יש בעצה זו תועלת אם באמת הוא נושם שיעור זה ודלא כהרבה מבעלי התקיעות שנושמים רק נשימה קצרה הנדרשת להם לצורך התרועה.

ולענין שיעור הכדי נשימה נראה לדקדק מדברי הט"ז (סק"ו) שכתב "ואנו אין לנו אלא המנהג שכ' רמ"א כדברי ר"ת, ומ"מ

רכג. ויש סייעו לזה מדברי השטמ"ק (ערכין י' א' אות ה') משם הרא"ש, ואינו מוכרח. רכד. היה מקום לדון דמחלוקת זו תלויה בסתירה בדעת ר"ת גבי הברכה, דבפסחים (ד' א') הביא הרא"ש בשם ר"ת דמברכים לשמוע קול שופר וש"מ דהשמיעה היא העיקר, אבל ברה"ש כתב הרא"ש (סי' י') דלדעת ר"ת מברך על תקיעת שופר ומשמע דעיקר המצוה היא התקיעה וא"כ תליא באופן התקיעה, ואינו מוכרח, ועכ"פ בשו"ע (סי' תקפ"ה ס"ב) הכריע לברך לשמוע קול שופר.

לומר דהנשימה הנדרשת לעשות תרועה זו חשובה כדי נשימה], אמנם כתב דבמקום שעושין בנשימה אחת נראה דיש להחמיר שלא להפסיק יותר ממשהו, דיש לחוש לחומרא דשיעור כדי נשימה הוא קטן מזה והיינו כשיעור הנדרש כדי לעשות לתרועה שאחר השברים.

ויש לדון בדבריו, דלכאורה מדסתמו בזה הפוסקים ולא כתבו לשיעור הכדי נשימה נראה דודאי הפסק של עד כדי נשימה בינונית לא מקרי יותר מכדי נשימה, וכאמור עכ"פ יזהר שלא יעבור שיעור קריאת המילה "תרועה", ועוד כתב שם (הערה ד') דבספר אש דת שיעור בעצמו כמה פעמים השיעור של כדי נשימה והא כששה כוחות או יותר, אך כתב עליו דלדעתו זה הרבה יותר מהצורך.

ושמעתי שמרן הגר"א¹ ל שטיינמן והגר"ג אידלשטיין ס"ל דכל שנושם נשימה בפועל אפי' נשימה קצרה בין השברים והתרועה הוי בכלל ב' נשימות ואפי' דהוי הפסק קצר מאוד, ולכן מורה הגר"א¹ ל שטיינמן לתוקע שינשום בין השברים תרועה ויעשה נשימה קצרה ככל האפשר ויריע כדי שלא יהיה חשש שימתין יותר מכדי נשימה, שאין אנו יודעים לשער היטב כמה היא, והגר"ג אידלשטיין לא מקפיד לעשות נשימה קצרה ככל האפשר, אך למעשה עושה נשימה קצרה בלבד, וכן מובא שהגר"ז² מבריסק (פניני רבינו הגר"ז עמ' ס"ח) והגרצ"פ פרנק במקראי קודש הורו לנשום נשימה קצרה בין השברים תרועה, וכן ראיתי שכתבו בשם הגר"ר מאיר הלוי שאמר שכן נהג זקנו הגר"ח וכן הגר"ח פיינשטיין אמר שכן נוהגים בבריסק, וכן הרה"ג ר' נחום דיאמנט משם

נ"ל דיש ללמוד להתקוע שלא יעשה שום שהיה בין השברים לתרועה ויעשה תכופים כל מה דאפשר אע"פ שיש בהם נשימה אחת, וראוי שלא יקרא המקרא להתקוע תרועה בסדר תשר"ת אלא ידלג קריאה זו ויעשה כן התקוע מעצמו, ובמקום שלא ירצה לשנות לדלג המקרא קריאת התרועה בסדר תשר"ת, מ"מ התקוע לא ימתין על הקריאה וימהר עצמו בתכיפה [לסוף הקריאה] כל מה דאפשר כנלע"ד", ומבואר מדבריו דשיעור קריאת המילה "תרועה" הוא לערך כשיעור כדי נשימה ולכן על התקוע לתקוע סמוך לסיום ההקראה של הקורא, והמ"ב (סכ"א) הביא בשם האחרונים [עי' מטה אפרים ועוד] כעין זה בשינוי מעט "טוב שיקרא לפניו המקרא שברים תרועה בפעם אחת, דאם ימתין התקוע עד שיקרא הקורא לפניו תיבת תרועה עלול מאד שיהיה עי"ז הפסק יותר מכדי נשימה", ומשמע קצת דאף מעט יותר משיעור קריאת "תרועה" הוי בכלל כדי נשימה אך אין זה מוכרח, [ודע דיש הנוהגים גם כיום כמנהג דבאו הט"ז והאחרונים שהביא המ"ב לאפוקי והיינו דמקריאים "תרועה" בין השברים תרועה וכגון בביה"נ במעיני הישועה הנוהגים עפ"י מנהג יוצאי גרמניה].

ובמועדים וזמנים כתב מנפשיה דמסתבר לו דבכדי נשימה לא תלוי בשיעור הנדרש לעשיית התרועה אלא נושם האדם כדרכו ואינו חושש [אמנם מסתבר דנשימה ארוכה מהרגיל אינו בכלל זה], והביא כמה סיועים לסברא זו [ובאמת הגע עצמך לשיטת רש"י דשיעור תרועה ג' כוחות בעלמא קשה

יעשה בב' נשימות", והרמ"א כתב כדבריו בד"מ "והמנהג הפשוט לעשות הכל בב' נשימות, ואין לשנות".

וכתב המ"ב (סקי"ז) לסברת ר"ת "דגנוחי וילולי לא עבדי אינשי בנשימה אחת", ומ"מ הביא דהב"י והב"ח כתבו "דבדיעבד גם לדעה זו אם עשה בנשימה אחת יצא אלא דלכתחלה ס"ל דאין נכון לעשותם בנשימה אחת", ובדעת הרמב"ן ודעימיה כתב המ"ב (סקי"ח) דטעמם דהוי מצוה אחת, והוסיף בשם הריב"ש וב"י דלדעה זו "אפילו בדיעבד אם עשה כן [בשתי נשימות] מחזירין אותו", והביא לדברי תרוה"ד והב"י "ומ"מ לא יתקע ש"ת בכח אחד בלתי שום הפסק דבכה"ג לא מיקרי נשימה אחת אלא יפסיק מעט רק שלא יהיה בכדי נשימה בינתיים".

וגבי המנהג שכתב השו"ע כתב המ"ב (סקי"ט) ובשעה"צ דבמקומות שנוהגין כר"ת והיינו לתקוע רק תשר"ת למלכויות וכן לזכרונות וכן לשופרות לא יעשו איפכא וכמבואר בתרוה"ד שהביא הב"י ודלא כט"ז שדחה דבריו, ובמקומות שנוהגין לתקוע בכל סדר י' קולות והיינו תשר"ת תש"ת ותת"ת יכול לעשות ג"כ להיפך, דבמיושב בשתי נשימות ובמעומד בנשימה אחת, [ושמעתי שיש מקומות שנוהגים כן] כי משום דס"ל דכיון דעיקר התקיעות הן בשעת התפילה עדיף לתקוע בנשימה

הגה"צ ר' אליהו לופיאן וכן בשם הגרש"ז אוירבך"ה, ולפי דבריהם אין כמעט היכר לשומע בין נשימה אחת לב' נשימות, ולכאורה צריך לומר לפ"ז דמה שכתב ר"ת דאין לעשות בנשימה אחת כי אין דרך הגונחים ואח"כ מייללים לעשות כן בלא הפסקה, היינו דוקא בלא נשימה כלל אבל אם נשם אפי' נשימה קצרה הוי בכלל הדרך לגנוח וליילל, ומה שנלמד מדברי הט"ז והמ"ב בשם האחרונים דכדי נשימה היינו כשיעור אמירת "תרועה", היינו היכא דלא נשם, אבל אם נשם מהני בכל נשימה להבדיל בין הש"ת, ולפ"ז מי שאינו נושם בפועל בודאי יש לו להפסיק בין השברים והתרועה בכדי שיעור אמירת "תרועה" ובלא זה יש לחוש שלא יצא ידי הסוברים דבעינן ב' נשימות דוקא, ולכאורה נראה דגם מי שנושם באמצע בפועל יש מקום לומר שימתין עד כדי שיעור זמן זה.

ג. דברי השו"ע והפוסקים

השו"ע (ס"ד) כתב ג' שברים ותרועה דתשר"ת י"א [ר"ת ודעימיה] שאינו צריך לעשותם בנשימה אחת, והוא שלא ישהה בהפסקה יותר מכדי נשימה, וי"א [הרמב"ן ודעימיה] שצריך לעשותם בנשימה אחת, וירא שמים יצא ידי כולם, ובתקיעות דמיושב יעשה בנשימה אחת ובתקיעות דמעומד

רכה. ושמעתי מבעל תוקע ותיק שאמר לו אחד מגדולי פוסקי זמנינו זצ"ל שערף שלא לנשום כלל אלא יפסיק הפסק קצר מאוד ויריע, וטעמו שמא אם ינשום בפועל תהיה הנשימה ארוכה מהשיעור הכדי נשימה שמותר. אמנם אמר לי הבעל תוקע הנ"ל, שבבדיקה ממוחשבת שעשה, נתברר שאם הוא מפסיק זמן קצר בלא נשימה, אין ההפסק קבוע ונע בין 0.2 ל- 0.6 שניה לערך, אך אם הוא נושם נשימה קצרה ומריע, זמן ההפסק קבוע והוא כ- 0.2 שניה, ולפ"ז עדיף לנשום נשימה קצרה. רכו. וכן העירוני שאומרים משמיה הגר"ח מבריסק.

אחת ולא בב' נשימות אם יש להחזירו או שמא זה רק דין לתחילה משום דירא שמים יצא את כולם אך בדיעבד אין להחזירו.

ג.ז) שיטת האבני נזר והחזו"א

האבנ"ז (סי' תמ"ג סק"ה) כתב דלענ"ד הדין בתשר"ת לפוסקים דבעינן בנשימה אחת הוא דאין להפסיק כלל ביניהם ודלא כדברי תרוה"ד והב"י, וכ"כ אח"כ (סי' תמ"ד סק"ח) ע"ש, ובשיטת ר"ת נקט דיפסיק בכדי נשימה, ולמעשה נקט מתחילה (סי' תמ"ג) שהיא תשובה מצעירותו כמבואר שם לנהוג לתקוע בנשימה אחת, אבל אח"כ (סי' תמ"ד סק"ז) כתב לנהוג כרמ"א והוסיף דמי שרוצה לצאת ידי האומרים בנשימה אחת יעשה כן בתקיעות דמעומד שיהיה הברכה על התקיעות בשתי נשימות ולא יהיה חשש ברכה לבטלה, ע"ש מה שעוד האריך בכ"ז.

והחזו"א (סי' קל"ו) כתב גבי נשימה אחת ג"כ על דרך האבנ"ז ותמה על המ"ב דכתב להפסיק עד כדי פחות מכדי נשימה אלא "דאין להפסיק ביניהם כלל ... ר"ל מריע מתוך השבר ואפי' פחות מכדי נשימה לא יפסיק", וגבי ב' נשימות חידש החזו"א דבר שלא מצינו בפוסקים דהכוונה להפסיק

אחת בתפילה משום דבזה יוצא לרוב רובן של הפוסקים והיא השיטה העיקרית כמבואר בב"י, ומיהו כידוע נחלקו הראשונים באיזה מתקיעות יוצאים יד"ח מדאו' ובדעת המ"ב בזה עי' בסי' תק"צ סקל"ה וכן בסימן תקצ"ב סק"ג"ז].

וגבי המנהג שכתב הרמ"א הביא המ"ב (סק"כ) לדברי הד"מ בשם האגור שבמקומות שנוהגין לעשות בנשימה אחת ג"כ לא ישנו ממנהגם, והוסיף דאפי' לפי מנהגנו אם עשה בנשימה אחת יצא, ועוד כתב דיוזרה העושה בשתי נשימות שלא יפסיק יותר מכדי נשימה, ובשעה"צ (אות י"ח) כתב "בחיי אדם השמיט מה שכתב הרמ"א דהמנהג הפשוט לעשות הכל בשתי נשימות, דבאמת הכרעת השולחן ערוך טובה מאד, דבזה אנו יוצאין ידי כל הדעות, וגם דדעת הבית יוסף דאפילו לדעת ר"ת אם עשאן בנשימה אחת יצא, ואם כן אם נעשה בנשימה אחת יותר טוב לצאת ידי הדין"ריכ".

וכמובן דנפק"מ בכ"ז גם למי שתוקע לחולה וכיו"ב דמקצר ותוקע רק י' קולות או שלשים, דעדיף דיתקע בנשימה אחת שהיא השיטה העיקרית לדינא אלא אם הוא במקום שנהגו בב' נשימות, ועוד יש לדון לנוהגים כשו"ע דאם תקע בתקיעות דמעומד בנשימה

רכז. נפק"מ נוספת במחלוקת זו דלמנהגינו דגם בתקיעות דמעומד תוקעים בכל ברכה תשר"ת תש"ת תר"ת נכון שלא יכונו ביום הראשון לצאת יד"ח מדאו' באחד הסדרים דוקא אלא יכונו בסתמא שבתקיעות שהם אליבא דהילכתא התקיעות דאו' בזה כוונתי לצאת יד"ח, וכן התוקע יכוין להוציא יד"ח מדאו' או עפ"י המנהג לפי הנ"ל, [וכן יחשוב להוציא יד"ח בתקיעות דמעומד גם אם יצא יד"ח בתקיעות דמיושב משום אותם נשים וכיו"ב שלא שמעו לתקיעות דמיושב אלא רק לתקיעות דמעומד].

רכח. שמעתי שהגרי"ש אלישיב זצ"ל היה מורה לבעל תוקע לעשות לכל התשר"ת בנשימה אחת [וכבר הבאנו כ"ז בקיצור ההלכות בס"ק ה.א בהערה] ולא נתבאר ממנו טעמו בזה.

התחיל לתקוע לקול שהיה צריך ולא עלה בידו לתקוע הקול כראוי, חלקם של המקרים חשובים כהפסק וצריך לחזור על כל הסימן וחלקם אינן חשובים כהפסק.

א) הוספת קול נוסף לשם מצוה ובמתעסק

נתבאר לעיל דאמרינן בגמ' (ל"ד א') דר' אבהו התקין לתקוע תשר"ת, ומתקיף לה רב עזריא "דלמא ילולי הוה וקא מפסיק שלשה שברים בין תרועה לתקיעה [ראשונה ואין כאן פשוטה לפניה]", וכע"ז התקיף לה רבינא "ודלמא גנוחי הוה וקא מפסקא תרועה בין שברים לתקיעה [אחרונה ואין כאן פשוטה אחריה] ילב", והקשו הר"ן (י' ב' ד"ה מתקיף) ועוד ראשונים והביא כ"ז הב"י (ס"ח) "ואם תאמר כי מפסקי מאי הוי והא תניא (ל"ד:): שמע תשע תקיעות בתשע שעות ביום יצא", ובתירוץ הקושיא מצינו כמה דרכים בראשונים ונפק"מ ביניהן בענין האם קול כשר לשם מצוה מפסיק בין הקולות.

א.א) שיטת ר"ת דקול לשם מצוה אינו מפסיק בדיעבד

הר"ן הביא לתרוץ בשם ר"ת בשני דרכים "דהכי פרכינן, כיון דרבי אבהו חייש לכולהו ומכניף לכולהו מנהגי, הוה ליה למיחש נמי לרבי יהודה (סוכה ג:): דאמר אין בין תקיעה

פחות מכדי נשימה, ולכן כתב למעשה "תקיעות דמיושב בכח אחד ושל מעומד בב' כחות בהפסק פחות מכדי נשימה" ריכט.

ומפורסם שנחלקו הנוהגים כחזו"א אם כוונתו דבנשימה אחת מריע מתוך השבר כפשוטו ו"א כ מקצר מעט את השבר האחרון הסמוך לתרועה [ולנוהגים כן יש העושים ג' שברים ויש העושים ד' שברים ומריעים מתוך השבר הרביעי], או שמפסיק מעט ביניהן ומקרבן זל"ז כמה שיותר כך שישמע שנגמר השבר ומתחילה התרועה הלא, וכיון שהאריכו בכ"ז בני זמנינו ולכן נקצר בזה, [ועכ"פ דו"ק דלשיטה זו החילוק בין נשימה אחת לב' נשימות הוא מוגדר וברור, אך למחלקים דנשימה אחת הוי עד כדי שיעור נשימה וב' נשימות צריך הפסק בכדי נשימה [לכתחילה וי"א דהוי לעיכובא], אין השיעור של כדי נשימה ברור בדיוק וקשה ליהדר בזה ולצאת יד"ח אלא אי נימא שכל שנושם באמצע הוי בכדי נשימה בין בנשימה קצרה ובין בארוכה וכמשנ"ת לעיל].

ו. טעויות בסדר התקיעות

מצינו בראשונים ובפוסקים כמה מקרים שהתקוע טעה והוסיף קולות כשרים או פסולים בין הקולות שנדרש היה לתקוע או שהחסיר קול, וכן שלא טעה כלל אלא

ריכט. ובתקיעות שלאחר התפילה כתב בשו"ת הלכות (סי' תק"צ אות ו') שנהג החזו"א לעשות מקצתן בהפסק של פחות מכדי נשימה ומקצתן בלא הפסק כלל.

רל. עי' בשו"ת הלכות (סי' תק"צ סוף אות ו').

רלא. עי' בספר אמרי יושר (יו"ד ליקוטים סי' ל"ד עמ' קסב, קסג), דינים והנהגות להגר"מ גריינמן (אורח פ"כ אות ב' בסוגרים), אורחות רבינו (ח"ב עמ' קפ"ד), חוט שני (פ"ד ס"ג סק"ד ד"ה והפירוש, עמ' ע"ב), יעננו בקול להגר"ש דבליצקי, וכן נהג הגר"י שפירא זצ"ל בהיותו מקריא בביכ"נ לדרמן.

רלב. ותרצינן דהדר עביד [לאחר התשר"ת] תר"ת ותר"ת, וכבר נתבאר לעיל אמאי התקין ר' אבהו באופן זה.

[ועי' לקמן גבי תקיעה שלא לשם מצוה], והביא הרמב"ן לזה ראייה "מדתניא בתוספתא (ר"ה פ"ב ה"ב) תקע והריע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת כלומר תקיעה אחרונה בלבד", וכע"ז כתב הריטב"א, וכבר הבאנו לעיל (ס"ה ס"ק ב.א) דכתב הר"ן דלמה דבעינן לעשות השברים והיבכות כולן בנשימה אחת "ואם הוסיף שבר אחד ועשהו בנשימה אחרת לדברי הרמב"ן ז"ל פסול כל הסימן [משא"כ אם הפסיק רק בין השברים פסולים רק השברים], דכיון שהפרידו לעצמו אינו מן השברים והפסיק בין שברים לתרועה [ובהגהות הב"ח כתב דגרסינן "לתקיעה"]", ומבואר דאפי' הפסיק שבר אחד לא יצא, וכבר הבאנו לעיל דלשיטה זו תוקעין בתקיעות דמעומד על סדר התפילה תשר"ת למלכויות ותש"ת לזכרונות ותר"ת לשופרות ולא חיישינן להפסק, ע"ש בביאור הדברים.

והק' הרשב"א (ד"ה ודילמא) "יש קצת תמה לדבריו [של הרמב"ן], השתא הפסיק בה תקיעות שיר או של נביחות ובדברים ומלאכות לא הפסיד ויצא ותקיעה אחת בינתים הפסיד ולא יצא", ותירץ "ושמא טעמא דזו שהיא לשם מצוה חשיבה לאפסוקי, אינך מילי כולהו דלאו למצות תקיעה לא, וכדאמרינן בעלמא (זבחים ג' ב') דבת מינה מחריב בה דלאו בת מינה לא מחריב בה", וע"ע בזה במאירי בחבור התשובה וברדב"ז (ח"ד ס"י אלף ק"ג).

א.ג) שיטת הרשב"א

הרשב"א והביאו הר"ן (שם) כתב לדחות ראית הרמב"ן מהתוספתא "ונראה לי יותר גרסת הספרים דגרסינן בההיא תוספתא, תקע

לתרועה [ולא] כלום, ועוד דלרבנן נמי נהי דשמע תשע תקיעות בתשע שעות יצא בדיעבד אבל לכתחלה ודאי משמע שאינו רשאי להפסיק", וכבר הבאנו לעיל דר"ת לשיטתו נהג בתקיעות דמעומד על סדר הברכות בתפילה לתקוע תשר"ת לכל אחת מהברכות ולא חש להפסק בתקיעות אלו, ע"ש בביאור הדברים.

והק' הריטב"א (ד"ה ולא נהירא) על תירוצו הראשון של ר"ת "חדא דודאי מאי דאקשי תלמודא לר' אבהו מהפסקה לרבנן ולא לר' יהודה דלית הלכתא כוותיה, דעד כאן לא חייש ר' אבהו לכנופי מנהגי אלא בתרועה דלא פסיקא ליה מילתא היכי הויה כהלכתא, אבל לר' יהודה דהוי יחידאה ולית הלכתא כוותיה לא חייש כלל", וסייע לזה מהגמ' בפסחים דאין דרך האמוראים לחוש לדברי היחיד שאין הלכה כמותו, ועוד הק' "דאי לר' יהודה פרכינן לא הוי נקיט לה תלמודא סתמא, ועוד דהא סוגיין כולה דלא כר' יהודה [מ]דהו"ט תקיעות ולר' יהודה אינם אלא ג' [דהא ס"ל דתר"ת הוי מצוה אחת ואין כאן אלא תקיעה אחת ובסה"כ כשתוקע ג"פ תר"ת איכא ג' ולא ט'"]", וכע"ז הק' גם הרמב"ן במלחמות ובחידושו.

א.ב) שיטת הרמב"ן והריטב"א דקול לשם מצוה מפסיק

הרמב"ן והביאו הר"ן (שם) כתב דהגמ' אליבא דרבנן מקשינן וטעמא "דלרבנן נמי אי מפסקי שברים או יבכות בין תקיעה לתרועה לא יצא, דנהי דאם הפסיק ביניהם יצא, אפילו הכי אם תקע ביניהם לא יצא, דאנן פשוטה לפניה ולאחריה בעינן וליכא, דהא תקע ביניהן תקיעה אחרת לשם מצוה

כמ"ש הר"ן", וכן הוא פשוט הרשב"א דהבאנו לעיל (ס"ק א.ב.), והפמ"ג הוסיף "ואפשר אף למ"ד מצוות אין צריך כוונה נמי מתעסק לא הוי הפסק".

א.ה) דברי השו"ע והפוסקים

השו"ע (ס"ח) פסק כרמב"ן ונקט דהוספת קול בין לשם מצוה ובין כמתעסק הוי הפסק, והביא כמה מקרים של הפסקים כמבואר בטור "א] אם הפסיק בתרועה בין תקיעה לשברים, [ב] או שהפסיק בשברים בין תרועה לתקיעה, [ג] וכן אם הריע ב' תרועות זו אחר זו, [ד] או שתקע אחר התרועה תקיעה כמתעסק שלא לשם תקיעה והפסיק בה בין תרועה לתקיעה, [ה] או לאחר שתקע שלשה שברים שתק והפסיק ואח"כ תקע שברים אחרים ואפילו שבר אחד, בכל אלו הוי הפסק והפסיד גם תקיעה ראשונה".

ובענין מה שנקט השו"ע דבין שהוסיף קול לשם מצוה ובין כמתעסק הוי הפסק כתב המ"ב (סק"ג) "ומ"א מצדד דיש להקל בזה דמתעסק לא חשיב תקיעה כלל והו"ל כאלו שמע קול אחר בנתיים דלא חשיב הפסק עי"ז", ובבה"ל (ד"ה כמתעסק) כתב "ומ"מ לכתחילה בודאי טוב לחוש לדעת המחבר, וע"כ צריך לזהר במקום שבתי כנסיות תכופין זה אצל זה שלא יתקעו בבהכ"נ אחת עד שיגמרו באחרת, דאל"כ לא ישמעו על הסדר, דאף שאין מתכוין לשמוע לשם מצוה ואין ברצונו כלל לשמוע מ"מ לדעת המחבר אפילו שמע כמתעסק הפסיד התקיעות ששמע [ח"א]".

וגבי המקרים שהביא השו"ע דעשה הפסק בין התקיעות כתב המ"ב: א' "הפסיק בתרועה בין תקיעה לשברים", כתב המ"ב

והריע ותקע וחזר והריע ותקע אין בידו אלא אחת, ונראה לי פירושו שלאחר שתקע באחרונה לתר"ת ראשון חזר והריע וחשב שתעלה לו אותה תקיעה משום פשוטה שלאחר תר"ת ראשון ומשום פשוטה שלפני תר"ת השני ... ומשו"ה קאמר אין בידו אלא אחת דהיינו לפשוטה שלאחר תר"ת הראשון ...", [וע"ע מש"כ בענין זה הרמב"ן בריש כ"ז א'].
מיהו למעשה נקט הרשב"א דיש לחוש ולהחמיר כרמב"ן, וכן המ"מ (פ"ג ה"ד) כתב שדברי הרמב"ן עיקר ושכן נראה מדברי הרמב"ם, והוסיף הב"י דגם ברא"ש מבואר כדברי הרמב"ן והכי נקטינן.

א.ד) מחלוקת בדעת הרמב"ן בהוספת קול נוסף כמתעסק

הרמב"ן כאמור כתב דהוספת קול לשם מצוה הוי הפסק, ולענין אם תקע כמתעסק נחלקו הפוסקים איך ס"ל בזה, הטור (שם) למד בדעת הרמב"ן דגם בתוקע כמתעסק הוי הפסק בין הקולות, אמנם המג"א (סק"י) כתב "אבל בר"ן איתא דלא נחלק הרמב"ן אלא בתוקע לשם מצוה בנתיים, אבל במתעסק למה יפסל, דלא יהא אלא שעשה מלאכה בנתיים דהא קי"ל שמע ט' תקיעות בט' שעות ביום יצא, אטו מיירי שישב כל היום ולא דיבר בנתיים או שלא שמע קול אחר מאדם או בהמה בנתיים, והאי נמי כיון דקי"ל מתעסק לא יצא הו"ל כאלו שמע קול אחר, וכן משמע בחולין ריש דף ל"ב ואע"פ שהסיח דעתו בנתיים יצא [עי' במחצה"ש בביאור הראיה], וכ"כ רי"ו", ולכן נקט למעשה "נ"ל להקל בזה מאחר דיש גדולי פוסקים [ר"ת ודעימיה] דבכל ענין יצא

בזה גם תקיעה ראשונה, ויש בזה צדדים לכאן ולכאן ויותר נראה להחמיר בזה.

והוסיף המ"ב "ויש מקומות שדרכן לסיים בסוף תרועה בקול ארוך, ועיין בפמ"ג בסק"ב שמפקפק בזה דאולי נחשב זה לשברים יליג, וכן [הוסיף במ"ב] יש מבעלי התקיעה שאינם מומחים במלאכה זו וכשעושין תרועה מתחילין בו בקול ארוך ונראה התחלתו כעין שברים, גם זה לאו שפיר עבדיי, ואין מבואר להדיא במ"ב אם בכה"ג פסול אף בדיעבד או לא, אך נראה לדקדק מלשון הפמ"ג "שמפקפק בזה" דכשר בדיעבד [אם דרכו לסיים בסוף התרועה בקול ארוך], וכן גבי מה שהוסיף המ"ב [שמתחיל בקול ארוך] נראה קצת מלשון המ"ב דפסול רק לכתחילה, ועכ"פ מבואר דלא דמי לנתקל שיתבאר לקמן דכשר, ואפשר דטעמא משום דהכא דרכו לתקוע שלא כדין וטועה הוא דגם בכה"ג כשר ולא מקרי נתקל שהוציא בנוסף לתקיעה קול נוסף בטעות וחוזר ותוקע כדין, ואי נימא דכשר בדיעבד צ"ל דלא דמי להפסיק בשברים בין תרועה לתקיעה [אף שהקול הארוך היה לכה"פ שבר לשיטת רש"י] משום דלא תוקע הקול הארוך כלל משום שבר אלא משום תרועה וטועה וחושב דגם בכה"ג התרועה כשרה ולכך אפשר דכשר בדיעבד, משא"כ כשמתכוין לתקוע שבר אלא שטועה ועושהו שלא במקומו דפוסל לכל הסימן, והיינו דיש חילוק בין טעות בצורת הקול לטעות בהוספת קול שלא במקומו, ועדיין יש לעיין בזה.

(סק"ל) "היינו בתש"ת הכניס תרועה קודם שברים, וה"ה אם הכניסו אחר שברים ואפילו אם לא גמר התרועה וכו", וכן בתשר"ת אם עשה התרועה קודם השברים הפסיד בזה גם תקיעה ראשונה, ועי' גם מש"כ בזה בבה"ל (סי' תרפ"ח ס"ב ד"ה ויש אומרים) אמנם כתב המ"ב "ויש מאחרונים [עי' א"ר ס"ז אות י"ז] שמקילין בתשר"ת וס"ל דכיון שתרועה שייכא בזה הסדר אלא שהקדימה א"צ לחזור לתקיעה ראשונה אלא גומר שברים תרועה כדרכו תמיד ודיו", ויסוד ההיתר יתבאר לקמן (סק"ג) בביאור מעשה דמגנצא, אמנם אם עשה מתחלה שברים תרועה כדין ואח"כ הכניס שברים קודם התקיעה האחרונה פסול כבסמוך.

ב' "הפסיק בשברים בין תרועה לתקיעה", כתב המ"ב (סקל"א) "היינו ג"כ בתר"ת הכניס שברים אחר תרועה וה"ה אם הכניסו קודם תרועה, ובכל זה אפילו לא גמר את השברים וכו", וכתב בבה"ל (ד"ה או) דזוהי שיטת הט"ז דקאי רק אתר"ת אבל "ושארי אחרונים כתבו דהדין קאי גם אתר"ת וכגון שעשה שברים אחר התרועה דהפסיד גם התקיעה ראשונה דכיון שעשה מתחלה השברים תרועה כדין שוב הוי הפסק ע"י השברים". ויש לדון אם עשה לשברים קודם לש"ת והפסיק בין השברים לש"ת יותר מכדי נשימה, האם הדין בזה כמו בעשה תרועה קודם לש"ת דנתבאר באות א' ד"א שהפסיד בזה גם תקיעה ראשונה ויש מקילין, או דבכה"ג גם המקילין שם יודו שהפסיד

אות א') ובלוח ארץ ישראל לגרי"מ
טקוצ'נסקי.

ד' "לאחר שתקע ג' שברים שתק
והפסיק בנתיים ואח"כ תקע שברים אחרים
ואפי' שבר אחד", כתב המ"ב (סקל"ד) "היינו
שהיה בשתי נשימות, דאם היה בנשימה
אחת נחשב כאחת וכשר דהרי יכול להוסיף
כמה שברים כדלעיל בס"ג [וכמבואר כ"ז
ברמב"ן והביאוהו הר"ן והב"ן]."

והוסיף המ"ב "וה"ה אם התחיל לתקוע
ואין הקול עולה יפה ומתחיל לתקוע שנית
נחשבת הכל לתקיעה אחת [אחרונים]",
והיינו דין נתקל דכשר, ועי' מה שהארכנו
בכ"ז בסמוך (סק"ב).

וסיים המ"ב (סקל"ה) "ואם כבר תקע גם
תקיעה אחרונה אותה תקיעה עולה לו במקום
תקיעה ראשונה וגומר משם ואילך על הסדר,
ואם לא נזכר עד שעומד בסימן אחר כגון
שעומד בתש"ת ונזכר שטעה בתשר"ת, גומר
כל הסימן ואח"כ חוזר ותוקע תשר"ת פעם
אחת, ואע"ג שהפסיק באמצע הסימן
דתשר"ת בקולות אחרות, אין בכך כלום כיון
שבכל בבא בפנ"ע לא היה הפסק בקולות
אחרות, ודע עוד דבכל זה אפילו תקע
בתקיעות דמיושב צריך לחזור ולא נאמר
דנסמוך על תקיעות דמעומד דכיון שבירך
על אלו צריך לעשותן כהוגן, וגם בתקיעות
דמעומד צריך לחזור דהם עיקר, אבל אם
טעה בתקיעות שאחר התפלה אין בכך כלום
[מ"א וש"א] ילד".

וע"ע בסי' תקפ"ח ס"ב.

ג' "הריע ב' תרועות זא"ז", כתב המ"ב
(סקל"ב) "דאף ששתיים מענינא, מ"מ כיון
שכבר גמר אחת בכשרות תו השניה היא
הפסק, ודוקא כשהפסיק ביניהם, דאם עשאו
בנשימה אחת היא כתרועה אריכתא,
וכדלקמיה לענין שברים".

וכ"ז בבב' תרועות של ט' כוחות זא"ז,
ואם רצה לעשות תרועה של ט' טרומיטין
ונתקל ועשה שלשה טרומיטין שלשיטת
רש"י הוי תרועה, ואח"כ חזר ותקע מחדש
תשעה טרומיטין, מצינו בזה במקראי קודש
(סי' י"ח) שהביא דבחי' אדם (כלל קמ"ב אות י"ב)
כתב דבכגון זה יש לחוש לדעת רש"י דיצא
בג' כוחות והו"ל כתקע ב' תרועות והפסיד
גם תקיעה ראשונה, אולם המהרש"ם (דעת
תורה) חולק עליו וס"ל דכיון שרצה מתחילה
לעשות ט' כוחות [טרומיטין], הרי לא נתכוין
לצאת בשלש כוחות וא"כ לא יצא כלום גם
לשיטת רש"י דהא קי"ל דצריך כוונה [ונמצא
דהוי כדין נתקל דכשר ועי' בזה בסמוך
(סק"ב)], וכ"ז רק ביום הראשון, אבל ביום
השני כיון דבדרבנן אי"צ כוונה שוב צריך
לחזור, והמקראי קודש נקט דבכה"ג חשיב
נתכוין לצאת יד"ח כיון שהרי בכל כוח
מתכוין לצאת ידי חובה, ואע"פ שלא נתכוין
לצאת את כל התרועה בשלש כוחות אלו,
מ"מ כיון שנתכוין לצאת בהן עכ"פ חלק
מהתרועה, נחשב כמתכוין לצאת לענין מצוה
צריכה כוונה ושפיר יצא יד"ח בתרועה
הראשונה לשיטת רש"י ולכן הדין כחיי"א,
וע"ע מש"כ בזה במנחת יצחק (ח"ז סי' ל"ח

(ב) בענין נתקל ואין הקול עולה יפה**ב.א. דברי הרא"ש בנתקל בתקיעה בתרא**

הרא"ש (סי' י"א) לאחר שהביא למעשה דמגנצא שנביא לקמן (סק"ג) כתב "ופעמים רבות שהתקוע מתחיל לתקוע ואין הקול עולה לו יפה ופוסק ומתחיל לתקוע או להריע ולא מיפסיל בשביל שהפסיק בקול קצר שהשמיע בשופר, דלא מקרי הפסק כיון שאין זה קול אחר כיון שהוא מעין התקיעה או התרועה אלא שלא היה כשיעור", והביאו הטור (סי' תק"צ סק"ז).

ומבואר ברא"ש, דאם בתקיעה בתרא של הסימן [דבזה איירי הרא"ש כמבואר שם בדבריו] התחיל לתקוע ואין הקול עולה לו יפה ואח"כ התחיל לתקוע מחדש, בין אם הפסיק בנשימה בנתיים [דומיא במעשה דמגנצא דאיירי ביה הרא"ש קודם לכן] וכ"ש אם לא הפסיק אלא עשה הכל בנשימה אחת, לא הוי הקול שלא עלה יפה כהפסק וכשר [וכע"ז גבי נתקל בתרועה באמצע הסימן]. ומדוקדק ברא"ש, דכ"ז דוקא אם הקול הקצר הוא כעין התקיעה [או אם נתקל בתרועה הוי כעין התרועה וכנ"ל גבי שברים] אלא שלא היה כשיעור, אבל אם הפסיק בקול אחר [וכגון שנתקל בתקיעה ועשה כעין שבר בקול שבורי"ה] הוי הפסק וצריך לחזור לתחילת הסימן.

והשתא יש לנו לדון מה נכלל בכלל קול קצר שהוא מעין התקיעה אלא שלא היה

כשיעור, ונראה לומר בזה, דהמדקדק בדברי הרא"ש הללו ובמש"כ גבי מעשה דמגנצא שנביא בסמוך וכן במש"כ הטור בביאור דברי הרא"ש, יראה בודאות שאם נתקל בקול קצר שהוא כעין מה שנתכוין לתקוע, אפי' אם יש לקול גם שם קול אחר [וכגון שקיצר בתקיעה ולקול הקצר בפני עצמו יש שם שבר או יבבה שהיא חלק מתרועה או אפי' תרועה שלמה], כל עוד דהוי הקול גם מעין התקיעה לא נחשב הקול הפסק כיון שאין הוא חשוב כקול אחר, ולכן בין אם עשה תחילה טרומיט אחד אף שיש לזה שם יבבה שהיא חלק מתרועה לשיטת רש"י וחזר ועשה תקיעה כדין, ובין אם עשה ב' טרומיטין אף שיש לזה שם שבר לשיטת רש"י, ובין אם עשה ג' טרומיטין אף שיש לזה שם שבר אף לשיטת ריב"א וריב"ם, לא הוי הקול הנוסף הפסק, דכיון דהקול הוי גם מעין התקיעה שנתכוין לתקוע אלא שלא היה כשיעור לא נפסל הסימן, וכן נראה שלמד במועדים וזמנים (אות י"א) ע"ש.

ונראה להוסיף דגם אם נתקל פעמים ועשה תחילה טרומיט אחד ואח"כ טרומיט נוסף ואח"כ חזר ותקע כדין, ואפי' נתקל ג' פעמים בטרומיט אחד ונמצא שעשה ג' טרומיטין זא"ז קודם שחזר ועשה תקיעה כדין, דאף שאם לא היה הפסק נשימה בין הקולות הוי שם תרועה לשיטת רש"י [וכן שם יבבה אחת

קולות, שכ"ז אינו מעכב שכבר יצאו בסדרים אלו יד"ח כמבואר בסימן תקצ"ו, אמנם פשוט שאם תוקע בסוף התפילה לחוש לשיטות נוספות וכגון לשיטת החזו"א וכיו"ב, אם טעה צריך לחזור. רלה. ואף דלשיטת הרא"ש שברים הוי קול פשוט וישר ולא קול שבור, מ"מ קול שבור לא הוי כעין התקיעה ולכן הוי הפסק [ולא מחמת שיש לזה שם שבר] וע"ע בסמוך.

ב.ב) דין נתקל בתקיעה קמא

דברי הרא"ש כאמור איירי בנתקל בתקיעה בתרא של הסימן, ונראה ללמוד מזה לענין נתקל בתקיעה קמא של הסימן, דאי הוי קול קצר מעין התקיעה אלא שלא היה כשיעור, אפי' לא הפסיק בנשימה בין הקולות אלא עשאן בנשימה אחת כשר. אמנם אם נתקל בקול אחד אחר שאינו מעין התקיעה, נראה פשוט שאם יעשה הפסק של נשימה בין הקולות ודאי כשר, ורק יש מקום לדון איך הדין אם יעשה הכל בנשימה אחת, האם לא מהני כי בעינן קול כשר מהתחלה ועד הסוף, או שמא עצם שינוי הקול בין הקול הראשון לתקיעה שאחריו חולק את הקולות לשנים וכשרה התקיעה האחרונה.

ולאחרונה ראיתי מי שכתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שאם נתקל בתקיעה קמא ועשה טרומיט אחד קודם התקיעה, יכול להמשיך ולתקוע מיד ואין צריך להפסיק כדי

לשיטת הריב"א וריב"ם], מ"מ הוי בכלל נתקל וכשר משום דגם בכה"ג י"ל שכל קול שעשה בפנ"ע הוי מעין התקיעה אלא שלא היה כשיעור ולא חשיב קול אחר.

אמנם שמעתי שיש בעלי תקיעה ומקריאים שנוקטים שכל שנתקל באופן שיש לקול דין שבר או תרועה גמורה לאחד השיטות, לא הוי בכלל נתקל והוי הפסק ויש לחזור לתחילת הסימן, ולפי דבריהם רק אם עשה טרומיט אחד וחזר ותקע התקיעה כדין, או נתקל פעמים ועשה טרומיט אחד ואח"כ שוב טרומיט אחד וחזר ותקע כדין הוי בכלל נתקל וכשר, אבל אם נתקל ועשה ב' טרומיטין [דיש לזה שם שבר לשיטת רש"י] או יותר, וכן אם נתקל ג"פ בכל פעם בטרומיט אחד ועשה לג' טרומיטין זא"ז בנשימה אחת [דיש לזה שם תרועה לשיטת רש"י] צריך לחזור לתחילת הסימן ל"ו, ואני ענ"ד כתבתי והבוחר יבחר ל"ו, ועי' הערה י"ח.

רלו. בגר"ז (סי' תקצ"ט סקט"ו) לאחר שהביא למעשה דמגנצא כתב בטעם הדבר "למה הדבר דומה לתוקע שמתחיל להריע ואין הקול עולה יפה ... שאין הקול הקצר ... חשוב הפסק ... כיון שהוא מעין תרועה שצריך לתקוע", ולא הביא הגר"ז למקרה הראשון שהביא הרא"ש והוא שנתקל בתקיעה, ולפי הבעלי תקיעה והמקריאים הנ"ל אפשר ליישב דמשום דס"ל דבדר"כ שנתקל בתקיעה הוי למה שנתקל שם שבר או תרועה לשיטת רש"י, וממילא לא שכיח שבנתקל בתקיעה לא יחזור על כל הסימן ורק בנתקל בתרועה שייך שיחזור רק על התרועה שנתקל בה, אמנם כאמור פשוט דברי הרא"ש היא לכאורה לא כך [אלא גם בכה"ג הוי בכלל נתקל וכשר].

רלו. ושור' דמשמע כדברינו גם בהליכות שלמה (תקיעות שופר פ"ב ס"ח) וחוט שני (פ"ד ס"ה סק"ו) בביאור מעשה דמגנצא.

רלח. שמעתי שיש מחמירים שאפי' נתקל ועשה טרומיט אחד קודם שחזר ותקע לתקיעה האחרונה כדין הוי הפסק וחזר לתקיעה ראשונה, וע"כ שאין מקור לזה מדברי הרא"ש, דאל"כ צריך לומר דלא איירי הרא"ש אלא בנתקל ועשה קול של ט' כוחות משום דבכה"ג לא הוי שם תרועה או שבר [דהא כתב הרא"ש דלריב"א וריב"ם אין לעשות שבר יותר מט' כוחות משום דהוי תקיעה], וזה כמובן דבר שא"א לאומרו ברא"ש, אלא ע"כ דמקורם לזה מדברי המג"א והמ"ב שנביא בסמוך (ס"ק ב.ג. ע"ש).

ראשית משמע מתחילת הדברים דהביאו רק כעין תחילת דברי הרא"ש [שאינן קולו עולה יפה] ולא להמשך דבריו [שהפסיק בקול קצר, שאין זה קול אחר כיון שהוא מעין התקיעה או התרועה אלא שלא היה כשיעור], דלא אכפת לן אם היה הקול שעלה בטעות מעין התקיעה או קול אחר, לעולם כל שניכר דהוי נתקל בטל קול זה לתקיעה שתקע אח"כ כדין ונחשב הכל לתקיעה אחת וכשר, ועוד משמע דלכאורה דין זה הוא דוקא אם ניתן לומר לבסוף שנחשב הכל לתקיעה אחת וכגון שנעשה בנשימה אחת, אבל אם הפסיק בנשימה בנתיים [או בשיעור נשימה] הוי הקול הפסק [ואפי' הוא מעין התקיעה], ועוד שכתבו דבריהם בתקיעה ולא הזכירו דברא"ש כתב כ"ז גם גבי תרועה.

ונראה לומר גבי הדיוק הראשון [דמשמע דלא אכפת לנו מה היה הקול שעלה בטעות], דכבר נתפרסם בספרים שעמדו בזה הגר"ש אוירבך זצ"ל והגר"ש אלישיב זצ"ל דברא"ש ובטור לא משמע כן וכמשנ"ת, ואם כן צ"ע אם אפשר להקל בזה.

וגבי הדיוק השני [דרק אם עשה הכל בנשימה אחת לא הוי הפסק], נראה לכאורה דזה דבר שא"א לאומרו, דהא ברא"ש ובטור מבואר להדיא דכל שנתקל, גם אם הפסיק בנשימה בנתיים לא חשיב הפסק וכשר, וע"כ צריך לומר כן גם בדברי המ"ב בשם האחרונים אף דהלשון קצת דחוק, ואפשר שכן למד בהליכות שלמה (פ"ב ס"ח ארחות הלכה הערה 30), וכן ראיתי שלמד הג"ר אברהם גורביץ (קול התורה חוברת ס"ו עמ' ק"מ) וביאר לכוונת המג"א והמ"ב דנחשב הכל לתקיעה

נשימה בין הקולות משום שעצם שינוי הקול בהפסקת התקיעה הראשונה והתחלת התקיעה השניה חולק את הקולות לשנים.

[ויש רק להעיר בזה, דבקונטרס שם רצו ללמוד מזה חידוש גדול, שאם עומד כגון בתש"ת ובתקיעה בתרא נתקל ויצא לו קול כטרומיט, כיון דהוי שינוי קול הוי כקול אחר, ולכן בין אם נשם בין הקולות ובין אם לא נשם ביניהם, הוי הפסק וצריך לחזור לתחילת הסימן].

וכמובן שלפי דברינו לעיל אין מקום כלל לדברים אלו, אלא בעשה טרומיט אחד לפני התקיעה הראשונה פשוט שכשר כי הוי מעין התקיעה אלא שלא היתה כשיעור, וה"ה בעשה טרומיט אחד לפני התקיעה האחרונה. וביותר בעל השמועה מהגר"ש אלישיב זצ"ל הרב הגאון יהודה רוזנטל שליט"א אמר לי שפשוט לו שאין ללמוד מדברי הגר"ש אלישיב זצ"ל שטרומיט אחד קודם תקיעה בתרא הוי הפסק, וכן הכותב הנ"ל אמר לי שאחר כותבו הדברים אמר לו בעל תוקע ידוע מירושלים ששאל לגר"ש אלישיב זצ"ל כמה פעמים בענין זה ואמר לו דלא הוי הפסק בכה"ג].

ב.ג. בדברי המג"א והמ"ב בדיון זה

המג"א (סקי"א) הביא לדברי הטור בקיצור "אם התחיל לתקוע [לתקיעה בתרא של הסימן] ואין קולו עולה יפה ומתחיל לתקוע שנית, נחשבת הכל לתקיעה אחת כדאיתא בטור", והביא הדברים המ"ב (סקל"ד) בשם האחרונים [עי' היטב גם במטה אפרים], ולכאורה משמע מדבריהם שינוי מדברי הרא"ש והטור שהביאו בשלשה דברים,

ב.ד. בדברי המו"ז דבנתקל מוטב להפסיק בנשימה בין הקולות

במועדים וזמנים (אות י"א) כתב דמי שנתקל בתקיעה וחוזר ותוקע, מוטב שלא יתקע התקיעה באותה נשימה עם הקול שנתקל בו אלא ינשום בין הקולות וילכאורה ה"ה הפסק כדי נשימה כדי שיהא קול כשר מהתחלה ועד הסוף ולא יהיו מחוברים קול כשר וקול פסול בנשימה אחת, וכתב שמצא כעין זה בספר אש דת וכן בהפלאה הנדפס בסוף השו"ע על סימן תק"צ ע"ש עוד בזה.

ויש להעיר בזה, דלכאורה אם נתקל בקול אחר שאינו כעין התקיעה [וכגון שעשה כעין שבר בקול שבור], א"כ בתקיעה בתרא לפי פשטות דברי הרא"ש והטור הוי הקול הפסק ונפסל הסימן מחמת הקול הנוסף בין יעשה הקולות בנשימה אחת ובין בשתי נשימות, ואי הוי קול כעין התקיעה, לדעת המג"א והמ"ב אדרבה נראה שעדיף שיעשה לב' הקולות בנשימה אחת דאז הקול הנוסף בטל לתקיעה שאח"כ והכל כתקיעה אחת.

וא"כ כל המקום לדברי המו"ז הוא רק בנתקל בתקיעה קמא, וכבר כתבנו בזה שאם נתקל בקול כעין התקיעה נראה מדברי המג"א והמ"ב וכן אומרים בשם הגריש"א זצ"ל שיכול לחזור ולתקוע מיד וכשר, וכ"כ בחוט שני (פ"ד ס"ה סק"ו), ואם הקול אינו מעין התקיעה נראה שיש עליו להפסיק בכדי נשימה בין הקולות דאל"כ אפשר דפסול ודלא כדברי המו"ז דמשמע דהוי רק דין לכתחילה בלבד.

אחת דאתא לבאר אמאי כשחוזר ותוקע בלא הפסק נשימה אלא בנשימה אחת אין כאן חסרון שאין לתקיעה השניה התחלה [אך ה"ה דכשר אם עשה כן בב' נשימות].

אמנם שמעתי שיש החוששים לדברי המ"ב כפשוטו ולכן כל שהיה הפסק נשימה בין הקולות מחזירים לתחילת הסימן, וזהו המקור למחמירים שהבאנו לעיל (ס"ק ב.א בהערה) שאפי אם עשה טרומיט אחד קודם שחוזר ותקע לתקיעה האחרונה כדין, אם היה הפסק נשימה בין הקולות הוי הפסק וחוזר לתקיעה הראשונה.

ובחוט שני (פ"ד ס"ה סק"ו) כתב דלדינא יש להורות כרא"ש שכל שנתקל בתקיעתו והקול הוא מעין התקיעה שצריך לתקוע אין זה פוסל, וזאת בין שהיו הקולות בנשימה אחת ובין בב' נשימות וכ"כ בהליכות שלמה (פ"ב ס"ח) ר"ט.

אמנם כתב בחוט שני שהעולם נוהגים שבכל קלוקל בתקיעה האחרונה, כל שלא היה הקול כעין התקיעה ובנשימה אחת עם התקיעה הכשרה כך שניתן לומר שנחשב הכל לתקיעה אחת, מחזירים לתקיעה ראשונה וכדעולה מדברי המג"א [והמ"ב] כפשוטו.

ומיהו יש להעיר שנראה שברוב המקומות נוהגים כדברי הרא"ש והטור, וכן יש לציין דפשוט שלכל זה יש מקום רק בתקיעה בתרא, אך בתקיעה קמא ודאי שאם יש הפסק בין הקולות התקיעה השניה כשרה, ועי' בסמוך מה שהוספנו בזה.

ב.ה) במסתפק בכשרות התקיעה או שמא הקול היה חלש

ב.ו) העולה מהדברים

נתקל בתקיעה ראשונה של הסימן

אם התחיל לתקוע תקיעה ראשונה של הסימן, ואין קולו עולה לו יפה ותקע שנית, אם הקול מעין התקיעה אלא שלא היה כשיעור, והיינו טרומיט אחד או יותר ואפי' נתקל כמה פעמים ועשה כמה טרומיטין בודדים זא"ז, התקיעה השניה כשרה, אפי' אם חזר ותקע מיד ולא הפסיק כדי נשימה בין הקולותי^{רמ}.

ואם הקול שנתקל בו אינו מעין התקיעה, והיינו שעשה קול שבור כעין שבר לשיטת הרמב"ן וכיו"ב, יש להפסיק בין הקול שנתקל בו לתקיעה בשיעור של כדי נשימה כדי שתהיה התקיעה כשרה מתחילה ועד סוף^{רמא}.

נתקל בתקיעה בתרא של הסימן

אם התחיל לתקיעה בתרא של הסימן ואין קולו עולה לו יפה וחוזר ותוקע שנית, אם הקול מעין התקיעה אלא שלא היה כשיעור, והיינו טרומיט אחד או יותר, ואפי' כמה טרומיטין בודדים זא"ז [וכגון שנתקל כמה פעמים כל פעם בטרומיט אחד], התקיעה השניה כשרה.

וכ"ז בין אם חזר ותקע מיד ולא הפסיק בכדי נשימה בין הקולות ובין אם הפסיק בכדי נשימה^{רמב}. ובדברי הרמ"ב בשם האחרונים יש שלומדים שכשר דוקא אם לא

אם מסתפק שמא התקיעה בתרא כשרה או לא, בזה מסתבר דהוי חידוש גדול לומר דהוי בכלל נתקל, דהא יש צד שיצא יד"ח והוי תקיעה כשרה, ולכן נראה לכאורה דאם רוצה לחזור ולתקוע שנית מספק אין די שיתקע רק לתקיעה האחרונה אלא צריך לחזור לתחילת הסימן כי בכה"ג יש כאן הפסק אם לא יעשה כן, וכ"ש הוא אם הטעם שרוצה לתקוע שנית כיון שעשה לתקיעה בקול חלש וחושש שמא בעזרת נשים וכיו"ב לא שמעו הקול.

ומיהו נראה דזה אינו, דממ"נ די שיתקע רק לתקיעה אחת נוספת, דאם התקיעה בתרא שתקע מתחילה היתה כשרה, הרי הסימן נגמר כראוי, ומה שיתקע תקיעה נוספת אינו כלום, דקול ואפי' הוא קול כשר אינו מפסיק בין התר"ת שגמר לתר"ת שעושה לאחר תקיעה זו, ואם התקיעה בתרא לא היתה כשרה, א"כ אין הפסק בין התקיעה לתקיעה הנוספת שיתקע בקול תקיעה כשר, וכן כע"ז יש לומר לענין שתקע בקול חלש, ומיהו לחוששין לדברי הרמ"ב כפשוטן יש לדון גם כאן שכל שיש הפסק נשימה בין הקולות יש לחזור לתחילת הסימן.

רמ. ובמועדים וזמנים כתב דעדיף שיפסיק כדי נשימה בין הקולות אך לא משמע כן במ"ב.
רמא. וכאמור צידדנו שלדעת המג"א והמ"ב ואפשר שכן הוא לכל הפוסקים יש מקום לומר שאף אם עשה לקולות בלא הפסקה של כדי נשימה כשר, מ"מ לא מצאו לזה מקור מפורש בפוסקים.
רמב. רא"ש (סי' י"א), טור (סי' תק"צ ס"ז).

ג) נתכוין לתקוע לשם מצוה קול ששייך להאי עניינא

ג.א) מחלוקת הראשונים במעשה דמוגנצא

הרא"ש (שם) הביא למעשה שהיה במגנצא, וכבר הבאנו חלק מהדברים לעיל לענין אם יש לעשות לג' שברים בנשימה אחת, וכעת נדון בנלמד מהמעשה לענין הפסק בתקיעות.

והמעשה שהיה כך היה "שתקע התוקע פעמים קשר"ק ובשלישי תקע ב' שברים והתחיל להריע", ונחלקו שם הדעות איך הדין במעשה זה, חלק מהקהל שם החזירוהו לראש הסימן, ורבי אליקים בר יוסף ז"ל כעס עליהם שלא כדין החזירוהו, וכן נקט חתנו הראב"ן וטעמו "ואותו שחיסר מן השברים והתחיל בתרועה לא הפסיד סדרו בכך כיון דתרועה ושברים שניהם משום תרועה דקרא הוא דקא עבדינן ... והוה ליה כמו נתקל בשברים [שהוא דבר פשוט שלא הפסיד סדרו וכמשנ"ת לעיל (סק"ב)] שחוזר עליו והכא נמי יחזור ויתקע שבר אחד [ויריע - ק"נ] ויתקע תקיעה, דכיון שלא נגמרה התרועה לא הוי הפסק וכאילו נעשו [השברים] בזה אחר זה דמי, אבל ודאי אם נגמרה תרועה הוי הפסק כיון דשלשה שברים יש לו להיות זה אחר זה והופסק בתרועה הוי הפסק והוי כתרועה שנחלקה לשנים שאינה כלום וצריך לחזור ולתקוע קשר"ק".

הפסיק בכדי נשימה, אך אם הפסיק הוי הפסק וצריך לחזור לתחילת הסימן ואפי' אם נתקל ועשה טרומיט אחרמג.

ואם הקול שנתקל בו אינו מעין התקיעה, הוי הפסק וצריך לחזור לתחילת הסימן^{רמד}. וקול שאינו מעין התקיעה היינו שעשה קול שבור כעין שבר לשיטת הרמב"ן וכיו"ב.

וכבר ציינו שיש אומרים שאף אם הקול הוא כעין התקיעה מ"מ כל שיש לו שם שבר או תרועה לאחת משיטות הראשונים הוי הפסק ופסול, ולפ"ז אם נתקל ועשה ב' טרומיטין או יותר [שיש לזה שם שבר] או נתקל ג' פעמים כל פעם בטרומיט אחד ועשה שלוששתן בכדי נשימה [שיש לזה שם תרועה לשיטת רש"י] צריך לחזור לתחילת הסימן, והעיקר לדינא כביאור הראשון, [שדוקא אם הקול שנתקל בו אינו מדין התקיעה צריך לחזור לתחילת הסימן, אבל אם הוא מעין התקיעה, אין צריך לחזור לתחילת הסימן אפי' אם יש לקול גם שם שבר או תרועה], אך כאמור יש הנוהגים להחמיר כב' השיטות הנ"ל.

הערה חשובה: כל דברינו אמורים בנתקל בתקיעה, ופשוט שה"ה כעין כ"ז גבי נתקל בשברים בתר"ת או בתרועה בתר"ת או בשברים תרועה בתשר"ת.

שו"ר שהאריכו בכ"ז במאסף התורני ישורון (כרך כ"ט מעמ' תצ"ח).

רמג. מ"ב סקל"ב, וכבר כתבנו שם שזה שלא כדברי הרא"ש והטור שהם המקור לדברי המ"ב בשם האחרונים שבדבריהם משמע שכשר אף אם הפסיק כדי נשימה.

רמז. רא"ש (סי' י"א), וכאמור במ"ב משמע קצת דאפי' קול שאינו מעין התקיעה אי הוי בנשימה אחת עם התקיעה כשר, וצ"ע אם אפשר להקל בזה כיון דלא משמע כן ברא"ש ובטור שהביאו שהם המקור לדין זה.

ומבואר דנחלקו הראב"ן והרא"ש בעשה לאחר ב' שברים תרועה כשרה, דהראב"ן ס"ל דחשיבא התרועה קול אחר והוי כעשה קול כשר לשם מצוה שלא במקומו דקי"ל כרמב"ן דקול כזה מפסיק וצריך לחזור לתחילת הסימן [ויחזור לתקוע תשר"ת], אבל הרא"ש ס"ל דכיון דשברים תרועה הוי כקול אחד דעבדינן ליה משום דמספקא ליה דילמא זוהי התרועה, א"כ הוי כנתקל באמצע הקול דלא חשיב כעשה קול אחר ולכך צריך לחזור רק על הש"ת אך אין הוא צריך לחזור על התקיעה, ובלא גמר התרועה לכו"ע לא הפסיד התקיעה הראשונה, אלא דלראב"ן סגי שיחזור ויתקע שבר אחד [ויריע] ולרא"ש צריך לחזור ולתקוע ג' שברים [ויריע], וע"ע לעיל (ס"ק א.ד. אות א'), וכן בביאור הגר"א (ס"ז) ומש"כ לבארו בדמשק אליעזר והבאנו מקצת הדברים לעיל (ס"ה ס"ק ב.ב.).

ובטור (סי' תק"צ ס"ח) הק' על דברי אביו הרא"ש מהתוספתא שהביא הרמב"ן גבי היה צריך לעשות תר"ת והוא "תקע והריע וחזר והריע וחזר ותקע אין בידו אלא אחת, פירוש תקיעה האחרונה אבל הראשונה הפסיד בשביל התרועה שהפסיק באמצע", וא"כ קשה על מש"כ הרא"ש שאפילו אם גמר התרועה בטעות לא הוי הפסק, ותירץ "שהוא לא אמר כן אלא בתשר"ת שהתרועה של הטעות היא מעין התרועה שיש לו לתקוע, אבל בתר"ת שגמר התרועה מה שמריע אח"כ הוי הפסק".

ג.ב) דברי הפוסקים

השו"ע (ס"ז) פסק גבי מעשה דמגנצא "אם טעה בתשר"ת ואחר שתקע ב' שברים טעה והתחיל להריע, אם נזכר מיד יתקע שבר אחר,

והרא"ש עצמו חלק על הראב"ן בתרתי, חדא לחומרא וכמשנ"ת לעיל (ס"ה ס"ק ב.ב.) וחדא לקולא, דלענין מה שנקט הראב"ן דאם לא נגמרה התרועה סגי שיתקע עוד שבר אחד, נקט הרא"ש דזה אינו, דכיון דס"ל לרא"ש דשברים בעינן לעשות בנשימה אחת א"כ הכא שהפסיק לאחר השבר השני בתרועה, אף אם לא נגמרה התרועה, מ"מ כיון דיש כאן הפסק של יותר מכדי שיעור נשימה "היה צריך לחזור ולתקוע שלשה שברים ויריע", ועי' מש"כ בזה לעיל (שם).

וגבי מה שנקט הראב"ן לחלק בין אם לא נגמרה התרועה לבין אם היא נגמרה [דבלא נגמרה סגי לעשות עוד שבר אחד ולהריע, ובנגמרה הפסק הוא וצריך לחזור ולתקוע לכל הבבא] כתב הרא"ש להקל "אינו נראה לי, דכיון שלא גמר הקשר"ק, אם אין התרועה כלום בשביל שנחלקה לשתי יחזורים ויתקע שלשה שברים [ויריע - ק"נ] ואין ההפסק של תרועה פסולה מפסקת, ולא דמי להא דמתקיף רב עזירא [ל"ד א'] ודלמא ילולי הוא [התרועה הנכונה וא"כ כשעושה תשר"ת] וקמפסקי שברים בין תקיעה לתרועה, דהתם אי ילולי הוא קא פסקי דאין השברים מעין התרועה כלל והוי לגמרי קול אחר ובעינן פשוטה לפנייה בלי הפסק קול אחר כדפירשתי לעיל, אבל קשר"ק עושין משום ספק דלמא גנח [כעין שברים] ויליל [כעין תרועה] והוי הכל תרועה אחת וקול אחד אלא שקיצר בתרועה שלא עשה שלשה שברים כה"ג לא הוי הפסק דאין כאן הפסק קול אחר", ודימה זאת הרא"ש לדין נתקל דהבאנו לעיל (ס"ב).

משא"כ בגמר התרועה שהוא קול שלם נראה שמתחיל אח"כ שברים אחר ולכך אינו מועיל בהשלמת שבר אחד אלא ג' שברים מחדש, ומ"מ התקיעה הראשונה לא הפסיד גם בזה [וכמבואר ברא"ש ודלא כראב"ן] שלא הפסיק בקול אחר שאינו מענינא, דשניהם הם מענין תרועה אלא שלא עשה כתיקונו.

ולענין אם אירע כ"ז בתש"ת כתב המ"ב (סקכ"ט) "היינו שהתחיל בשברים [שבר אחד או שתיים] ואח"כ עשה תרועה לא אמרין דהוא בכלל נתקל, וכ"ש אם עשה כל השברים ואח"כ עשה תרועה כיון שהוא שלא מענינא קלקל בזה כל הסדר, [וה"ה אם עשה התרועה קודם השברים ואין חילוק בכל זה בין שגמר התרועה או שלא גמר בכל ענין הפסיד התקיעה ראשונה]", והא דלעיל מחלקים בין נגמרה התרועה ללא נגמרה משום דהתם התרועה מענינא והכא לא הוי מענינא, ודו"ק עוד דהכא מיירי בנתכוין לעשות לתרועה הנוספת ולא דמי לנתקל בטעות ועשה כעין תרועה דבכה"ג לא הוי הפסק לכה"פ בתרועה שלא נגמרה.

שו"ר שהאריכו בכ"ז במאסף התורני ישורון (כרך כ"ט מעמ' תצ"ח).

ואם לא נזכר עד שגמר התרועה שהתחיל בה בטעות לא הפסיד התקיעה הראשונה שתקע, אלא חזור ותוקע ג' שברים ומריע ותוקע, אבל אם אירע בתש"ת או תר"ת, הפסיד גם תקיעה ראשונה.

והמ"ב (סקכ"ז) הביא גבי הדין הראשון [שהתחיל להריע ונזכר מיד קודם שגמר להריע], דלדעת ביאור הגר"א כ"ז דוקא כשהיה בנשימה אחת^מ אבל בלאו הכי צריך לחזור ולתקוע ג' שברים ותרועה, מ"מ כתב המ"ב דכיון דיש מחמירים דאפילו היה בנשימה אחת ג"כ צריך לחזור ולתקוע ג' שברים ולגמור הסדר כיון דעכ"פ הפסיק באמצע השברים, ראוי לחוש לכתחילה להחמיר כדבריהם.

ולענין הדין בגמר התרועה כתב המ"ב (סקכ"ח) "פ"י שעשה ג' כחות דבזה יצא ידי תרועה לדעה ראשונה הנ"ל בס"ג [והיינו לשיטת רש"י]", ולבאר החילוק בין גמר התרועה דבעינן לחזור גם על השברים ובין לא גמר די"א דסגי שיתקע שבר אחד עכ"פ אם היה בנשימה אחת כתב המ"ב בשם הגר"א "דכל זמן שלא נגמר התרועה הוי קול בעלמא ונראה שעדיין עסוק בהשברים שגם התרועה לא גמר וחזור להשלים השברים

